

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

**KATILIM BANKACILIĞININ TÜRKİYE'DEKİ
UYGULAMALARININ PERFORMANS ANALİZİ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ABDULAZİZ DENİZ

GAZİANTEP
2017

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

**KATILIM BANKACILIĞININ TÜRKİYE'DEKİ
UYGULAMALARININ PERFORMANS ANALİZİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ABDULAZİZ DENİZ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKCAN

GAZIANTEP

2017

T.C.
UNIVERSITY OF GAZİANTEP
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF BUSINESS

**THE PARTICIPATION BANKING APPLICATIONS
EVALUATION IN TURKEY ACCORDING TO
PERFORMANCE ANALYSIS**

MASTER'S OF ART THESIS

ABDULAZİZ DENİZ

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKCAN

GAZİANTEP

2017

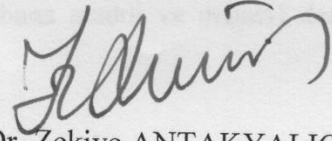
T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

**Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Uygulamalarının Performans Analizi
Açısından Değerlendirilmesi**

Abdulaziz DENİZ

Tez Savunma Tarihi: **16.01.2017**

Sosyal Bilimler Enstitü Onayı

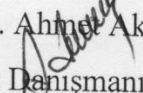
(Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU)
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

(Prof. Dr. Arif ÖZSAĞIR)
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

(Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKCAN)
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

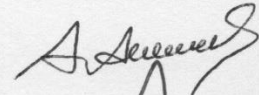
Jüri Üyeleri:

İmzası

Prof. Dr. Arif ÖZSAĞIR

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKCAN

Yrd. Doç. Dr. Yakup DURMAZ

TEŐEKKÖRLER

Yüksek Lisans tez çalışmamda benden özveri ile yardımlarını esirgemeyen, imkân ve destek sağlayan Yrd. Doç. Dr. Ahmet Akcan hocama en derin duygularıyla teşekkür ederim. Ayrıca öğrenim hayatım boyunca bana maddi ve manevi destek sağlayan tüm aile bireylerime teşekkür ederim.

ÖZET

KATILIM BANKACILIĞININ TÜRKİYEDE'Kİ UYGULAMALARININ PERFORMANS ANALİZİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

DENİZ, Abdulaziz
Yüksek Lisans Tezi, İşletme Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKCAN
Ocak 2017, 150 Sayfa

Ekonomilerde kritik öneme sahip olan bankacılık sektörü için etkin ve verimli çalışmak büyük önem arz etmektedir. Ekonomilerde son yıllarda yaşanan küresel krizler faizli işlem yürüten bankalara olan güveni azaltmıştır. Faizli işlem yapmak istemeyen yatırımcılarında atıl kaynaklarını harekete geçirip ekonomik sisteme dâhil etmek istemesi insanları farklı banka alternatiflerine itmiştir. Katılım bankaları da mevduat bankalarına alternatif olarak ülkemizde 1983 yılında Özel Finans Kurumları adıyla kurulmuştur. Türkiye’de yıllar itibariyle gelişme gösteren katılım bankaları son on yılda %17 büyüme göstermiştir. Katılım bankalarının aktif büyüklüğü de % 6 seviyelerine ulaşmıştır. Bankacılık sektörünün önemli bir unsuru haline gelen katılım bankalarının kaynaklarının etkin ve verimli kullanıp kullanmadığı çalışma da tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de faizle çalışan ticari bankalar ile katılım bankalarının 2011-2015 yılları arasındaki etkinlik performansı Veri Zarflama Analizi ile ölçülmüştür. Malmquist TFV endeksi ile toplam faktör verimliliği ve etkinlik düzeylerinin yıllara göre değişimi ölçülmüştür. Yapılan analiz sonucunda katılım bankalarının mevduat bankalarına göre kaynaklarını daha etkin ve verimli kullandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Bankacılıkta Etkinlik Performansı, Verimlilik, Veri Zarflama Analizi, Malmquist TFV Endeksi

ABSTRACT**THE PARTICIPATION BANKING APPLICATIONS EVALUATION
IN TURKEY ACCORDING TO PERFORMANCE ANALYSES**

DENİZ, Abdulaziz

M.A. Thesis Department of Business Administration

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKCAN

January 2017, 150 Page

The effective and productive working has got great importance in the banking sector which has got a critical importance in economies. Global crises which have been seen in economies in recent years have reduced the confidence in banks which perform an operation in interest. It has led people to different bank alternatives that investors who don't want to operate in interest want to include their idle resources after they take the action. The participation banks were established with the name 'Private Finance Institutions in our country as an alternative to the deposit banks in 1983. The participation banks which have developed in Turkey by the years have grown at 17% in the last decade. The size of participation banks' assets has reached to the levels at 6%. It was tried to be determined on the study whether the resources of participation banks which have become an important factor of banking sector have been used effectively and efficiently. In this sense, the effective performance between participation banks and commercial banks which work in interest in Turkey in 2011-2015 was measured by The Data Envelopment Analysis. The change in the total factor productivity and efficiency levels were measured by Malmquist TFP. As a result of the analysis, it was determined that the participation banks used resources in much more productive and effective way than the deposit banks.

Keywords: Participant Banking, Efficiency Performance in Banking, Productivity, Data Envelopment Analysis, Malmquist Total Factor Productivity Index

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: LİTERATÜR.....	3
1.1. LİTERATÜR	3
İKİNCİ BÖLÜM.....	11
KATILIM BANKACILIĞI	11
2.1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI	11
2.1.1. Katılım Bankacılığının Özellikleri ve Temel İlkeleri	12
2.1.1.1. Banka Özelliğinin Olması.....	12
2.1.1.2. Faizsizlik Prensiplerine Göre İşlem Yapması.....	12
2.1.1.3. Aracı Kurum İşlevine Sahip Olması	12
2.1.1.4. Güvenilirlik Niteliğine Sahip Olması	13
2.1.1.5. Risk Paylaşımı Esasına Sahip Olması.....	13
2.1.1.6. İslam Dinine Uygun Faaliyetlerin Olması	13
2.1.2. Katılım Bankacılığının Amaçları.....	14

2.1.3. Katılım Bankacılığının Hedefleri.....	15
2.1.4.Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkma Nedenleri	16
2.1.4.1. Dini Nedenler.....	17
2.1.4.2. Ekonomik Nedenler	18
2.1.4.3. Sosyal Nedenler	19
2.2. KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ	20
2.2.1. Katılım Bankacılığının Dünya'daki Tarihsel Gelişimi	20
2.2.1.1. Global Faizsiz Bankacılığın Genel Durumu	24
2.2.2. Türkiye'deki Katılım Bankalarının Tarihsel Gelişimi.....	27
2.2.2.1. Türkiye'deki Katılım Bankacılığı Sektörünün Yapısal Gelişimi.....	31
2.3.TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARININ 2015-2025 DÖNEMİ STRATEJİK HEDEFLERİ.....	34
2.4 KATILIM BANKALARI İLE TİCARİ BANKALAR ARASINDAKİ FARKLILIKLAR	37
2.5. KATILIM BANKALARININ FİNANSAL FAALİYETLERİ.....	42
2.5.1. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri	43
2.5.1.1. Özel Cari Hesaplar	43
2.5.1.2. Katılma Hesapları	43
2.5.1.3. Tasarruf Mevduatı Hesabı.....	44
2.5.2. Katılım Bankalarının Fon Kullanırma Yöntemleri	45
2.5.2.1. Mudaraba (Kâr-Zarar Ortaklığı)	45
2.5.2.2. Muşaraka (Emek-Sermaye Ortaklığı)	47
2.5.2.2.1. Muşaraka-i Mütenakısa (Azalan Kâr-Zarar Ortaklığı)47	
2.5.2.3. Murabaha (Üretim Desteği)	48
2.5.2.4. İcara (Kiralama/Leasing)	52
2.5.2.5. Selem Satışı (Peşin Bedelli Teslimat).....	53
2.5.2.6. İş Görme Akdi (İstisna Satış).....	53

2.5.2.7. Joala	54
2.5.2.8. Kâr-z-ı Hasen	54
2.5.2.9. Sukuk(Kiralama Sertifikası)	54
2.5.2.10. Komodite (Uluslararası Mal Alım-Satımı)	57
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KATILIM BANKACILIĞINDA PERFORMANS KAVRAMLARI VE PERFORMANS ÖLÇME YAKLAŞIMLARI	58
3.1. PERFORMANSIN TANIMI	58
3.2. PERFORMANS İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	60
3.2.1. Kârlılık (Profitability)	60
3.2.2. Verimlilik (Productivity)	61
3.2.3. Etkinlik (Efficiency)	63
3.2.4. Etkililik (Effectiveness)	65
3.2.5. Ekonomiklik(Economy).....	66
3.3. FİNANSAL PERFORMANS ÖLÇME YAKLAŞIMLARI.....	66
3.3.1. Karlılık Analizi	67
3.3.1.1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi(Yatay Analiz).....	68
3.3.1.2. Yüzde Yöntemi İle Analiz (Dikey Analiz)	70
3.3.1.3. Eğilim Yüzdeleri Yöntemi ilke Analiz (Trend Analizi)	70
3.3.2. Oran (Rasyo) Analizi	71
3.3.3. Parametrik Yaklaşımlarla Yapılan Analizler	72
3.3.3.1. Stokastik Sınır Yaklaşımı (SFA-Stochastic Frontier Approach)	73
3.3.3.2. Serbest Dağılım Yaklaşımı (DFA-Distribution-Free Approach)	73
3.3.3.3. Kalın Sınır Yaklaşımı (TFA-Thick Frontier Approach).....	74
3.3.4. Parametrik Olmayan Yaklaşımlarla Yapılan Analizler	74
3.3.4.1. Veri Zarflama Analizi (VZA)	75
3.3.4.1.1. Veri Zarflama Analizi Modelleri	76

3.3.4.1.2. Veri Zarflama Analizinin Uygulama Aşamaları.....	79
3.3.4.2. Serbest Atılabilir Zarf Metodu.....	81
3.3.4.3. TOPSIS Metodu.....	81
3.3.5. CAMELS Analizi.....	83
3.3.5.1. CAMELS Değerlendirme Sisteminin Oluşturulması.....	84
3.3.5.2. CAMELS Bileşenleri.....	85
3.3.5.2.1. C- Capital Adequacy (Sermaye Yeterliliği).....	85
3.3.5.2.2. A- Asset Quality (Aktif Kalitesi).....	86
3.3.5.2.3. M- Management Quality (Yönetim Kalitesi).....	86
3.3.5.2.4. E- Earnings (Kazançlar).....	87
3.3.5.2.5. L- Liquidity (Likidite Durumu).....	88
3.3.5.2.6. S- Sensivity to Market Risk (Piyasa Risklerine Duyarlılık).....	88
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:	90
TÜRKİYE’DEKİ KATILIM BANKACILIĞININ PEFORMANS ANALİZİ VE TİCARİ BANKALAR İLE MUKAYESESİ	90
4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	90
4.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	91
4.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİLER	91
4.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	93
4.5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	94
4.5.1. Katılım Bankalarının Etkinlik Performansı	94
4.5.1.1. Katılım Bankalarının CCR ve BCC Bulguları.....	94
4.5.1.2. Katılım Bankalarının Malmquist TFV Endeksi Bulguları..	97
4.5.2. Ticari Bankalarda Etkinlik Performansı	99
4.5.2.1. Ticari Bankaların CCR ve BCC Modeli Bulguları.....	99
4.5.2.2. Ticari Bankaların Malmquist TFV Endeksi Bulguları.....	103

4.5.3. Katılım Bankalarının Performansının Ticari Bankalar ile Karşılaştırılması	106
4.5.3.1. Katılım Bankaları ile Ticari Bankaların Saf Etkinlik, Teknik Etkinlik Ve Ölçek Etkinliği Skorları İle Karşılaştırılması.....	108
4.5.3.2. Katılım Bankaları ile Ticari Bankaların Toplam Faktör Verimliliklerinin Karşılaştırılması.....	110
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	115
KAYNAKÇA.....	119
ÖZGEÇMİŞ	136

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Küresel Faizsiz Bankacılığın Gelişim Aşamaları	24
Tablo 2.2. Katılım Bankalarını Geliştirdiği Bankacılık Hizmetleri	29
Tablo 2.3. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektörünün Gelişimi.....	30
Tablo 2.4. Katılım Bankalarının Şube ve Çalışanlar Bakımından Gelişimi.....	33
Tablo 2.5. Katılım Bankalarının Aktif Değişimi ve Sektördeki Payı	34
Tablo 2.6. Katılım Bankacılığı ile Konvansiyonel Bankacılığın Karşılaştırılması	37
Tablo 2.7. Mudaraba Finansmanında Katılım Bankası-Yatırımcı İlişkisi ile Katılım Bankası-Girişimci İlişkisi	46
Tablo 3.1. Kronolojik Olarak Bazı Verimlilik Tanımları	62
Tablo 3.2. Etkililik ve Etkinliğin Çeşitli Bileşimleri.....	65
Tablo 3.3. CCR Modelin Matematiksel Formları	77
Tablo 3.4. BCC Modelin Matematiksel Formları	78
Tablo 3.5. CAMELS Sisteminin Değerlendirilmesi ve Yorumu	85
Tablo 4.1. Çalışmada Kullanılan Ticari Bankalar ve Katılım Bankaları.....	91
Tablo 4.2. Çalışmada Kullanılan Girdi ve Çıktı Değişkenleri	92
Tablo 4.3. Katılım Bankalarının VZA Modeli İle Etkinlik Değerleri	95
Tablo 4.4. Katılım Bankalarının Göstergelerinin Sektördeki Payı	96
Tablo 4.5. Katılım Bankalarının Malmquist TFV Endeksi Sonuçları	97
Tablo 4.6. Ticari Bankaların BCC Etkinlik Skorları	100
Tablo 4.7. Ticari Bankaların CCR Etkinlik Skorları	102
Tablo 4.8. Katılım Bankaları ile Ticari Bankaların Büyüklüklerinin Karşılaştırılması	107
Tablo 4.9. Malmquist TFV Endeksi ile Katılım Bankaları ve Ticari Bankaların Etkinlik Sonuçları	110

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Küresel Faizsiz Bankaların Aktif Büyüklükleri	25
Şekil 2.2. Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Payları	26
Şekil 2.3. Katılım Bankalarının Özkaynak ve Sermaye Yeterliliği Rasyosu Gelişimi	32
Şekil 2.4. Murabaha/Kurumsal Finansman Desteği İşleyiş Mekanizması... ..	49
Şekil 2.5. Leasing/İcara İşleyiş Mekanizması	52
Şekil 2.6. Sukuk İhracı Sürecinin Temel Yapısı.....	56
Şekil 4.1. BCC Modeli İle Katılım Bankaları ve Ticari Bankaların Etkinlik Ortalamaları.....	108
Şekil 4.2. CCR Modeli ile Katılım Bankaları ve Ticari Bankaların Etkinlik Ortalamaları.....	109
Şekil 4.3. Teknik Etkinliğin Yıllara Göre Değişim Ortalamaları.....	112
Şekil 4.4. Teknolojik Etkinliğin Yıllara Göre Değişim Ortalamaları	113
Şekil 4.5. Toplam Faktör Verimliliğinin Yıllara Göre Değişim Ortalamaları .	113

KISALTMALAR

AAOIFI	:	İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Teşkilatı
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e	:	Adı geçen eser
BDDK	:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BİST	:	Borsa İstanbul
CIBAFI	:	İslami Banka ve Finans Kuruluşları Genel Konseyi
DESİYAB	:	Devlet Sanayi ve İşçi Bankası
DFA	:	Serbest Dağılım Yaklaşımı
DİYK	:	Din İşleri Yüksek Kurulu
FFIEC	:	Finansal Mali Kurumlar İnceleme Konseyi
GMM	:	Geliştirilmiş Momentler Metodu
IIFM	:	Uluslararası İslami Finans Pazarı
IFSB	:	İslami Finansal Hizmetler Kurulu
IICRA	:	Uluslararası İslami Mutabakat ve Tahkim Merkezi
İMKB	:	İstanbul Menkul Kıymet Borsası
İKB	:	İslam Kalkınma Bankası
KVB	:	Karar Verme Birimi

M.Ö.	:	Milattan Önce
M.S.	:	Milattan Sonra
SFA	:	Stokastik Sınır Yaklaşımı
SPK	:	Sermaye Piyasası Kurulu
TKBB	:	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TFA	:	Kalın Sınır Yaklaşımı
VZA	:	Veri Zarflama Analizi
Vb.	:	ve benzerleri
yy.	:	yüzyıl

GİRİŞ

XX. yüzyılda bilim, sanayi ve teknolojik alanlarda yaşanan gelişmeler ile iktisadi bilimlerde meydana gelen gelişmeler günümüz bankacılığını etkilemiştir ve bankacılık faaliyetleri hız kazanmıştır. Bankalar batı dünyasında yüksek performans göstermelerine rağmen İslam ülkelerinde yüksek performans sergileyememişlerdir. Faize sistemine dayalı bankaların Müslüman toplumların yoğunlukta olduğu yerlerde yeterince ilgi görmemesinin nedeni toplumun inançları gereği bu bankalara mesafeli yaklaşımlarından kaynaklanmaktadır.

Faiz ile ticari faaliyet yürütmeyi uygun bulmayan yatırım sahiplerini ekonomi sistemine katmak ve ülkelerin birçoğunda etkisiz mevduatları faaliyete geçirip ekonomilere katkıda bulunmak amacıyla faizsiz bankalar kurulmuş ve giderek yaygınlık kazanmışlardır. Yalnız Ortadoğu ülkelerinde değil batılı ülkelerde de İslami prensiplere göre çalışan çok fazla faizsiz kurumun mevcut olduğundan söz edilebilmektedir.

Ülkemizdeki İslami bankaların doğuşu 1983'te çıkarılan kanun hükmünde kararnameyle olmuştur. İslami bankalar ilk olarak ülkemizde Özel Finans Kurumları adı ile anılmışlardır. 1999 yılında yeni bir yasal düzenleme ile ÖFK'ler bankacılık kanununun kapsamına dâhil edilmiştir. Özel Finans Kurumlarının isminin Katılım Bankaları olarak değiştirilmesi 2005 yılında gerçekleşen bir gelişmedir.

Performans son zamanlarda sektör bazında incelendiğinde hem bankacılık hem de diğer tüm sektörlerde önemli öge haline geldiği görülmektedir. Katılım bankacılığı alanında yaşanan gelişmeler ve kar/zarar esasına dayalı fon toplama yöntemleri ile birlikte Katılım bankalarının performansında önemli artışlar meydana gelmiştir. Gösterdiği gelişmeler ile sektör içerisinde önemli bir yer tutan faizsiz bankaların mali bilgileri bu bankaların finansal performanslarının analizlerinin yapılması için dikkat çekecek seviyeye ulaşmıştır.

Performans analizlerinde çok sayıda metot kullanılmaktadır. Oran Analizi, Parametrik Yaklaşımlarla Yapılan Analizler, Parametrik Olmayan Yaklaşımlarla Yapılan Analizler, CAMELS analizi bu yöntemlerden bazılarıdır. Nitekim bu araştırmada parametsiz yöntemlerden Veri Zarflama Analizi (VZA) ve VZA'nın tamamlayıcısı olarak ifade edilen Malmquist TFV Endeksi kullanılmıştır.

Birinci bölümde katılım bankaları ile ticari bankaların performans analizini yapan çalışmalar ile bu iki banka grubunu etkinlik ve verimlilik durumlarını karşılaştırılan eserlerin literatür taramasına yer verilmiştir.

Çalışmanın İkinci bölümünde katılım bankaları ile ilgili kavramlar, bu bankaların Türkiye'de ve Dünya'da gösterdiği gelişmeler, stratejik hedefleri, diğer bankalardan farklılıkları, fon toplama ve kullandırma yöntemlerinin neler olduğu üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde performans kavramları, performans ölçme yaklaşımları, kârlık analizleri, parametrik ve parametrik olmayan yaklaşımlar ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde Türkiye'de faaliyetlerini yürüten mevduat bankaları ile ticari bankaların etkinlik, verimlilik performansının VZA ve Malmquist TFV Endeksi ile ölçülmesine yer verilmiştir. Bu analizler sonunda elde edilen bulgular bu bölümde değerlendirilmiş ve banka gruplarının performansları karşılaştırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: LİTERATÜR

1.1. LİTERATÜR

İslami finans olarak nitelendirilen katılım bankacılığı geleneksel bankacılık ile karşılaştırıldığında Türkiye’de ve Dünyada hızlı bir şekilde büyümeye devam etmektedir. Katılım bankalarının son yıllardaki büyüme trendi, katılım bankalarının varlıklarını devam ettirebilmeleri adına rekabet unsurunu önemli kılmaktadır. Rekabet edebilmek için finansal performans ölçümü önemli bir role sahiptir. Katılım bankacılığında finansal performans ulusal ve uluslararası çalışmalara konu olmuştur. Bu bağlamda yapılan çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

Doğan İ.Ç. (2013), yaptığı çalışmada 2006 ile 2011 yılları arasında faaliyetlerine devam eden faizsiz bankalar ile geleneksel bankaların finansal performanslarının analizini CAMELS analiz sistemini kullanarak yapmıştır. Yapılan çalışmada katılım bankaları Yönetimsel kalite bileşeni ile Likit durumu gösteren bileşenlerde faizsiz bankalar geleneksel bankalara oranla düşük performans göstermiştir. Piyasa risklerine karşı duyarlılık bileşeninde ise geleneksel bankalara oranlara daha yüksek performans göstermiştir. Katılım bankaları genel anlamda ortalama performansı geleneksel bankalarının performansına göre daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Buğan (2015), çalışmasında faaliyetlerini Türkiye’de sürdüren katılım ve konvansiyonel bankaların 2006 ile 2015 yılları arasındaki etkinlik performansını ölçmüştür. Yıllara göre etkinlik düzeyinin değişimi VZA ile ölçülmüştür. Araştırmada katılım bankaları kaynaklarını mevduat bankalarına nazaran daha etkin kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Demir (2012) çalışmasında toplumda genel olarak büyüme ve karlılık arasında bir ilişki olduğu varsayımının doğrulanıp doğrulanmadığını gözlemlemek için yapmıştır. Çalışma toplumun genel algısının aksine sonuçlanmıştır. Büyüme ile karlılık ve verimlilik arasında hiçbir ilişki tespit edilmemiştir.

Polat (2011) katılım bankalarının işlevlerini ve bu bankaların mevduat bankalarıyla farklılıklarını ve karını etkileyen durumları VZA yöntemini kullanarak irdelemiştir. Katılım bankalarının sermaye yeterlilik oranları sektör ortalamasının altında gerçekleşmiş; likiditenin yeterliliğini gösteren oranlar, dağıtılan kar payı oranı ve performans etkinlikleri sektör ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının faizsiz bankacılık yapması ve kendine has fon kullandırma yöntemleri ile paranın atıl bekletilmemesi bu bankaların karlılığını etkilemektedir. Özkara (2010) çalışmasında katılım bankacığının yapısı, işleyişi ve performans analizini yapmıştır. Katılım bankalarının fon toplama ve fon kullandırma işlemlerinin çeşitliliği sayesinde performanslarının yıllara oranla arttığı görülmüştür. Karahan (2015) çalışmasında katılım bankalarının etkinliklerini ve verimlilik durumlarını 2005-2014 dönemini baz alarak TOPSIS yöntemi ile analiz etmiştir. Katılım bankalarının mevduatlarını artırması ve fon toplama yöntemlerini çeşitlendirmesi etkinlik ve verimliliklerini artırmıştır. Özgür (2007) Faizsiz işlem yapan bankaların mevduat bankaları ile rekabet edebilirliği ile bu bankaların etkinlik ve verimliliği değerlendirilmiştir. Çalışmada 2001 ile 2005 yılları arasındaki veriler VZA yöntemi kullanılarak analiz yapılmıştır. Katılım ve mevduat bankalarının fon transferi benzerlik gösterse de işlem şekillerinin farklılığı etkinliklerinin farklı olmasına neden olmuştur. Katılım bankalarının etkinlik ve karlılığı yıllar göre artış trendinde olduğu gözlemlenmiştir. Baykara (2012) çalışmasında işletmelerin önemli performans göstergelerinden olan etkinlik ve verimlilik TOPSIS yöntemiyle incelenmiştir. Katılım bankalarının 2005 ile 2011 yılları arasındaki faaliyetleri araştırmanın kapsamına alınmıştır. Çalışmada aynı zaman diliminde yer alan katılım bankaları verimli olmaktadır ancak etkin olamamaktadırlar. Katılım bankalarının arz ettiği yatırım fonlarını çeşitlendirmesi bankaların etkinlik ve verimliliğini artırmıştır. Karaayhan (2008) çalışmada geleneksel bankacılık sektörü ile katılım bankacılığı sektörü karşılaştırılmış ve katılım bankaları kendi aralarında değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bankacılık sektöründe, bilanço ve gelir tablolarının değerlendirilmesinde kullanılan oranlar katılım bankalarına uyarlanarak oran analizi yapılmıştır. Çalışmada katılım bankaları ticari bankalara göre daha hızlı büyümektedir. Katılım bankalarının sermaye oranları ticari bankaların sermaye oranlarından daha düşüktür. Katılım bankalarının fon kullandırma oranlarının mevduat bankalarının oranlarından daha büyük olduğu görülmüştür. Katılım

bankalarında hızlı büyüme ve büyümenin sürdürülebilir olması, sermaye yeterliliği ve kredi risklerinin azaltılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Demir (2015) katılım bankalarının mali performanslarını diğer mevduat bankaları ile karşılaştırmalı olarak ölçülmüştür. Katılım bankalarının 2003-2013 dönemine ait performanslarını kullanarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Analiz sonucunda aktifler, özkaynak, mevduat ve kredilerde büyüme katılım bankalarında daha hızlı olduğu tespit edilmiştir. Mevduat bankaları sermaye yeterliliği bakımından güçlü olsa da bu fark zamanla kapanmıştır. Gelir-gider durumu ile karlılık durumu açısından katılım bankaları ve mevduat bankaları birbirlerine yakın seviyede bir seyir izlediği tespit edilmiştir. Gülşen (2010) çalışmada katılım bankalarının 2005-2010 yılları arasındaki mali performansları mali tablo analizi ile değerlendirilmiştir. Katılım bankalarının karlılıklarının artması farklı fon ürünleri kullanılması ile mümkün olmaktadır. Katılım bankalarının aktiflerinin özkaynaklara oranı artmıştır. Katılım bankaları karlılığını artırmak ve büyümelerini sürdürülebilir kılmak için yeni ürünler üretmeleri ve kar payı dışı gelirlerini artırmaları gerektirdiği sonucuna varılmıştır. Canbaz (2013) çalışma 2005-2012 yılları arasındaki mali performansları CAMELS analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Katılım bankaları sermaye yeterliliği açısından güçlü bir durumda olduğu ve aktif kalitesinin iyi seviyelere ulaştığı görülmektedir. Likidite durumları incelendiğinde katılım bankaları geleneksel bankalara göre çok daha başarılı olduğu gözlemlenmiştir. Katılım bankaları son yıllarda ciddi bir büyüme trendinde olmasına rağmen istediği seviyeyi henüz yakalayamadığı gözlemlenmiştir. Arabacı (2007) katılım bankalarının 2001-2005 yılı dönemine ilişkin karşılaştırmalı bir performans değerlendirmesi yapılmıştır. Katılım bankalarının mali performansı yıllara göre artış göstermiştir. Katılım bankaları rekabetçi ve ekonomik maliyetlerle fonlama yapıp karlılıklarını artırmışlardır. Gudil (2007) çalışmada 2004-2006 yılları arası dönemde katılım bankaları diğer bankalar ile karşılaştırmaları incelemiş ve kar payı getirileri, faiz getirileri ile İMKB getirileri karşılaştırmaları analiz edilmiştir. Analizde Treynor, Sharpe ve CAPM yöntemleri kullanılmıştır. Kullanılan bu üç yöntemde de kar payı getirisi faiz getiriden az olduğu sonucuna varılmıştır. Kar payı getirisi ise İMKB getirisinden fazla olduğu bulgusuna varılmıştır. Kaya (2010) Veri Zarflama Yöntemi kullanılarak 2003-2008 yılları arası dönemdeki katılım bankaları ile mevduat bankalarının etkinlik ve performans ölçümü yapılmıştır. Ortalama etkinlik

değerlerinde gelişen bankacılık sistemi içerisinde yer alan katılım bankalarının etkinliğinde bir sapma gerçekleşmemiştir. 2003-2008 dönemine ait büyüme sağlıklı bir şekilde gerçekleşmiştir. Katılım bankaları genel itibariyle mevduat bankalarına göre daha etkin oldukları saptanmıştır. Katılım bankalarının kendi aralarındaki etkinlikleri değerlendirildiğinde Albaraka Türk katılım bankası diğerlerine göre daha etkin olduğu sonucuna varılmıştır. Güler (2014) Çalışmada ticari bankalar ile mevduat bankaları fon toplama ve kullandırma yöntemleri ülkemizdeki işleyişi ortaya konmuştur. Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinden olan sukuk'un kabulü ve gelişimi açıklanmıştır. Sonuç olarak faiz hassasiyeti olan körfez ülkelerindeki sermayeyi ülke ekonomisine kazandırmak için sukuk uygulamalarının ülkemizde gelişmesi önemli olmaktadır. Dağ (2011) yaptığı çalışmada 2006-2009 döneminde faaliyetlerini sürdürmeye devam eden faizsiz bankalar ile ticari bankaların etkinliğini analiz etmiştir. Etkinlik performansları VZA metodu ve Malmquist TFV endeksiyle karşılaştırılmıştır. Çalışmada katılım bankaları ticari bankalara göre etkinlik anlamında daha başarılı performans göstermişlerdir. Katılım bankaları reel sektöre fon kazandıran önemli bir kaynaklar olduğundan ve ülke ekonomisine katkı sağladıklarından bankacılık sistemindeki paylarının artması gerektiği sonucuna varılmıştır. Uğurlu (2012) Çalışmada 1999-2009 yılları arasında türkiyede kullanılan kredilerin makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Makroekonomik düzeyde katılım bankalarının pazarladıkları krediler ticari bankalara göre daha etkindir sonucuna varılmıştır.

Yılmaz ve Güneş (2015) çalışmalarında ticari ve konvansiyonel mevduat bankalarının 2007-2013 dönemine ilişkin etkinlik ve ölçek verimliliği VZA yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Türkiye'deki katılım bankalarının ortalama verimliliği ticari bankalara göre daha yüksek gerçekleşmiştir. Özer, Öztürk ve Kaya (2010) çalışma 2007 ve 2008 yıllarında İMKB'de yer alan gıda ve içecek sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin etkinlikleri araştırılmıştır. Çalışmada VZA ve TOPSIS yöntemi kullanılmıştır. Özdemir ve Demireli mevduat bankalarının 2011 ve 2012 yıllarındaki mevduat bankalarının etkinlikleri VZA yöntemi kullanılarak ölçülmüştür. Etkinlik performanslarının yüksekliği banka büyüklüğüne göre değişiklik göstermiştir. Büyük ölçekli bankaların etkinliği küçük ölçekli bankalara göre daha yüksektir. Karapınar Doğan M. (2015) çalışmasında 2006-2011 dönemindeki katılım bankaları ile ticari bankaların yaklaşım farklılıkları ile

performanslarının karşılaştırılmasını CAMELS analiz yöntemini kullanılarak yapmıştır. Katılım bankaları en az ticari bankalar kadar etkin bir performans göstermişlerdir. Katılım bankalarının piyasa risklerine karşı duyarlılıkları ile likidite durumlarının yüksek olduğu saptanmıştır. Arslan ve Ergeç (2015) çalışmasında konvansiyonel bankalar ile katılım bankalarının etkinlik ve verimlilik performansını VZA yöntemini kullanılarak analiz etmiştir. 2006-2009 döneminde 26 geleneksel banka ve 4 katılım bankası temel alınmıştır. Genel itibariyle katılım bankaları ticari bankalara göre daha etkin ve verimli performans göstermişlerdir. Büyükçelebi ve Coşkun (2015) mevduat ve katılım bankalarının ticari kredi isteklerini değerlendirmede göz önüne alınan kriterler ile bu kriterlerin nisbi ağırlıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Katılım ve mevduat bankaları finansal yapı ile yönetim ve ortaklık yapıları değerlendirildiğinde birbirlerinden farklı tutumlar gösterdikleri belirlenmiştir. Çalışmada katılım bankalarının likidite oranlarına, mevduat bankalarının kaldıraç oranlarına daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Sakarya ve Kaya (2013) çalışmada Türkiye’deki katılım ve mevduat bankalarının karşılaştırmalı analizi yapılmış ve bu bankaların hangi alanlarda birbirlerinden ayrıştığı araştırılmıştır. 2005-2012 dönemi paralel veri yöntemi ile incelenmiş ve katılım ve mevduat bankaları arasında özkaynak, aktif kalitesi ve karlılık açısından farklı oldukları saptanmıştır. Katılım bankaları daha yüksek özkaynaklar çalışarak finansal faaliyetlere ilişkin diğer bankalardan etkinlik ve verimlilik açısından farklılık arz etmektedirler. Er ve Uysal (2012) Türkiye’deki ticari bankalar ile katılım bankalarının 2005-2010 yılları arasındaki etkinliklerinin karşılaştırmalı analizi yapmıştır. Toplam etkinlik durumu göz alındığında incelenen dönem boyunca katılım bankaları daha etkin oldukları sonucuna varılmıştır. Toraman, Ata ve Buğan (2015) 2006-2014 dönemi mali tablolarından yararlanarak Türkiye’deki katılım bankaları ile mevduat bankalarının performansları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Analizde t-Testi İle Geliştirilmiş Momentler Metodu (GMM) kullanılmıştır. Toplam aktif ve likidite büyüklükleri mevduat bankalarında yüksek olduğu sermaye yeterliliği durumunun ise katılım bankalarında yüksek olduğu anlaşılmıştır. Banka karlılığı, etkinlik ve sermaye yeterliliği arsında pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Çetin ve Bıttırak (2010) Katılım ve ticari bankaların 2005-2007 arasında göstermiş oldukları finansal performanslarının değerlendirilmesi kârlılık analizi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada yer alan bankalar içerisinde faizli bankalarda Akbank, faizsiz bankalarda ise Bank Asya’nın en etkin performans sergiledikleri gözlemlenmektedir.

Gökalp (2014) çalışmada katılım ve mevduat bankalarının kârlılıkları arasında kriz öncesinde (2005-2007) ve sonrasında (2008-2013) farklılık olup olmadığı tespit edilmek istenmiştir. Finansal krizin hem katılım bankalarının karlılığında anlamlı bir etkiye sahipken mevduat bankalarında ise anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür. Krizlerde minimum düzeyde etkilenmek için aktif kalitesi, sermaye yeterliliği ile likiditenin iyileştirilmesinin önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Seyrek ve Ata (2010) bankaların etkinlik ölçümünde VZA yöntemi kullanmıştır. Katılım bankalarının etkinlik tahmininde finansal performansı gösteren değişkenlerin neler olabileceği veri madenciliği teknikleri kullanılarak tespit edilmiştir. Acar, Erkoç ve Yılmaz (2014) çalışmada bankaların etkin ve verimli bir şekilde çalışmalarının önemi vurgulanmaktadır. VZA yöntemi kullanılarak Türkiye'deki bankaların etkinlik ve verimlilikleri 2009-2013 yılları baz alınarak analiz edilmiştir. Etkinliklerine göre ilk sırayı kamu bankaları ikinci sırayı yerli-özel bankalar üçüncü sırayı katılım bankaları ve dördüncü sırayı yabancı-özel bankalar almıştır. Doğan M. (2013) çalışmada 2005-2011 döneminde faaliyette bulunan ticari bankalar ve katılım bankalarının performansları karşılaştırmalı analizi t-Testi yönteminden yararlanılarak yapılmıştır. Katılım bankalarının likit durumları, borç ödeme gücü ve sermayenin yeterlilik durumları ticari bankalara göre daha düşük olarak gerçekleşmiştir. Kârlılık bakımından faizsiz bankalar ile ticari bankalar arasındaki farklılığın anlamlı olduğu tespit edilememiştir. Doğan (2014) Türkiye'de 2012-2014 yıllarında faaliyet gösteren katılım bankalarının performans analizi Gri İlişkisel Analiz (GİA) yöntemi ile yapılmıştır. Finansal performanslarına göre ilk sırada Albaraka Türk bankası yer alırken son sırada ise Bank Asya yer almıştır. Katılım bankalarında varlık karlılığının yüksek olması finansal performansın yüksek olmasını sağlamıştır. Aras ve Öztürk (2011) çalışmada faizsiz bankaların kullandıkları fonlar bankacılık sektöründe yıllara göre artış göstermesine rağmen reel ekonomiye katkı sağlamaya yönelik büyük önem arz eden kâr-zarar ortaklığı prensibine göre gerçekleşen kredi kullandırma oranlarının, düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Yayar ve Baykara (2012) çalışmada TOPSIS (Technique for Order Prefence by Similarity to An Ideal Sulution) yöntemi ile katılım bankalarının 2005-2011 dönemi faaliyetlerinin etkinlik ve verimlilikleri ölçülmüştür. Etkinliği en yüksek olan banka Albaraka Türk, verimliliği en yüksek olan banka ise Bank Asya olarak tespit edilmiştir. Yatırım araçlarını çeşitlendirmesi sayesinde Kuveyt Türk'ün ise etkinlik ve verimliliğinde gözle görülür bir artış olduğu

sonucuna varılmıştır. Apak ve Açıkgöz (2012) İslami bankalara göre hareket eden katılım bankalarının son yıllardaki finansal göstergeleri karşılaştırılarak piyasa istikrarına etki durumları incelenmiştir. Katılık bankalarının aktif büyüklüğü, özkaynak durumu, şube ve personel durumları ile sermaye yeterliliği gibi performans göstergeleri son yıllarda olumlu gelişmeler göstererek büyümelerini sürdürdükleri gözükmektedir. Bu durumun devam etmesi atıl kaynakları ekonomiye kazandırmaya devam ederek ekonomiye olumlu katkı yapmaktadır.

Kandemir ve Arıcı (2013) çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının performansları grup bazında karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Çalışmada performans değerlendirme metodu olan CAMELS yöntemi kullanılmıştır. 2001 krizinden sonra sermaye yeterliliği ve likidite oranları yüksek olan mevduat bankaları krizlere karşı temkinli yaklaşmışlardır. Yabancı sermayeye sahip mevduat bankalarının varlık büyüklüğü ve yönetsel kalite bakımından performansın etkinliğinin en üst seviyede gerçekleşmesiyle birlikte piyasadaki risklere duyarlılıkları fazla olduğu gözlemlenmiştir. Avcı ve Aktaş (2015) Türkiye’deki katılım bankalarının müşterilerine dağıttıkları kâr payları ile ticari bankaların faiz oranlarının birbirlerine yakın seviyede olmasının nedenleri araştırılmıştır. 2010-2014 dönemine ait veriler trend analizi yöntemi ile incelenmiştir. Katılım bankaları ve ticari bankalarının kâr payı oranları ile faiz oranlarının birbirlerine yakın seviyede olmalarının sebebi katılım bankalarının fon kullandırdıkları zaman kar ve zarara katılma yöntemini çok az kullanmalarından ve kar payının murabaha fon kullandırma yöntemini büyük oranda kullanmalarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Akyüz, Yıldız ve Kaya (2013) Borsa İstanbul’da (BİST) işlem gören ticari bankalardan 11 tanesinin 2007-2011 yılları arasındaki verimliliği Malmquist TFV Endeksi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada girdiler; mevduat, özkaynak, faiz olarak kullanılmıştır. Araştırmada çıktılar ise net kâr ve faiz gelirleri olarak belirlenmiştir. Esmer ve Bağcı (2016) çalışmada katılım bankacılığı ile ticari bankaların Türkiye’de ve Dünyada büyüme trendinde olduğu vurgulanmıştır. Türkiye’deki katılım bankalarının 2005-2014 dönemi TOPSIS yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Bu çalışmada en yüksek finansal performansın Bank Asya’ya ait olduğu görülmektedir. Ancak 2014 yılında TMSF’nin bu bankaya el koymasıyla karlılığı düşmüştür. Finansal performans analizlerinin yatırımcıya geleceği görme noktasında ipuçları verme noktasından büyük önem arz ettiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca

Yardımcıoğlu ve Demir (2014) Türkiye’deki katılım bankaları ile mevduat bankalarının finansal performansları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Çalışmada 2006-2011 dönemine ait katılım ve ticari bankaların verileri kullanılarak kârlılık ve gelir-gider oranları, likidite oranları, sermaye yeterlilik oranları, risk oranları ve verimlilik oranları bulunmuş ve bunların yorumlaması yapılmıştır. İncelenen dönem itibariyle katılım bankaları mevduat bankalarına göre daha yüksek performans göstermişlerdir.

Sarker (2008) çalışmasında bankacılık standartlarını gözden geçirmek için CAMELS analiz yöntemiyle araştırma yapmıştır. İslam dünyasının düşünürleri ile faizsiz bankacılık alanında uzman kişilerin görüşlerini ve geliştirdikleri çözümlerini ortaya koymak bakımından yapılmış bir araştırmadır. Çalışmada CAMELS yöntemine yeni bir ‘S’ getirilmiştir. Bu şeriatın (shariah) ‘S’ harfidir. Finans denetçileri tarafından şeriat kriteri uygulanırsa denetim gücü artacak ve yeni banka paradigmasına olan güveni artıracaktır. Dash ve Das (2009) çalışmada bankaların performansları CAMELS yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Özel ve yabancı sermayeli bankaların kamusal sermayeye sahip bankalara göre daha yüksek performans gösterdikleri gözlemlenmiştir. CAMELS yönteminde kullanılan yönetim kalitesi ve kârlılık gibi iki yöntem vardır. Kamu bankalarının ticari bankalarla rekabet edebilmesi için piyasa koşullarına ayak uydurması gerekmektedir.

Rashidah (2014) çalışmada 2006-2010 döneminde 17 islami bankaların verileri CAMELS yöntemi ile analiz edilmiştir. Genel itibariyle İslami bankaların sermaye yeterlilikleri ve performansları artış trendinde oldukları gözlemlenmiştir. Wirnkar ve Tanko (2008) yaptığı çalışmada bankaların performans ölçümü finansal rasyolar kullanılarak yapılmıştır. Performans ölçümü için CAMELS yöntemi kullanılmıştır. Nijerya’daki 11 mevduat bankasının yıllar itibariyle finansal durumunu gösteren raporlarından elde edilen veriler araştırma verilerini oluşturmuştur. Yapılan araştırmada CAMELS yöntemindeki faktörlerin banka performansını ölçmede yetersiz kaldığı gözlemlenmiştir. Akhter, Raza, Orangzab ve Akram (2011) yaptığı çalışmada islami bankacılık sistemi içerisinde yer alan kamu ve özel sektör bankalarının etkinlik ve performansları incelenmiştir. Bu çalışmada kârlılık, likidite, kredi riskleri üzerinde durulmuştur. Çalışmada faizsiz banka ile islami banka arasında belirgin bir fark olmadığı sonucuna varılmıştır

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI

2.1. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI

Katılım bankacılığı, faizsiz bir şekilde çalışmalarını yürüten ve İslami ilkeler doğrultusunda bankacılığın her türlü faaliyetlerinin gerçekleşmesini sağlayan, kâra ve zarara dâhil olma prensibine göre fonlarını toplayan, ticari faaliyetler, ortaklıklar ve finansal kiralama gibi yöntemlerle de fonların kullandırma işlevini yürüten bankacılık çeşididir. (<http://www.tkbb.org.tr/>, 2016)

Faiz ödemenin ya da faiz almanın teşvik edildiği bir ekonomik sistem, İslam dininde hoş karşılanmamaktadır. Dini sebepler göz önünde bulundurularak faizsiz bir finans sisteminden yararlanmak isteyen kişilerin tasarruflarını değerlendirmeleri ve gelişen modern bankacılık hizmetlerinde yararlanmaları amacıyla kurulan bankalar “Katılım Bankaları” olarak ifade edilmektedirler. Katılım bankaları, ticari bankaların üstlenmiş olduğu bütün fonksiyonları gerçekleştirmeye çaba gösterirler. Bu bağlamda katılım bankacılığı, bankacılığın çeşitli işlevlerini, faiz fonksiyonunu dikkate almadan kâr/zarar esasına dayalı olarak yerine getiren kuruluşlar olarak da tanımlanabilirler. (Özkara, 2010)

Literatürlerde İslami bankaların tanımı; İslam dininin emrettiği ve doğruladığı ilkeler ışığında bankacılık ve plasman işlevlerini yürütmek maksadıyla meydana getirilen kuruluşlar şeklindedir. Katılım bankaları İslami prensiplere uygun bir şekilde yürütmek durumundadırlar. Faizsiz bankacılık kavramı ile İslami bankacılık (katılım bankacılığı) kavramı aynı değildirler bunları birbirlerinden ayırmak gerekir. Bir finansal işlemin anti faiz ilkesine göre gerçekleşmesi bu işlemin İslam’ın emrettiği kriterlere göre gerçekleştiği anlamı taşımamaktadır. (Doğan İ. Ç., 2013)

Bu bağlamda ülkemizdeki katılım bankalarını değerlendirmeye çalışırsak bunları İslami banka olarak değerlendirmek son derece yanlış olmaktadır. Bunun yerine bu bankalara faizsiz banka demek daha doğru olmaktadır. Türkiye’deki katılım bankalarını da faizsiz banka olarak değerlendirmek gerekir. Çünkü bu bankalar mevcut sistem ve hukuki yapı içerisinde faaliyet göstermekte ve işlemlerinde faizsiz bir prensip ile çalışmaktadırlar.

2.1.1. Katılım Bankacılığının Özellikleri ve Temel İlkeleri

Katılım bankaları yatırımlarını faizsiz bir şekilde gerçekleştirmek isteyenler için yeni finansal yöntemler geliştirmekte ve kâr payı kavramını esas almaktadırlar. Bu bağlamda katılım bankalarının temel özelliklerini ve ilkelerini aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir.

2.1.1.1. Banka Özelliğinin Olması

Katılım bankaları 2005 yılında çıkarılan 5411 sayılı kanunla birlikte Mevduat Bankaları ve Yatırım bankaları gibi bankacılık türü haline gelmişlerdir. Katılım bankalarının kurulması ve faaliyete geçmesi BDDK kararı ile gerçekleşmektedir. Bu bankalar faizsiz bankacılık ilkelerine uygun hareket edip etmedikleri denetlenmektedir (Tuhan, 2014).

2.1.1.2. Faizsizlik Prensiplerine Göre İşlem Yapması

İslam’da riba olarak bilinen faiz kavramı, ödünç alınan paranın fazlalık kısmı olarak görülmüş ve ticarete yasak olarak belirtilmiştir. Çünkü ticarete hem kâr etme hem de zarar etme durumu söz konusu iken faizde ise anaparanın artmasında üstlenilen bir risk ile kaybetme durumu olmadığından bu durum İslam dininde yasaklanmıştır. (Tuhan, 2014)

İslam’da para bir mübadele aracı olarak görülmüş ve para ticaret aracı olarak kullanılıp bundan faiz getirisi elde etmek sakıncalı olarak belirtilmiştir. Katılım bankaları ticari faaliyetlerini faizsizlik prensibine göre gerçekleştirmek isteyen kişiler için faizin olmadığı finansal araçlar geliştirmekte ve çalışmalarını kâr/zarar esasına dayandırmaktadırlar.

2.1.1.3. Aracı Kurum İşlevine Sahip Olması

Dünyadaki insanların bir kesimi dini hassasiyetleri sebebiyle faizli işlem yapmak istememekteler. Bu nedenle para arzı ve talebini faizsiz borçlanma yoluyla gidermek istediklerinden insanların ellerindeki fonlar atıl durumda

kalabilmektedirler. Katılım bankaları tam da bu noktada bu fonları ekonomiye kazandırmak ve tasarruflarını değerlendirmek isteyenlerin fonlarını değerlendirmelerine yardımcı olmak için kurulmuştur. Fonlarını faizsiz faaliyetlerle değerlendirmek isteyenler için aracı kurum olma vasfını üstlenmiştir.

Katılım bankaları dünyasına alternatif finansman imkânları sağlar. Kâr ve zarar prensibine göre çalışan katılım bankaları mevcut bankacılık sistemi içerisinde sağlıklı fon kullandırma faaliyetlerinin bir sonucu olarak ekonomide meydana gelen mali ve ekonomik krizlerden daha az etkilenmektedirler. (Doğan İ. Ç., 2013)

2.1.1.4. Güvenilirlik Niteliğine Sahip Olması

Katılım bankaları işlemlerini kâra ve zarara katılma ilkesine göre yürüttüğü için toplanan fonların verimli ve etkin bir biçimde işletilmesine dair güven olması gerekir. Bu bağlamda katılım bankalarının devletin müdahalesine açık olmaları, genel itibarıyla özel izin ve imtiyazla çalışmaları, bankacılık denetimi ilkelerine tabi olmaları bakımından güven kurumu olarak nitelendirilebilirler. (Polat, 2011)

Katılım bankaları, 5411 sayılı kanunla düzenlendiklerinden devlet güvencesini beraberinde getirmekte ve kanunla yükümlülüklerini getirme bakımından daha da güvenilir bir hal almışlardır. BDDK tarafından da denetime tabi olmaları güvenilirliklerini daha da pekiştirdiği söylenebilir.

2.1.1.5. Risk Paylaşımı Esasına Sahip Olması

Kâr payı getirisi elde etmek için finans kurumları ile müteşebbisler aynı riskleri paylaşmak durumundadırlar. Burada risk paylaşımı konusunda farklılıklar olabilir. Örneğin; emek sermaye ortaklığında maddi riski sermaye sahibi, emek riskini ise emekçi üstlenir.

2.1.1.6. İslam Dinine Uygun Faaliyetlerin Olması

Yapılacak olan tüm yatırımlar, işlemler İslam prensiplerine uygun, toplumun tüm kesimine hitap eden ve insani değerlere saygılı olmalıdır. Yatırımlar, İslam dininin yasaklamadığı konularda gerçekleşmelidir. Bu bağlamda yatırımlar, alkollü içecekler, ölümlere sebebiyet veren silahlar, pornografi, İslam dininin yasakladığı ürünler vb. konuların haricinde gerçekleşmelidir. Dünyada hızla yaygınlaşmaya başlayan faizsiz bankacılık sistemi tüm ülkelerde farklılık arz etse bile bunların ortak özelliği, finansal faaliyetlerinin reel ticarete bağlı olmasını ileri sürmek ve reel

ekonomide olsa da yasak olan sektörlerde yatırım yapmaları yasaklanmıştır. (Karabacak, 2015)

2.1.2. Katılım Bankacılığının Amaçları

Katılım bankacılığı sisteminin temel amacı, ekonomik sisteme katılmayan atıl kaynakları sisteme dâhil edip yabancı sermaye ile faizsiz finans ilkeleri doğrultusunda ülke ekonomisine kazandırmaktır.

Katılım bankalarının amaçlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Bilir, 2010):

- a) **İslami prensiplerin ekonomik hayata uygulanması:** Faizsizlik prensibine göre çalışan bu bankalar çağdaş bankacılık işlemlerinin İslami kurallar ışığında hızlı çözümlerin geliştirilmesine imkân tanımaktadır. İslam bankalarının temel amaçlarından bir tanesi İslam'ın prensiplerinin reel ekonomik hayata uygulama çabalarının temelini oluşturmaktır.
- b) **Sosyo- ekonomik amaçlarına ulaşmasını kolaylaştırma:** Katılım bankalarının, tasarrufları yatırımlara yönlendirerek istihdam yaratmak ve bunları sosyo-ekonomik sonuçlara ulaşmasında katkıda bulunmak amacı vardır.
- c) **Topluma faydalı bir kurum kazandırma:** İslam bankalarının çalışmalarında başarılı olmaları, bu başarıyı sürekli kılarak sektörde tecrübe edinmelerinin yanında Müslüman âleminin refahını ve toplumsal güvenliklerini sağlayarak faydalı bir müesseseyi topluma miras olarak bırakma amacından söz edilebilir.
- d) **Kâr fırsatlarından yararlanmak:** Katılım bankaları için asıl amaç bu değilse de mevcut durumda yer alan başarılı bir yapı oluşturmak maksadıyla kârlılığın meydana getirdiği fırsatlardan olabildiğince yararlanmak zorundadırlar. Ancak bu kâr fırsatlarından yararlanırken bu kurumlardan beklenen sosyo-ekonomik asli amaçlarına ve İslami prensiplere aykırı hareket etmemelidirler.
- e) **Diğer amaçlar:** Katılım bankalarının diğer amaçlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- ❖ Faizsiz banka faaliyetlerinin yaygınlaştırılması yoluyla banka sektöründeki ilişkilerinin boyutlarını genişletme,
- ❖ Finansman araçlarını, tasarrufları ve fonları faizsizlik kriterlerine uygun yatırım getirisine katılmasını sağlamak,
- ❖ Birçok sektörün ihtiyacı için gerekli fonların karşılanması.

İslami prensiplere göre ticarete faiz haram olduğundan Dünyada 'ki ve Türkiye'deki halk topluluklarının bir kısmı faizle elde edilen haksız kazanç elde etmek istememektedirler. Mevcut kaynaklarını ticari bankalarda değerlendirmek yerine evde döviz birikimi şeklinde kaynaklarını atıl bir duruma terk etmektedirler. Paranın zaman değerini göz önüne aldığında bu durumun hem tasarruf sahibi hem de ekonomi açısından kayıp olduğu söylenebilir. Katılım bankaları tam da bu noktada devreye girerek tasarruf sahiplerinin atıl fonlarını ekonomiye kazandırmak ve bunları güvenli bir şekilde saklayıp değerlendirmek amacıyla kurulmuşlardır.

Katılım bankalarının diğer bir amacından söz etmek gerekirse Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi körfez ülkelerindeki ve Ortadoğu'daki birikmiş sermaye fazlasını Türkiye'ye çekebilmek için İslami ölçülere uygun bir finans sistemi geliştirmek gerekir. Türkiye'deki katılım bankaları bu amaçla kurulan kuruluşlar olarak değerlendirilebilirler. (Bilir, 2010)

2.1.3. Katılım Bankacılığının Hedefleri

Faizsiz finans sisteminde katılım bankalarının hedeflerini aşağıdaki gibi sıralanabilir (Karhan, 2015) :

❖ Ana Hedefler

- Geniş tabanlı ekonomik refah
- Sosyo-ekonomik adaletinde
- Diğer ölçülerinin hepsinde sabit ve adil olma,
- Adil gelir ve servet dağılımı,

❖ Tali Hedefler

- Para değerinde istikrar
- Kaynakları yastık altından çıkarmak ve tasarrufları ekonomiye kazandırılarak verimli yatırımlara yönlendirmek,
- Banka sektöründen beklenen tüm hizmet kolaylıkları karşılamak ve müşteri memnuniyetini sağlamak

Türkiye’de faaliyetlerini sürdüren katılım bankalarının en önemli hedefi islam dininin faizi yasaklaması hasebiyle geleneksel bankacılık sektörüne yatırılmayan atıl sermayenin ekonomiye kazandırılmasıdır. Dış faktörlerden petrol kaynaklı gelirlerin büyük sermayeleri kapsamı ve Ortadoğu’daki bu kaynakları ülkemize çekilmesi de önemli hedefler arasındadır. Dünya genelinde krizlerin yaşanmasına rağmen katılım bankacılığındaki istikrarlı büyümenin devam etmesi dikkatlerden kaçmaması gereken bir durumdur. Katılım bankalarının bu olumlu tavrına rağmen ülkemizde istikrarlı büyüme de sıkıntılar yaşanmıştır.

Türkiye’deki faizsiz bankalar 2005 yılına kadar Özel Finans Kurumları adı ile bilinmekteydi. 2005’te ÖFK’ler bankacılık statüsüne geçerek hızlı bir büyüme göstermiştir ve katılım bankalarının bankacılık sektörünün içerisindeki payı %1 olarak gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki pazar payı 2014’de %5,2 olarak gerçekleşmiştir. Dünyadaki katılım bankaları örneklerine ve ülkemizdeki katılım bankalarının gelişimine bakılarak, sektörün büyümeye ve pazar payını artırması öngörülmektedir. Bu doğrultuda yapılan projeksiyon çalışmalarında önümüzdeki on yıl içinde %15 toplam Pazar payı hedefinden söz etmek mümkün olmaktadır. (TKBB, 2015)

Küresel anlamda katılım bankalarının büyüme hedeflerinden söz edecek olursak Müslüman toplumlarının yoğunlukta yaşadığı ülkelere bakıldığında (Kuveyt, Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Pakistan vb.) faizsiz bankacılığın önemli oranlarda büyüyeceği öngörülmektedir. Faizsiz finans sisteminin yoğun olduğu bu ülkede 2019 yılına kadar %18 bir büyüme hedefi vardır. (TKBB, 2015)

2.1.4.Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkma Nedenleri

Son asırda ticari bankalar İslam dünyasındaki faaliyetlerini yaygınlaştırmaları neticesinde İslam âlimleri bu bankacılık faaliyetlerinin caiz olmadığını söylemiş tasarruflarını değerlendirmek isteyen tasarruf sahiplerine alternatif olabilecek kuruluşlar için bir öneri getirmemişlerdir. Tasarruflarını değerlendirmek isteyen insanların tasarruflarını ekonomiye kazandırma amacı dünyada ve ülkemizde katılım bankalarının kurulmasında temel oluşturmuştur. Burada katılım bankacılığının ortaya çıkma nedenlerinden söz ederken *dini*,

ekonomik, sosyal ve politik sebepler neticesinde bu durumun gerçekleştiğini göz ardı etmemek gerekir.

2.1.4.1. Dini Nedenler

Faizsiz bankalarının kurulmalarındaki sebepler göz önüne alındığında bunların en önemlisi dinlerde faizin yasaklanmış olmasıdır. Faiz haksız kazanç sağladığından toplumun ahlaki değerlerine negatif etki etmekle birlikte ekonomik haksızlıklara ve çeşitli problemlere sebep olmaktadır. Dinen yasaklanan faiz aslında beraberinde birçok zararı getirmektedir. Bu zararları; gelir dağılımı adaletsizliği, kalkınmanın yavaşlaması, yapılacak yatırımlarda riskin ve maliyetin artması, sosyal verimlilik durumunun yüksek ve kârlılık durumunun düşük olduğu projelerin gerçekleşmesinin zorlaşması şeklinde sıralamak mümkündür. (Çobankaya, 2014)

İslami prensiplere göre yönetilen ülkelerde faizsiz bir finans sistemi gerekliliktir. İslami prensiplere göre yönetilmeyen ülkelerde ise dini sebeplerden çok ekonomik sebeplerden dolayı faizsiz bir finans sistemine ihtiyaç vardır. Faizsiz finansın temelinde İslami kuralların koyduğu yasaklardan korkan tasarruf sahiplerinin atıl durumundaki fonlarını ekonomiye kazandırmak mevcuttur.

İslam hukukunun 4 ana kaynağı faizi yasaklamıştır. Bunlar; Kur'an-ı Kerim, Hadis, İcma-i Ümmet, Kıyas-ı Fukaha'dır. (Şahin E. , 2007):(21-22)

- ❖ Kur'an-ı Kerimde faiz ile ilgili muhtelif bazı ayetler şunlardır;
 - *“Ey iman edenler, Allah'tan korkunuz ve (gerçekten) iman etmiş kimseler iseniz, faizin arta kalanını bırakınız böyle yapmayacak olursanız, Allaha ve Resulüne karşı savaş açmış olacağınızı biliniz...”*
 - *“Allah Alışverişi helal, faizi haram kılmıştır...”*
- ❖ Hadislerde de faiz kesinlikle yasaklanmıştır. Faizle alakalı bazı ayetleri ifade edecek olursak;
 - *“Biliniz ki cahiliye döneminin bütün faiz çeşitleri ortadan kaldırılmıştır. Ana mallarınız ise sizindir. Böylece hem haksızlık etmezsiniz, hem de haksızlığa uğramamış olursunuz.”*
 - *“Faizi ayakta tutan puta tapan gibidir”*
 - *“Faiz alan, veren, bu işlemi yazan ve şahit olanlara lanet olsun. Onlar günah bakımından birbirlerinin aynıdır.”*

- ❖ İslam kaynağının diğer iki kaynağı olan İcma-i Ümmet ve Kıyası Fukaha'da da faize kesinlikle karşı çıkmıştır. Zaten bu iki kaynağında Kur'an'ın ve hadislerin faiz hakkındaki emirlerine aykırı olması beklenemez.

Dinler açısından durum böyle olunca insanlar finansal işlemlerini dinin hükümlerine aykırı olmayacak bir şekilde yürütme çabası göstermişlerdir. Tasarruflarını değerlendirme ihtiyacını giderebilecek kurumlar inşa etmek için çalışmalar yapılmış ve faizsiz bankalar kurulmuştur. Faizsiz bankacılığı insanın dini kaidelere uygun olarak ticari hayatını devam ettirip tasarruflarını değerlendirmesine yardımcı olan faizsiz kurumlar olarak nitelendirebiliriz.

Faizsiz bankaların tasarruf sahiplerine ödedikleri kar payı ile faiz birbirlerinden farklıdır. Bu fark tam olarak anlaşılmadığı zaman bir kafa karışıklığına neden olmaktadır. Bu nedenle faiz ile kâr payı arasındaki farkı ayırt edebilmek için aşağıdaki hususlar üzerinde durmak gerekir. Bunlar(Adil, 2011: 27-28):

- ❖ Ticarete satıcı aşırı da olsa yalnız bir defaya mahsus kâr elde etmekte ancak faiz, bir borç üzerinden alınabilmektedir.
- ❖ Ticaret faaliyetinde menfaatlerin değişimi, alıcı ile satıcı arasında eşit biçimde ortaya çıkmaktadır.
- ❖ Faizli bir işlemde alacaklı olan taraf kendi işine yarayacak olan bir fazlalığı almasına rağmen borçlu sadece süre erteleme durumunu elde etmekte ve aldığı borçtan kâr elde edip etmeyeceği bilinmemektedir.
- ❖ Ticaret yapan kişi, sermayesini ve zamanını harcamakta ve bunun karşılığını almakta, ancak faizli işlemlerde herhangi bir çaba gösterilmemekte ve riske girilmemekte buna rağmen kesin olarak kâr elde edilmektedir.

Tüm bu sebepler göz önüne alındığında İslam dininin faiz işlemi yapmayı haram görüp red etmesi ve bu dini inanişe sahip insanların tasarruflarını değerlendirme istekleri faizsiz bankacılığının oluşumunda temel öğeler olmuşlardır.

2.1.4.2. Ekonomik Nedenler

İslam dünyasında ortaya çıkan faizsiz finans sistemi artık dünyanın birçok ülkesinde ekonomik sistemin dışında kalmış veya verimsiz yatırımlara yönelmiş tasarrufları İslami teknikler yardımıyla ekonomiye dâhil etmek dibi önemli bir

hizmeti üstlenmiştir. Burada İslami finans sistemini meydana getiren nedenlerden ve gelişmelerden söz edilecektir;

1970’li yılların başında ortaya çıkan ekonomik bunalım ve petrol piyasasında meydana gelen fiyat artışları, petrol kaynaklarının büyük kısmını elinde bulunduran İslam ülkelerinin sermayelerinde büyük bir artış meydana getirmiş, bu ülkelere büyük gelir sağlamıştır. Halkın elindeki bu tasarrufları ekonomiye dâhil etmek amacıyla İslam ülkelerinde din âlimleri Müslümanların inanç yapısına ters düşmeyecek kurumların varlığı üzerinde çalışmalar yürütmüş ve faizsiz finans sisteminin esas alındığı katılım bankalarının kurulmasına ön ayak olmuşlardır. (Şimşek, 2006: 21)

1970’li yıllarda yaşanan gelişmeler İslami kuruluşların artmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim 1974’te İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. İslam Kalkınma Bankası kurulduktan sonra İslam ülkeleri faizsiz ilkeler doğrultusunda çalışma yürüten kurumlar oluşturmaya devam etmişlerdir. Böylelikle dini hassasiyetlerinden dolayı faize karşı duyarlı olan İslam ülkelerin kendi aralarındaki ticari faaliyetler artış göstermiş ve finansal piyasalarda büyük bir gelişme yaşanmıştır. Bu bağlamda gelişmişlik düzeyinin yüksek olduğu İslam ülkelerindeki sermayenin gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu İslam ülkelerine aktarılması hedeflenmektedir. Ekonomik sistemin içerisinde yer almayan veya verimli olmayan alanlara kanalize edilmiş yatırımların faizsiz finans sisteminin kuruluşları yardımıyla ekonomi sistemine dâhil olması gibi nedenler faizsiz bankacılık sisteminin doğuşuna etki eden gelişmelerdir. (Ustaoğlu, 2014):18

2.1.4.3. Sosyal Nedenler

Bireylerin meydana getirdiği bir bütün olarak ifade edebileceğimiz toplumda sınıf farklılıkları ve eşitsizlik durumu mevcuttur. Toplumun zengin, fakir, köylü, şehirli vb. kısımları arasında sosyal barışı sağlamak için bütün guruplar arasında iyi ilişkiler geliştirmek lüzumu vardır. Bu iyi ilişkileri geliştirmek adına yapılması gereken ilk işlerden bir tanesi zenginle fakir arasındaki gelir uçurumunun kapatılmasıdır. Faizsiz bankacılık ya da faizsiz sistem servet sahiplerinin servetlerini katlama yolunu kapatmaya yardımcı olacak kurumlar olmaktadırlar. Sermaye sahiplerinin gücünün yanında yer alma gelenekleri vardır. Paraya duyulan ihtiyacın şiddeti arttıkça bazen yüksek oranlarda faiz ile bu güç kullanılabilen fakirden

zengine doğru bir sermaye transferi olmaktadır. Bu da toplumun fakir gruplarının zengin gruplarına kin beslemesine neden olmakta ve dolayısıyla sosyal barışı tehlikeye atmaktadır. (Şahin E. , 2007):23

Faizin toplum hayatındaki yıkıcı etkisine kısa bir örnek verecek olursak; II. Dünya Savaş'ından sonra İngiltere'nin ABD'den faizsiz borç istemesi durumundan söz edebiliriz. İngilizlerin bu isteği Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından kabul edilmemiş ve daha sonra yapılan görüşmeler neticesinde bu borcun faizli olarak verilmesine karar verilmiştir. Bu durum İngiliz halkı üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmiştir. Bu anlaşmayı yapan Lord Kiens bu durumu şöyle ifade etmiştir. "Bu anlaşmada ABD'nin bize karşı tutumu ve davranışlarından duyduğumuz derin üzüntüyü ebediyen unutmayacağım. Çünkü ABD bize faizsiz olarak bir kuruş bile borç vermeyi kabul etmemiştir." (Fidancı, 2011):13

Faizsiz bankacılık, sermayenin reel ekonomi çerçevesinde değerlendirilme durumunda istihdam alanlarının açılması ve buna mukabil üretim faktörlerinin harekete geçirilmesini sağlamaktadır. Böylelikle toplum hayatı içerisinde zengin ve fakir arasındaki ekonomik adaletsizliğin giderilmesinde rol almaktadırlar (Ustaoglu, 2014). Bu nedenle faizsiz bankalarının doğmasına neden olan temel etkenlerden biri faizin toplum hayatının yıkıcı etkisini minimize etmesinden kaynaklanmaktadır.

2.2. KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Katılım bankacılığındaki gelişimi, Dünyada katılım bankacılığının gelişimi ve Türkiye'de katılım bankacılığının gelişimi şeklinde iki kısım olarak incelemek mümkündür.

2.2.1. Katılım Bankacılığının Dünya'daki Tarihsel Gelişimi

Kâr ve zarara dayalı çalışma sistemini benimseyen faizsiz bankacılığın geçmişi aslında çok eski tarihlere dayanmaktadır. Birçok kaynak incelendiğinde faizsiz bankacılığın tarihinin M.Ö. 2123-2081 yılları arasında egemenliğini sürdüren Babillerin hükümdarı Hammurabi'ye dayandığı ifade edilmektedir. Tarihte Hammurabi Kanunları olarak geçen bu düzenlemelerin 100-107. Bölümleri ikraz işleminin nasıl yürütüleceğini göstermektedir. Eski Babil'de rahipler borç ve alacakları topraktan yaptıkları levhalara kaydetmişler ve mabetleri bir çeşit banka olarak kullanmışlardır. Daha sonraki dönemlerde bankacılık hizmetleri bu mabetlerin elinden çıkmış, ticaretle uğraşan Yahudilerin eline geçmiştir. M.Ö. 600-465 yılları

arasında Fırat nehrinin kıyısındaki “Egibi” ve “ Marashu” aileleri bunların en meşhurlarıdır. Bunlar faizsiz yatırıma imkan tanıyan ilk örnekler olarak bilinmektedirler(Özgür, 2007:40).

Daha sonraki asırlarda M.S.1118’de Hristiyan hacıların can ve mal güvenliklerini sağlamak amacıyla kurulan Tenple Mezhebi ’ne üye olanların faizsiz kredi verdikleri bilinmektedir. 18. yy. ’da özellikle Batı Avrupa’da yaygın olan “dostluk cemiyetleri” ve “yardım cemiyetleri” tarafından faizsiz finansman sağlandığı bilinmektedir (Erdaş, 2012:37)

İslamiyet’in doğuşu ve hızla yayılması ticaretle birlikte finans kurumunun gelişmesine yardımcı olmuştur. Tabii İslam dininin faiz hakkındaki emredici kuralları nedeniyle bir faizsiz finans sisteminin zaruret teşkil ettiği göz ardı edilmemelidir. Arabistan Yarımadasında kurulan İslam devletinin gelir ve giderlerinin takibi, zekât, maaş ve devletin tüm sosyal harcamaları gibi durumlar bu kurumlara olan ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Nitekim bu finans hizmetleri o dönemlerde Beyt’ül Mal, Sarraflar, yardım sandıkları, para vakıfları ile mudarebe şirketleri tarafından yerine getirilmiştir. (Yılmaz H. N., 2010)

Emeviler döneminde gelişen ticaret beraberinde finans sistemini de geliştirmiştir. O dönemde beytülmal fonları bulunduruluyor, takas odası(elearing house) işlevini görüyor, para sistemi düzenleniyor ve üreticileri krediler veriliyordu. Burada Beyt’ül Mal bir çeşit merkez bankası konumunda olduğu düşünülürse devlet gelirlerinin elde edilmesine aracılık eden dihanlar da onların muhabirleri olabilirler (Baykara, 2012: 22-23).

Mudaraba ve muşaraka yöntemleri faizsiz bankacılığın temelini teşkil etmektedirler. Bu yöntemlerin hukuki alt yapıları 8. yy. ’da Hanefi mezhebine mensup hukukçular tarafından tamamlanmıştır. Mudaraba ve muşaraka işlemleri 11. ve 13. yy.’da Venedikli tüccarlar sayesinde İslam coğrafyasından Avrupa’ya taşınmıştır. Avrupa’da ise “commenda” ve “societas” isimleri ile uygulanmıştır(Karaayhan, 2008:34-36).

Abbasiler döneminde mali işlerde etkin bir şekilde hizmet veren Yahudilerden yararlanmakta bir sakınca görülmemiştir. Abbasiler döneminde farklı kültürlerle gösterilen müsamahanın artmasıyla beraber, bu kültürlerde finansal anlamda etkili olan tüccarların rolü de önem kazanmıştır. Piyasada bankacılık görevi

yapan kişilere cehbez, sarraf, muhasip, vergi memuru, hazinedar adı verilmektedir. Bunların farklı şehirlerde şubeleri, bağlantılı oldukları adamları olmakla beraber finans işlerini yürütüyorlardı. (Coşan, 2016: 31-32).

Osmanlı'da para vakıfları dışında; esnaf halkın kurmuş olduğu esnaf sandıkları, yetimlerin mallarını İslami ölçütlere göre koruma altına almak ve değerlendirmek maksadı ile kurulan yetim sandıkları, bir köy veya bir mahalledeki ihtiyaç sahipleri için kurulan vakıflar bulunmaktaydı (Coşan, 2016: 31-32).

Çağdaş faizsiz bankacılık fikir boyutunda ilk olarak Pakistanlı fikir adamları tarafından irdelenmiştir. Faizsiz bankacılık konusunda ilk araştırmayı Muhammed Uzair ortaya koyan ilk iktisatçıdır. Yine bu dönemlerde Pakistan'da ilk faizsiz finans örneği olarak sayabileceğimiz kooperatif bankacılığı uygulamaları görülmüştür. Ancak faizsiz bankacılığa model oluşturabilecek ilk uygulamalar mısırdaki gerçekleşmiştir (Karaayhan, 2008: 34-36).

Mısır'daki Mitt Ghamr kasabesindeki çağdaş mali hizmetlerin İslami kriterler ile kaynaşmasına yönelik girişimler 1963 yılında meydana gelmiştir. 1963 yılından başlayarak 1967 yılına kadar mevcut bankaların devlet bankası olarak kabul edilme anlayışına alternatif olacak bir model geliştirilmiştir. Bu model Mısır'daki köylü halkın tarımsal ihtiyaçlarını ve ticaret ihtiyaçlarını gidermek için geliştirilmiştir. Bu faizsiz bankacılık girişimi kısıtlı ölçüde olmasına karşın ilk defa bankacılık, ticari ortaklık(kâr-zarar ortaklığı), sigortalama, takas ve kiralama gibi finansal yöntemlerin birlikte kullanılmasına olanak sağlamıştır. Bu dönemde Hindista'nın Müslüman kesimlerinde rastlanan "kooperatif bankacılık uygulamalarının da dünyadaki ilk faizsiz finans örneklerinden olduğu söylenebilir(Özkan, 2012: 11-12). Nasır Sosyal Bankası çağdaş ilkeler doğrultusunda 1971 yılında kurulmuştur. Kahire şehrinde kurulan bu banka ilk İslami banka özelliğine sahiptir. Bu banka ticari amaçlarından öte toplumun sosyal refahını önemseyen bir ilke ile birbirinden farklı sebeplerden dolayı finansman açısından olumsuzluklara maruz kalan insanlara faiz olmadan yardımcı olmak maksadıyla kurulmuştur(Özkan, 2012: 11-12).

1970'li yıllara kadar faizsiz finans konusunda yaşanan gelişmeler bize gösteriyor ki faizsiz bankacılığın kurulma nedeni kısmen de olsa bireylerin ticari ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bu bankaların asıl amacının ise toplumda ihtiyaç sahibi

olarak nitelendirilen yoksul insanlara yardım etme ve sosyal refahı artırmak olduğu görülmektedir.

20 Ekim 1975 yılında 22 ülkenin iştiraki ile modern bankacılık anlamında ilk olan İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank) kurulmuştur. Faaliyetlerine 1976 yılında başlamıştır. Türkiye’de bu bankanın kurucu üyeleri arasındadır. Bu banka kalkınma bankası olduğundan fon toplama işlemini gerçekleştirmemektedir. İslam Kalkınma Bankası(İKB) kurulduktan sonra birçok ülke bundan cesaret alarak İslami kurumlar kurmuşlardır. Mısır’da ve Sudan’da 1977 yılında “Faisal Islamic Bank” adıyla iki banka hizmet vermeye başlamıştır. Aynı yıllarda Kuveyt hükümeti de “Kuwait Finance House” adında bir finans kurumu kurulmuştur (Arabacı, 2007:8-9).

İslami finans sektörü coğrafi bazda bir genişleme yaşamıştır. Körfez ülkeleri, Malezya, Endonezya başta olmak üzere İslami bankacılık alanında gelişmeler yaşanan ülkelerdir. ABD, İngiltere, İsviçre, Kanada ve birçok Avrupa ülkesindeki yoğun Müslüman nüfusu nedeniyle bu kesime hitap edecek bankacılık organizasyonunun ihtiyaç olarak hissedilmesiyle faizsiz bankacılık alanında gelişmeler yaşanmıştır. 1980’li yıllarda İslami banka sayısı ve İslami enstitülerin sayısı artmaya devam etmiştir. Ortadoğu’da da katılım bankacılığı finansal piyasalar içerisinde en fazla gelişme gösteren sektör olmuştur. 2000’li yıllarda İslami finans tüm dünyada gelişmesini devam ettirmiştir.

Faizsiz bankacığın dünyadaki tarihsel gelişimi aşağıda özetlemek mümkündür (Türkmenoğlu, 2007: 13-14).

1. **Doğuş Dönemi (1972-1975) :** Bu dönem petrol gelirlerindeki ani artışın ve büyük likiditenin hâkim olduğu dönemdir.
2. **Gelişme Dönemi (1976-1983) :** Bu dönemde katılım bankaları körfez ülkelerinden doğuda Malezya, batıda İngiltere’ye kadar yayılmışlardır. Bu dönemde çok sayıda uluslararası banka kurulmuştur.
3. **Olgunluk Dönemi (1983’ten günümüze) :** Bu dönemde Arap dünyasında petrol gelirlerinin azalması, doların güçlenmesi, faiz oranlarının artması nedeniyle Petrol İhraç Eden Ülkeler olarak bilinen OPEC(Organization of Petroleum Exporting Countries)’in sermaye çıkışları nedeniyle ekonomik

gerilemenin yaşanmıştır. Amerika’da Arap bankaları açılmış ve Türkiye, Pakistan, İran gibi ülkelerde faizsiz bankalar kurulmuştur.

2.2.1.1. Global Faizsiz Bankacılığın Genel Durumu

Faizsiz bankacılığı 1950’lerde sorgulanmaya başlanmış ve 1970’li yılların ortasında faizsiz bankacılık sistemine yönelik ilk adımlar atılmıştır. Faizsiz finans sistemi uygun hareket eden bankalar sisteme dâhil olmaya devam etmişlerdir ve bankacılık sistemi içerisindeki payları artmaya devam etmiştir. 1990’lı yıllarda uluslararası bankaların ilgisini çeken faizsiz bankalar Müslüman nüfusun yoğun oldukları ülkelerde hizmet vermeye başlamışlardır.

İslami Finans sektörünün büyüme eğiliminde olması ve gelişme göstermesiyle yasal düzenlemelerle sektöre destek olabilecek bir kuruluşun varlığını zorunlu kılmıştır. Nitekim İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Teşkilatı(AAOIFI) bu bağlamda kurulan bir kurumdur.(TKBB Strateji Belgesi,2015:11-12).

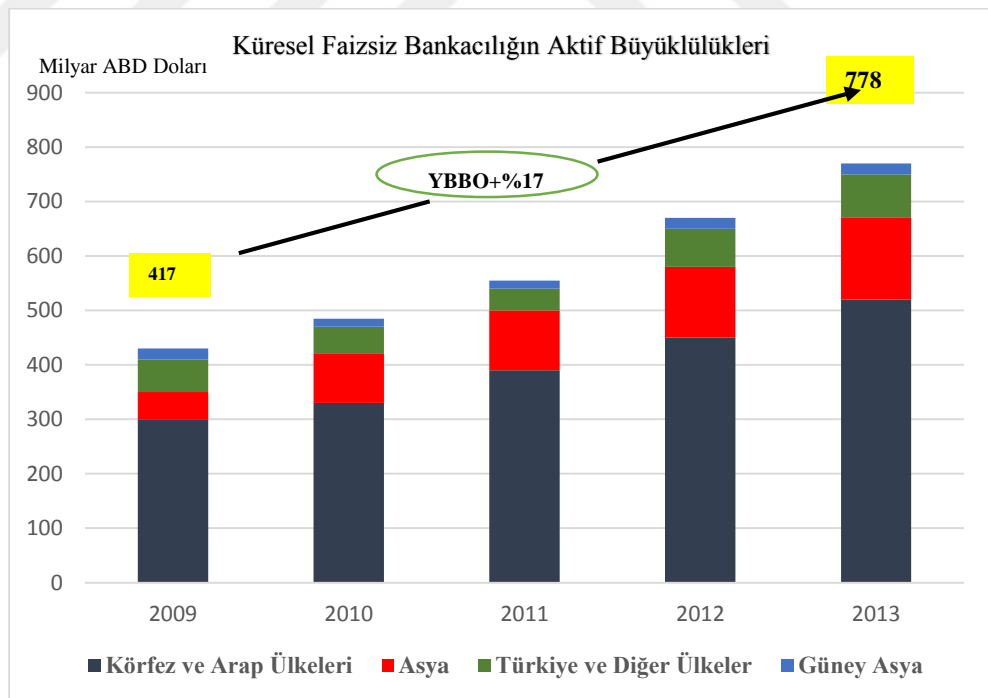
Sektörün uluslararası alanda hızlı büyümesi ve gelişmesi 2000’li yıllarda olmuştur. Global faizsiz bankacılığın kronolojik olarak gelişim aşamaları aşağıdaki gibidir(TKBB, 2015).

Tablo 2.1. Küresel Faizsiz Bankacılığın Gelişim Aşamaları

Tarih	GELİŞMELER
1950	Faizsizlik ilkesi ile hareket eden ilk kurumlar kurulmuş ve bununla ilgili yazılan yayınlar mevcuttur.
1960	Mısır’da ilk faizsiz banka kurulmuştur. Malezya’da faizsiz ilk yatırım kuruluşu kurulmuştur.
1970	Faizsiz bankacılık uluslararası kabul görmüştür. İslam Kalkınma Bankası (İKB) kurulmuştur.
1980	Faizsiz bankalar Malezya ve Bangladeş’te artmıştır. Faizsiz finans sistemine İran’da dâhil olmuştur. Bahreyn’de ve Malezya’da İslami finans için kanuni düzenlemeler yapılmıştır.
1990	Kanuni düzenlemelerin artmasıyla beraber İslami finansta standardın sağlanması için AAOIFI kurulmuştur. İlk sukuk ihracı yapılmış ve Dow Jones faizsiz finans endeksi de sisteme katılmıştır.
2000	IIFM, IICRA, IFSB ve CIBAFI gibi faizsiz finans sisteminin temelini

	oluşturan gibi kuruluşlar kurulmuştur. Birçok banka faizsiz bankacılığın ürünlerini portföyüne eklemiştir.
2008-2009	Yaşanan ekonomik krizler de katılım bankaları konvansiyonel bankalara göre daha iyi performans göstermiştir.
2010-2011	Faizsiz bankacılık krizin etkilerini geride bırakmış ve krizden önceki döneme göre sukuk ihracı daha fazla gerçekleşmiştir.
2013 -	58'den fazla ülkede 411'i faizsiz banka olmak üzere 993 faizsiz finans kuruluşu faaliyettedir. Katılım bankaların büyümelerini sürdürmekte ve bankacılık sektörü içerisindeki pazar payını artırmaya devam etmektedirler. 2015 yılı itibariyle faizsiz finans sisteminin toplam büyüklüğünün yaklaşık 2 trilyon ABD doları seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir.

Katılım bankaların büyümelerini sürdürmekte ve bankacılık sektörü içerisindeki pazar payını artırmaya devam etmektedirler. Faizsiz bankacılığın aktif büyüme ve pazar payları aşağıda verilmiştir(TKBB Strateji Belgesi,2015: 11-12).

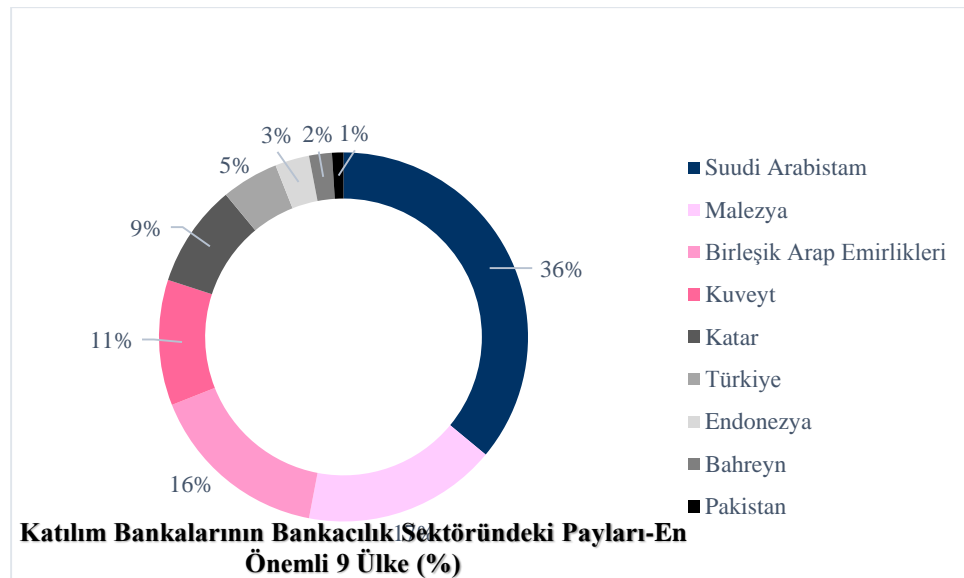

Şekil 2.1. Küresel Faizsiz Bankaların Aktif Büyüklükleri

- Kaynak: TKBB Strateji Belgesi 2015-2025
- YBBO: Yıllık Bileşik Büyüme Oranı

2008'de gerçekleşen küresel kriz neticesinde konvansiyonel bankalarda kârlılıkların azalması sorunu yaşanırken katılım bankaları ise kârlılıklarını ve büyümelerini krizin reel sektörü etkilemesine kadar sürdürmüşlerdir. Krizler karşısında reel sektörle iç içe olmasından dolayı katılım bankaları ticari bankalara göre daha dayanıklıdır. Krizden sonra İran'ın dışarıda tutulduğu faizsiz bankaların aktif büyüklükleri 2009-2013 döneminde yıllık bileşik büyüme oranı ile yaklaşık %17 büyümüştür. Bu büyümenin parasal değeri 778 milyar ABD dolarıdır. 2014 yılının sonunda YBBO %25 olarak gerçekleşmiştir.

2015 yılı itibariyle, global faizsiz finans sisteminin toplam büyüklüğünün yaklaşık 2 trilyon ABD doları seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir. Global düzeydeki bu faizsiz finans sisteminin en büyük bölümünü katılım bankacılığı oluşturmaktadır. 2016 Dünya İslami Bankacılık Raporuna göre QISMUT(Katar, Endonezya, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Türkiye) ülkeleri ile Kuveyt, Bahreyn ve Pakistan'ın varlıklarının 920 ABD dolarını aştığı tahmin edilmektedir. Bu tutar, faizsiz finans varlıklarının %93'ünü temsil etmektedir. QISMUT ülkeleri, Kuveyt, Bahreyn ve Pakistan'ın kârı önemli bir gelişme kaydederek 12 milyar ABD dolarını aşmıştır. Yine bu ülkelerin faizsiz bankalarının bankacılık sektöründeki payları önemli oranlarda artmaktadır. Aşağıda 9 önemli ülkenin faizsiz bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı grafik yardımıyla gösterilmiştir.(TKBB, 2015).

Şekil 2.2. Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Payları

Global ölçekte ekonomik büyüme hedefleyen katılım bankaları dünyada büyük gelişim göstermektedirler. Katılım bankacılığı sektörü dünyanın en önemli finans merkezlerinden olarak ifade edilen Londra, Dubai Hong Kong ve Lüksemburg gibi merkezlerin radarına girmiş ve faizsiz finans sektörüne yapılan yatırımlar giderek artmıştır. Katılım bankacılığının dünyadaki bu gelişiminden ötürü 2014-2019 arası tahmini %18 yıllık bileşik büyüme beklenmektedir.

2.2.2. Türkiye'deki Katılım Bankalarının Tarihsel Gelişimi

İslamiyet'in faizi haram kılması sebebiyle Türkiye'deki insanların belli bir kısmı elde ettikleri tasarruflarını altın, döviz, gayrimenkul gibi banka dışı yollarla değerlendirmişlerdir. Halkın elindeki bu tasarrufların ekonominin içerisine çekerek ülke kalkınması için ihtiyaç duyulan sermayeyi artırmak için faizsiz finans sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Faizsiz finans sistemine duyulan ihtiyaç Türkiye'de katılım bankacılığı fikrini teorik olarak ele alınmasını sağlamıştır. Bu teoride faizin haksız kazanç sağlamasından dolayı haram olması ve diğer zararları üzerinde durulmaktadır.

Kâra ve Zarara ortak olma esası ile çalışan ilk banka Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) olmuştur. 1978 yılından itibaren bu banka faiz esası ile faaliyetlerini sürdürme kararı aldığını ilan etmiştir. Kâra ve Zarara Ortaklık Belgesi'nin çıkarılması faizsiz finans sistemine ilişkin ilk örneklerden biri olma özelliğini taşımaktadır.(TKBB, 2015).

16 Aralık 1983 tarihinde 83706 sayılı kararname ile Özel Finans Kurumları Türkiye'de ortaklık yapısını esas alan ilkeler doğrultusunda faaliyete geçmişlerdir. Bankalar Kurulu Kararnamesinin 1. Maddesinde Özel Finans Kurumlarının kurulmalarını, organlarının faaliyetlerine ve bunların tasfiye işlemlerine ilişkin esasların belirleme yetkisi TCMB'nin de görüşünü almak şartıyla Başbakanlık makamına verilmiştir. 25 Aralık 1984 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan bir karar ile Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Özel Finans Kurumlarının faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi için zaruret arz eden beyannamenin içerik durumunun belirlenmesi yetkisinin Merkez Bankasında olduğu ilan edilmiştir. Özel Finans Kurumları 1984 yılında faaliyete başlamışlardır ve daha sonra 19.12.1999 tarihinde Bankalar Kanunu kapsamına dâhil edilmişlerdir (Gülşen, 2010:8-9). Özel

Finans Kurumları 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında faaliyetlerini Katılım Bankaları adıyla sürdürmeye devam etmişlerdir.

Yasal alt yapısı hazırlanan faizsiz finans sistemi yeni kurumların kurulmasına temel teşkil etmiştir. Nitekim bu kapsamda 1984'te ilk olarak Albaraka Türk bankası kurulmuştur. 31.01.1985 tarih ve 10912 sayılı karar ile bu banka faaliyet izni alarak kurulumunu tamamlamıştır. Bu banka Dallah Grubu, İslam Kalkınma Bankası ve Topbaş Grubu'nun ortak girişimi ile kurulmuştur. Başta finans olmak üzere inşaat, metal, tekstil gibi birçok sektöründe faaliyetlerini sürdürmektedir. (Eskici, 2007)

Temelleri 1985'li yıllara dayanan Türkiye Finans Katılım Bankası ilk kurulan faizsiz kurumlardandır. Sermaye çoğunluğu Ortadoğulu iş adamlarında olan Faisal Finans Kurumu temellerini 1985'te atmıştır ve bir ara yönetimi Kombassan Holdinge geçmiştir. 2002 yılında satın alınarak ismi Family Finans Kurumu A.Ş. olarak değiştirilmiştir.1991 senesinde milli sermayeyle kurulan Anadolu Finans Kurumu 2006 yılında Family Finans Kurumu A.Ş. ile birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. adı altında faaliyetlerini yürütmüşlerdir. (Eşiyok, 2008: 18-20)

Kuveyt Türk bankası faizsiz finans prensipleri doğrultusunda 1989 yılında ÖFK statüsünde faaliyetlerine başlamıştır. Bu banka faaliyetlerini, 1999'daki Bankacılık Kanununa kadar Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı'nın tebliğleri ile yürütmüştür.1999 yılında Kuveyt Türk de 4389 sayılı Bankacılık Kanunu'na tabi olmuşlardır. 2006 yılında adı Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiştir.(<http://www.kuveytturk.com.tr/tarihce.aspx>)

1996 yılında Bank Asya Özel Finans Kurumu olarak kurulmuştur. 20.02.2005 Asya Finans Kurumu A.Ş. şirket unvanını değiştirmiş ve Asya Katılım Bankası Anonim Şirketi adını almıştır. Bu banka FETÖ terör örgütüne finans destek sağladığından 29 Mayıs 2015 tarihinde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu(TMSF) tarafından faaliyetlerini durdurma kararı vermiştir.

Son olarak katılım bankalarının çatı kuruluşu olan Özel Finans Kurumları Birliği, 4389 sayılı Bakanlar Kanunu'nun, 29.05.2001 tarih ve 24416 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 4672 sayılı Kanun ile değişik 6. fıkrası hükmü uyarınca, tüzel kişiliği haiz ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olarak kurulmuştur. Söz konusu fıkra hükümleri çerçevesinde, 04.10.2001 tarih ve 2001/3138 sayılı Bakanlar

Kurulu Kararı ile Birlik Statüsü ’nün yürürlüğe konmasından sonra faaliyete başlamıştır. Akabinde Resmi Gazete’nin 01.11.2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı nüshasında yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile özel finans kurumları “katılım bankaları” adını aldığı birliğin adı Türkiye Katılım Bankaları Birliği olarak değiştirilmiştir(<http://www.tkbb.org.tr/tarihce>).

Türkiye’deki katılım bankacılığının, bütünüyle İslami banka olarak değerlendirilmesi yanlıştır. Türkiye’nin hukuki yapısı ve ekonomik anlayışı İslami prensiplerle pek uyuşmadığından katılım bankalarının tamamıyla İslami banka olarak değerlendirilmesine engel teşkil etmektedir. İslam anlayışından farklı bir bankacılık sistemi olan Türkiye’de faaliyetlerini sürdüren katılım bankaları, faizsiz bankacılığın ilkelerine ters düşmeyecek şekilde faizi fon kullandırma ve fon toplama faaliyetlerine dâhil etmeyerek diğer bütün bankacılık faaliyetlerini yürütmektedirler. Türkiye’de faizsiz bankalar fon toplama ve fon kullandırma işlemleriyle birlikte para transferleri, ödemeler, çek senet işlemleri, dış ticaret, döviz ve kıymetli maden işlemleri ve diğer hizmetler gibi işlemlerde yürütmektedirler.

Tablo 2.2. Katılım Bankalarını Geliştirdiği Bankacılık Hizmetleri

PARA TRANSFERLERİ	ÖDEMELER	ÇEK SENET İŞLEMLERİ
EFT	Faturalar	Çek İzleme
Havale	Motorlu Taşıtlar Vergisi	Senet İzleme
Ödeme Emirleri	Trafik Para Cezası	Yatırım İşlemleri
Kredi Kartları	Vergi	Portföy
Borç Ödeme	Gümrük Vergisi	Fon İşlemleri
Kart No İle Borç Ödeme	SSK	Hisse Senedi İşlemleri
Otomatik Ödeme	Bağış	Halka Arz İşlemleri
Talimatı	GSM TL Yükleme	
E-Ticaret	Diyanet Ödemeleri	
Nakit Avans	Maaş Ödemeleri	
DIŞ TİCARET	DÖVİZ VE KIYMETLİ MADEN İŞLEMLERİ	DİĞER HİZMETLER
Swift İzleme	Döviz Alış	Kiralık Kasa
İthalat Dosya İzleme	Döviz Satış	İnternet Bankacılığı

İhracat Dosya İzleme	Kıymetli Maden Alış	Teminat Mektubu
Akreditif	Kıymetli Maden Satış	Menkul Değer Alımı ve Satışı
		Avâl
		Müşavirlik Hizmetleri
		Sigortalama

Kaynak: (Yayar & Baykara , 2012)

Türkiye’deki katılım bankacılığının kuruluşundan günümüze kadar yaşanmış olan önemli faizsiz finans olayları ile faizsiz finans faaliyeti yürüten önemli kuruluşların tarihsel gelişimi aşağıdaki tabloda özetlenmiştir. Tablo oluşturulurken TKBB verilerinden yararlanılmıştır.

Tablo 2.3. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektörünün Gelişimi

Tarih	İslami Kuruluşlardaki Gelişmeler	Faizsiz Finans Ürünleri
1983	Bakanlar Kurulu’nun ÖFK kurulma kararı almaları	Katılım bankacılığı sektörünün Türkiye’de başlangıcında kullanılan temel ürünler; <ul style="list-style-type: none"> • Murabaha • Karz-ı Hasen • Tevarruk • İstisnai Satış • İcare
1984	İlk Özel Finans Kurumu niteliği taşıyan Albaraka Türk A.Ş. kuruldu.	
1985	Faisal Finans Kurumu A.Ş kuruldu.	
1989	Kuveyt Türk Katılım Bankası kuruldu.	
1991	Anadolu Finans Kurumu A.Ş kuruldu.	
1995	İhlas Finans Kurumu A.Ş. kuruldu.	
1996	Asya Finans Kurumu A.Ş. kuruldu.	
2001	ÖFK Birliğinin kurulması İhlas Finansın kapanması Faisal Finans Kurumu’nun adının Family Finans A.Ş. olarak değişmesi	
2005	ÖFK’ların Bankalar Kanunu ile Katılım Bankası adını alması ÖFK adı ile bilinen birlik Türkiye Katılım Bankaları Birliği adını almıştır.	<ul style="list-style-type: none"> • ÖFK’ların “Katılım Bankası” adını alması • Gelişim, Kurumsallaşma ve Mevzuatın

	Family Finansın ve Anadolu Finans tek çatı altında toplanarak Türkiye Finans Katılım Bankasını meydana getirmiştir.	Geliştirilmesi
2012	Asya Emeklilik kurulmuştur.	Hızlı Gelişim, Ürünlerin Geliştirilmesi ve İlave Yeni Ürünler
2013	2013 Dünya Bankası Küresel Faizsiz Finans Merkezi kurulmuştur.	
2014	Katılım emeklilik sistemimi faaliyete başlanmıştır.	
2015	Ziraat Katılım Bankası kurulma kararı Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulunun kurulması	
2016	Vakıf Katılım Bankası kurulması	

2.2.2.1. Türkiye’deki Katılım Bankacılığı Sektörünün Yapısal Gelişimi

Katılım bankalarının finansal krizlere daha dayanıklı olduğunun görülmesiyle ülkemizde 2008 krizinden sonra bu sektörün gelişimi hız kazanmıştır. Katılım bankacılığının yatırım faaliyetleri alanında varlığa dayalı işlem yapması, risk paylaşımına yönelik işlem yapması ve faizsiz finans sisteminin olumlu algısı büyümeyi hızlandıran unsurlardır. Türkiye’de katılım bankaları 2008 yılından itibaren hızlı bir büyüme trendine girmişlerdir ve çalışmalarını da bu doğrultuda artırmışlardır.

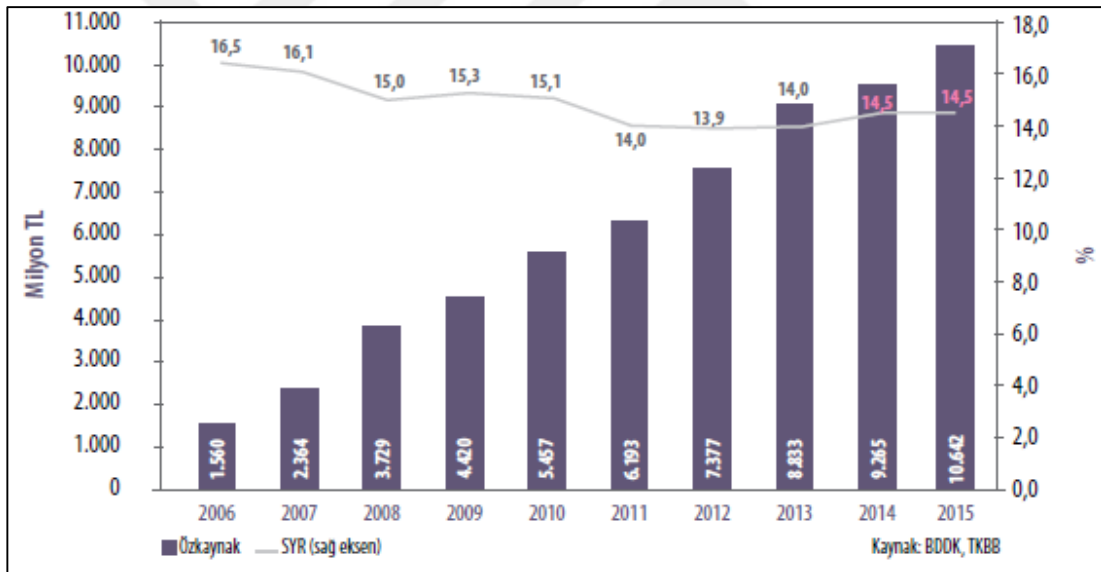
Türkiye’deki faizsiz finans sisteminin büyüme trendinde iken bu büyümeyi sağlıklı ve hızlı yapabilmesi için Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu(FFKK) kurulmuştur. Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu’nun görevleri şunlardır(TKBB Katılım Bankacılığı, 2015):

- ❖ Faizsiz finans sistemine yönelik toplumdaki algısını iyileştirmek
- ❖ Finansın faizsiz bankacılık sistemi için nitelikli personel temininin sağlanması ve faizsiz sistem ile ilgili literatürlerin artırılması
- ❖ Faizsiz finansın kurumsallık kimliğini ve kanuni alt yapısını geliştirilmek
- ❖ Faizli olmayan finansal ürünler ve hizmetler için çeşitliliği artırmak

Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu, TKBB’nin 2015 yılında yayımladığı ve Birliğin 2015-2025 dönemi stratejisini içeren “Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi”nde yer almıştır.

Burada Katılım Bankacılığı 2015 Raporu, TKBB Strateji Raporu ve Ernest & Young Global Limited'in hazırlamış olduğu Dünya katılım bankacılığı rekabet raporu ışığında Türkiye'deki katılım bankacılığının genel durumu, büyüme hızları, sektördeki gelişimleri, sektördeki payları gibi birçok durumdan söz edilecektir.

Katılım bankacılığı sektörünün öz kaynakları ve sermaye yeterliliği rasyoları güçlüdür. Sektörün öz kaynakları %10 artışla 2015 yılında 10,6 milyar TL seviyesine yükselmiştir. Katılım bankalarını bankacılık sektöründeki toplam öz kaynakları %4 olmuştur. 2014 yılında Bank Asya'nın TMSF'ye devredilmesiyle zarar açıklamıştır. Bu zarar neticesinde katılım bankalarının kârlılık oranlarında ciddi bir düşüş yaşanmıştır. 2015 yılında net kârları artmış ve özkaynak kârlılık oranı %5,1'ye yükselmiştir. Sektörün sermaye yeterlilik rasyosu %14,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (TKBB,2015)

Kaynak: TKBB

Şekil 2.3. Katılım Bankalarının Özkaynak ve Sermaye Yeterliliği Rasyosu Gelişimi

Katılım bankacılığının büyümelerini sağlıklı ve hızlı bir biçimde sürdürebilmeleri bankacılık sektöründeki paylarını artırmalarına bağlıdır. Sektörün büyümesi için devlet destekli iki katılım bankası kurulmuşlardır. Bu bankalardan biri T.C. Ziraat Katılım Bankası 2015 yılında, diğeri ise Vakıf Katılım 2016 yılında faaliyetlerine başlamışlardır. Katılım bankalarının büyümeleri sadece bu iki banka ile

sınırlı kalacağını düşünmek doğru değildir. Katılım bankacılığının yanı sıra İslami sigortacılık, BES alanında yeni şirketlerinde sektöre girmesi beklenmektedir. Türkiye Katılım Bankaları 2015 yılında yayımladıkları Strateji Belgesinde 2025 yılında katılım bankacılığının sektör içerisindeki payını %15 olacağını öngörmektedirler(TKBB, 2015).

Katılım bankacılığının sigortacılık, finansal kiralama, yatırım bankacılığı ve diğer finansal faaliyetleri önemli bir büyüme potansiyeli arz ettiklerinden katılım bankaları şube, istihdam ve teknoloji olanaklarını kullanarak sağlıklı bir performans sergilemiş ve organik büyümelerini devam ettirmişlerdir. 2004-2015 dönemi katılım bankalarının şube sayısı ve büyüme oranı ile personel sayısı ve büyüme oranı tablo yardımıyla aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır(TKBB, 2015).

Tablo 2.4. Katılım Bankalarının Şube ve Çalışanlar Bakımından Gelişimi

Sene	Şubeler	Büüklük(%)	Çalışanlar	Büüklük(%)
2004	255	36	4.789	36
2005	290	14	5.740	20
2006	355	22	7.114	24
2007	422	19	9.215	30
2008	530	26	11.022	20
2009	569	7	11.802	7
2010	607	7	12.677	7
2011	685	13	13.851	9
2012	828	21	15.356	11
2013	966	17	16.763	9
2014	990	2	16.270	-3,1
2015	1080	9	16.554	1,7

Kaynak: TKBB, BDDK

2015 yılı sonu itibariyle Türkiye’de faaliyet gösteren 5 katılım bankasının 1.080 şubesi bulunmaktadır.2015 yılında 90 şube daha açılmıştır. Aynı zamanda katılım bankalarının şube sayısı bankacılık sektörü içerisindeki şube ağının %8,8’ini temsil etmektedir. Bu da güçlü ve de sürdürülebilir bir büyüme yapısının olduğunu gösterir.2015 yılı sonu itibariyle de 16.554 kişi istihdam edilmektedir. Buradaki kişi

sayısı da sektördeki istihdamın %7,6'sını temsil etmektedir. 2015 yılında toplanan fonlar konusunda da başarılı bir performans sergilenmiştir. Katılım bankalarının sektörel büyümeleri tabloda verilmiştir.

Tablo 2.5. Katılım Bankalarının Aktif Değişimi ve Sektördeki Payı

Yıllar	Toplam Aktifler	Değişim %	Sektörel Pay %
2012	70.245	25,3	5,5
2013	96.022	36,7	5,5
2014	104.073	8	5,2
2015	120.252	15,27	5,1

Kaynak: TKBB, BDDK

Toplanan fonların artış hızı %13,7 olarak gerçekleşmişken bunların para bazında ifade edersek 74,4 milyar ABD dolarına ulaştığını söyleyebiliriz. 2015 yılı sonu itibariyle toplam aktif tutarı 120.252 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu tutar toplam aktiflerin sektör içerisindeki payının %5,1 olarak gerçekleştiğini göstermektedir.

Katılım bankalarının hedefledikleri Pazar payına ulaşmaları için mevzuatın geliştirilmesi ve ürün çeşitliliğinin artırılması gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de 2008 yılından 2015 yılına Endonezya’dan sonra en çok büyüme gösteren ülke konumundadır. EY 2016 Dünya İslami Bankacılık Rekabet Raporu’na göre, katılım bankacılığı sektörü 2020 yılında toplam varlıklarını %78,8 artırarak 93 milyar ABD dolarına ulaşmasını hedeflemektedir(EY, Dünya Katılım Bankacılığı Raporu 2016)

2.3.TÜRKİY’DEKİ KATILIM BANKALARININ 2015-2025 DÖNEMİ STRATEJİK HEDEFLERİ

Ticari bankaların son yıllarda yaşanan küresel krizler karşısında yaşadığı zorluklardan dolayı tasarruf sahipleri tarafından tartışılmaya başlanmıştır. Yine bu krizler karşısında katılım bankalarının daha sağlam durmaları ve büyümelerini sürdürmeleri ile krizlerin reel ekonomiye etki etmesine kadar krizlere karşı güçlü bir finansman kurumu olarak durmaları onları cazibe merkezi kılmıştır. Katılım bankacılığının gelişimi, kamu sektörü tarafından desteklenmektedir. Niketim bu bağlamda Hazine Müsteşarlığının sukuk ihraçlarının artırması ve devlet destekli

bankalar olan Ziraat Katılım Bankası ile Vakıf Katılım bankalarının faaliyetlerini yürütmesi kamu desteğinin açık göstergesidir.

Katılım bankacılığına yeni yatırımcıların müdahil olmasıyla sistemin 2025 yılında aktiflerinin büyüklük değeri bankacılık sektöründe %15'e ulaşması hedeflenmektedir. Hatta bu oranın üzerinde bir gelişme olacağı 2025 tarihinde aktiflerin 300 milyar ABD dolarına ulaşacağı, katılma fonlarındaki büyümenin ise 181 milyar ABD dolarına ulaşacağı öngörülmektedir. Bu da bize gösteriyor ki katılım bankacılığı sistemi kendi sermaye birikiminin bu büyümeye destek olmakta zorlanacağını ancak sektöre yeni yatırımcıların sermayeleriyle dâhil olacağını öngörülmesi bu hedefi ulaşılabilir kılmaktadır. Bu nedenle bu hedefe ulaşmak adına BDDK'da önlem almış ve öngördüğü resmi sermaye yeterlilik rasyosunun sağlanması için faizsiz finans sistemi ile çalışan bankaların belli aralıklarla sermaye artırımını yapmalarını planlamıştır. Bu şekilde 2025 yılında özsermayenin 30 milyar ABD doları olacağı öngörülmektedir.

Katılım bankalarının belirlenen bu hedefler doğrultusunda Türkiye'de büyümelerini sağlıklı, sürdürülebilir kılmak için TKBB'nin Strateji Belgesinde 5 ana stratejik hedef belirlenmiştir. Bu hedeflerin gerçekleşmesi, sektörel strateji ve koordinasyon, danışmanlık kurumları, ürün çeşitlilikleri, eğitimsel faaliyetler, insan kaynakları, örgütsel iletişim, algı ve itibar gibi stratejik hedeflerin bir zaman planıyla entegreli bir biçimde çalışmasına ve belirlenen stratejiler ile bünyelerinde barındırdıkları eylemlerin gerçekleştirilmelerine bağlıdır(TKBB, 2015).

Belirlenen stratejik hedefler ve bu bağlamda uygulanacak stratejiler aşağıda verilmiştir(TKBB Strateji Belgesi,2015)

- ❖ **Sektörel Strateji ve Koordinasyon:** Sektörün hedeflediği stratejiler doğrultusunda ortakların görevleri ile sorumluluklarının sınırının çizilmesi amaçlanmıştır. Burada ana sorumlu paydaşlar TKBB, BDDK, Hazine Müsteşarlığı kurumlarıdır.
- ❖ **Ürün Çeşitliliği ve Gelişimi:** Mevcut durumda kullanılmakta olan ürünlerin etkinliğinin artırılması, katılım bankacılığının ürün yapısının çeşitlenmesi gerektiği öngörülmektedir. Bankacılık faaliyetlerinde faizsiz sistemin uygulandığı ülkelerde ürün çeşitliliği stratejisi kullanılmaktadır. Bu strateji ile daha önce Türkiye'de kullanılan ürünlerin günümüzdeki faizsiz

bankalarda tekrardan uygulanmaya dâhil edilerek kullanılması hedeflenmektedir. Son olarak kamu kurumlarının faizsiz bankacılık sistemi için güncel politikalar geliştirmek, geliştirilen bu politikaların uygulanmasının takip edecek yapıları tesis etmek ve katılım bankalarının kaynaklarının çeşitliliğini geliştirmek stratejik hedefleri arasındadır. Ürün çeşitliliğin gelişmesi büve çeşitlendirilmesinde SPK, BDDK, Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, Maliye Bakanlığı, BİST, Kalkınma Bakanlığı, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'na önemli görevler düşmektedir.

❖ **Danışma Kurulları:** Bu kurulların kurulması ve standardizasyonunun sağlanması katılım bankaları için hedeflenen stratejilerdendir. Danışma kurullarının standardizasyonunun sağlanması kurumlar yardımıyla gerçekleşecektir. BDDK, Katılım Bankaları, DİYK ve TKBB standardizasyonu gerçekleştiren kurumlardan bazılarıdır.

❖ **Eğitim, İnsan Kaynakları ve Sertifikasyon:** Bu stratejik hedefin gerçekleşmesinde YÖK, TKBB, Üniversiteler ve SPL kurumları aktif rol oynamak zorundadırlar. Burada uygulanması gereken stratejiler aşağıda belirlenmiştir:

- Katılım bankacılığı sisteminin ilerleme kaydedebilmesi için bu alanla ilgili yüksek lisans, doktora programlarını geliştirmek ve akademisyen eksikliğini gidermek
- Faizsiz finans sistemine ilişkin bir veri tabanı oluşturarak katılım bankacılığı ile ilgili kitap, dergi, gazete vb. eserlerin eksikliğini gidermek
- Katılım bankacılığı ile ilgili uzman personel istihdamını artırmak ve bu personellerin yetkinliklerini geliştirmek
- Enstitüler ya da Araştırma Merkezleri kurularak katılım bankacılığına yönelik etkin çalışmalar yürütmek
- Katılım bankalarının kullandığı terminolojinin bilinirliğini yaygınlaştırmak

❖ **Kurumsal İletişim, Algı ve İtibar:** Katılım bankacılığının sistemine yönelik bilginin artırılması ve ticari bankalardan farklılıklarının ortaya konulması, doğru pazarlama stratejisinin oluşturulması, katılım

bankacılığının bu konuda standardı yakalaması ve faizsiz bankacılık sisteminin itibarının artıracak girişimlerin olması hedeflenmektedir.

2.4 KATILIM BANKALARI İLE TİCARİ BANKALAR ARASINDAKİ FARKLILIKLAR

Katılım bankaları çalışma ilkelerinden biri faizsiz bir finans sisteminin yürütülmesidir. Katılım bankacılığının kâr/zarar ortaklığı prensibine dayalı faaliyetleri reel ekonomiye dayanmaktadır. Katılım bankacılığı ürünlerinin bir kısmı ortaklık sözleşmesine dayanırken bir kısmı borç sözleşmelerine benzemektedirler. Katılım bankaları denetim bakımında mevduat bankaları ile benzerlik gösterirken çalışma prensibi olarak İslami ilkeleri benimsediğinden mevduat bankalarından farklılaşmaktadırlar. Yapısal ve işlevsel bakımdan konvansiyonel bankalardan birçok farklılığı bünyesinde barındırmaktadır. Aslında en temel fark katılım bankalarının mal ticareti konvansiyonel bankaların ise para ticareti yapmalarıdır.

Aşağıdaki tabloda katılım bankacılığı ile konvansiyonel bankacılığın nitel farklılıkları özetlenmiştir (Özulucan & Deran, 2009).

Tablo 2.6. Katılım Bankacılığı ile Konvansiyonel Bankacılığın Karşılaştırılması

NİTELİK	KATILIM BANKALARI	KONVANSİYONEL BANKALAR
Çalışma Yöntemleri	İşlemlerde faiz söz konusu olamaz. Kâr/zarar ortaklığı faaliyeti esastır. Para ticari bir araç değildir. Katılım bankalarının mevduat kabulü ve kredi kullandırmanın dışında, her türlü bankacılık hizmeti vermektedirler. Katılım bankalarında faaliyetler fon toplanması ve kullandırılması şeklindedir.	Fon toplamada ve fon kullandırmada faiz esası vardır. Klasik bankacılıkta para ticareti söz konusudur. Sunulan hizmet bakımından her iki bankacılık sistemi arasında farklılık söz konusu değildir.

Paranın Fonksiyonları	Katılım bankacılığında para alım-satım aracı değildir. Katılım bankalarında kaynak toplanırken ve kullanılırken K/Z ortaklığı esasına göre yapılmaktadır. Kiralama işlemleri Katılım bankaları çeşitli bankacılık hizmetleri ile birlikte mal ticareti yapmaktadırlar.	Ticari bankacılık sisteminde para belli bir bedel karşılığında alınıp satıldığından ticari ürün gibi kullanılmaktadır. Bu nedenle paranın üstlendiği fonksiyon, bu sistemde katılım bankalarından farklıdır. Bankacılık hizmetlerinin yanında para ticareti de yapmaktadırlar.
Fon Toplama	Katılım bankaları tasarruf sahiplerinden özel cari hesap ve katılma hesabı ile kaynak sağlamaktadırlar. Kâra ve Zarara Katılım hesabı ile işlemler yürütülmektedir. Katılım bankalarının libor sistemi ile borçlanmaları mümkün değildir. Bu bankalar yurt dışından katılma hesabını kullanarak fon sağlayabilirler.	Ticari bankalar tasarruf sahiplerinden belirli faiz oranı karşılığında ticari hesap ve mevduat hesabı ile kaynak sağlamaktadır. Burada ortaklık durumu söz konusu değildir. Buradaki durum borçlu/alacaklı ilişkisidir. Bankalar ihtiyaç duydukları sıcak para ihtiyacını libor “+2-3” ile giderilebilirler.
Fon Kullandırma	Krediler nakit olarak kullandırılmamaktadır. Fon kullandırma işlemi; murabaha, mudaraba, icara, karz-hasen, muşaraka, mal karşılığında vesaiğin alım satımı gibi yöntemlerle yapılmaktadır. Katılım bankaları topladıkları fonları reel sektöre yönlendirmek zorundadırlar. Dolayısıyla, bu sistemde katılım bankaları ile fonu	Ticari bankalar emtia ve gayrimenkul alım-satımı gerçekleştiremezler. Külçe altın ve basılı altın satımı bu bankaların istisnai durumudur. Faiz karşılığında nakit kredi kullandırmaktadırlar. Banka için toplanan mevduatların nerede kullanıldığı önemli değildir. Yani para üretim dışında da kullanılabilir. Örneğin; sabit getirisi olan

	kullananlar arasında ticari bir bağ vardır. Yani, katılım bankaları ticari maksatla gayrimenkul alıp satabilirler. Fon kullandırmada projenin kârlılığı mühimdir. Fon kullanımında vade (genelde) uzundur.	devlet tahvilinin veya hazine bonosunun satın alınması, repo gibi Kredi kullandırılmasında müşterinin göstereceği teminat önem arz etmektedir. Krediler kısa vadeli olabilmektedir.
Finansal Kiralama	Finansal kiralama yöntemiyle müşterilerine doğrudan kaynak aktarabilirler. Yani, finansal kiralama yetkileri vardır.	Finansal kiralama yapamazlar. Fakat finansal kiralama şirketi kurabilirler.
Müşterilerin Üstlendikleri Risk ve Sisteme Duyulan Güven	Bu sistemde müşteriler kâr ve zarara ortak oldukları için riski önceden kabul etmektedirler. Dolayısıyla sistemde güven esastır.	Kâr ve zarar ortaklığı olmadığı için faiz esası mevcut olduğundan risk yoktur. Bankacılık sisteminde “teminat ve ipotek” le güven sorunu çözümlenmiştir.
Kullandırılan Fonların Müşteriler Açısından Maliyeti	Vade sonunda ödenecek tutar bellidir ve bu durum sonradan konjonktür değişse bile aynı kalır.	Bankalar zaman zaman kredi maliyetlerini değişik finansman enstrümanlarına (tahvil, bonu vb.) endeksleyebilmektedirler.
Kullandırılan Fonun Süresi	Genelde uzun süreli yatırım amaçlı projeleri finanse etmektedirler.	Genelde ticari amaçlı kısa süreli fon kullandırmaktır.
Fon Maliyetleri	Sadece özel cari hesaplardaki fonların maliyeti yoktur.	Fon kaynaklarının tamamının bankaya maliyeti vardır.
Denetim	Bankalar Kanunu Madde 65’e göre; kanun kapsamındaki kuruluşlar ve bunların faaliyetleri, kurumun	Bankalar Kanunu Madde 65’e göre; kanun kapsamındaki yatırım ve kalkınma bankaları ile

	denetim ve gözetimine tabidir. Kurum bankaların genel kurul toplantılarına gözlemci sıfatıyla temsilci gönderebilirler.	mevduat bankalarının faaliyetleri kurumun denetim ve gözetimine tabidir. Genel kurul toplantılarına gözlemci sıfatıyla temsilci gönderebilir.
Ekonomik Sistem	İslami prensiplere göre faaliyet gösterirler ancak bunu tam anlamıyla yapamamışlardır.	Kapitalist iktisadi sistemi esas alarak faaliyet gösterirler.
Kredi ve Diğer Yatırımlar	Katılım bankalarının kredi kullandırmada dikkat ettikleri en önemli faktör; finansmanın şirkete değil, değerlendirilen projeye yapılmasıdır.	Kredinin açılmasında bankaya karşı verilen teminat ön planda tutulur.
Müşteri Getirisi	Katılma hesaplarında biriken fonlarından doğan kârın %80'i hesap sahiplerine dağıtılır. Zarar durumunda fon sahipleri katılımları oranında zarardan sorumludurlar.	Mudinin kazancı sistem gereği, oransal olarak önceden belirlenmiştir.
İşlemlerinde Kullandıkları Finansal Enstrüman	Kullandırılan finansman enstrüman açısından avantajı azdır. Çünkü katılım bankalarının çalışma sistemi bir kısım enstrümanların kullanımına uygun olmayabilir.	Bankaların yeni geliştirdikleri enstrümanların kârlı olması durumunda bu enstrümanlarla alakalı herhangi bir kısıtlamaya gitmeden bunları kullanabilirler
Makro Ekonomiye Etkisi	Dünyada hâkim olan sistem kapitalizmdir. Katılım bankaları içinde doğdukları sisteme, kültürel yönden yabancıdırlar ve bu durum onlar için dezavantajdır.	Kapitalizm sistemi, faiz temelli bankacılık sistemini meydana getirmiştir. Bundan dolayı bankalar kapitalist sistemin öz evlatları durumundadırlar.
	Tüm dünyada hâkim olan kapitalizme katılım	Kapitalist sistemin içerisine doğan konvansiyonel bakalar

Kültürel Açıdan	bankalarının kültürel açıdan yabancı oluşu onlar için dezavantajdır.	bu kültürün ürünü olduklarından avantajlı durumdadırlar.
Reel Ekonomiye Katkı	Ticari bankalarından temel farkı K/Z esasına göre toplanan fonların faizsiz yöntemlerle ticari ve sınai faaliyetlerle değerlendirmesidir.	Toplanan fonların bir kısmı reel ve üretken ekonomiye kazandırılırken bir kısmı da ekonomi dışında örneğin rant ekonomisinde değerlendirilebilmektedir.
Toplanan Fonları Güvencesi	Bankacılık Kanunu'na göre, katılım bankalarında, gerçek kişiler adına özel cari ve kâr ve zarara katılım hesabında toplanan tasarruflar TMSF'nin güvencesi altındadır. Tasarrufların kişi başına, anapara ve kâr payı tutarının 50000 TL'lik bölümü TMSF güvencesi altındadır.	Toplanan fonların 50000 TL'lik kısmı TMSF güvencesi altındadır. Bankalar Kanunu'na göre tüm kredi kuruluşları gibi bankalarda, neztlerindeki tasarruf mevduatını sigortaya tabi kısım üzerinden sigortalatmak ve bunların primlerini ödemek mecburiyetindedirler
Üstlenilen Risk	Katılım bankaları tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları reel ekonomide kullanmaktadırlar. Bu bankalar ile tasarruf sahipleri arasında bir ortaklık durumu olduğundan katılım bankaları ve fon sahipleri için her zaman risk olasılığı mevcuttur.	Geleneksel bankacılık sisteminde belirli bir faiz oranı ile fonla toplanmakta ve bu fonlar aynı şekilde kullandırılmaktadır. Bu sebeple ticari bankalarda tasarruf sahipleri için risk yoktur. Risk ticari bankalar için söz konusudur.
Dağıtılan Nemaların GVK'ya	Katılım bankalarında dağıtılan kâr payları 193 sayılı GVK'ya (Md. 75/12) göre, Menkul sermaye iradı sayılmakta ve	Mevduat faizleri de 193 sayılı GVK'ya göre, Menkul Sermaye İradı sayılmakta ve gelir vergisine tabi

Karşı Durumları	gelir vergisine tabi tutulmaktadır.	tutulmaktadır.
Getiri Dağıtımı	Kanuni olarak bir sınırlama yoktur.	Mevduat faizlerinde bazı sınırlamalar vardır.
Tabi Oldukları Meslek Kuruluşları	Katılım bankalarının TKBB'ye üye olmaları zorunludur. TKBB mevcut katılım bankalarının sorunlarını ortaya koyma, çözüm üretme, etkin ve verimli çalışmalarını sağlama işlevi yürütür.	Türkiye Katılım Bankaları Birliği 'ne üye olmak zorundadırlar.

2.5. KATILIM BANKALARININ FİNANSAL FAALİYETLERİ

Ülkemizde yaklaşık 50 yıllık bir geçmişi olan katılım bankacılıkları faizsiz finans faaliyetleri ile bankacılık sistemine dâhil olmuşlardır. Katılım bankalarını konvansiyonel bankalardan farkları açıklayacak olursak bunların faaliyetlerine bakmalıyız. Katılım bankalarını diğer bankalardan ayıran en temel fark işlemlerinin faizsiz olmasıdır. Burada faizsizlikten kastedilen durum paranın ticaret aracı olarak kullanılmamasıdır. Katılım bankalarının aksine diğer bankacılık sisteminde para bir ticaret aracı olarak kullanılmıştır. Katılım bankaları faizsizlik ilkelerine göre hareket ettiklerinden ticari bankaların yapmamaktadırlar. Bu da diğer bankalardan farklı faaliyet göstermelerini tetiklemektedir.

Katılım bankaları ahlaki bakımdan toplumun genel yapısına zarar verecek işletmelerle çalışmalar yürütmek, bunların faaliyetlerini finanse etmek gibi durumlar bu bankaların kuruluş gayelerine ters düştüğü için bunları yapmazlar. Alkol uyuşturucu, kumar domuz ürünleri, pornografi gibi İslam ahlakı ile bağdaşmayan ve İslami ekonomik bir modelde izin verilmeyen hususların üretimi, ticareti ve finansmanı yapılamaz. Yeni bir faaliyetin gerçekleşmesi koşulu İslami çalışma prensiplerine aykırı olmamalıdır (Kılınç, 2014).

Katılım bankaları faiz içermeyen diğer tüm bankacılık hizmetlerini müşterilerine sunmaktadırlar. Bu hizmetlerini sunmanın yanında kendine has yöntemleri ile fon toplama ve fon kullandırma faaliyetlerini yürütürler.

2.5.1. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankaları bankacılık faaliyetlerini yapabilmek için sermayelerinden yararlanmaktadır. Sadece sermayesi ile faaliyetlerini yürüterek yüksek kârlılık ve büyüme sağlayamazlar. Bu nedenle kendi sermayelerinin yanında tasarruf sahiplerinden topladıkları fonlar ile üretim ve yatırım yapmaları durumunda büyümelerini sürdürülebilir kılabilmektedir.

Burada katılım bankacılığında fon toplama yöntemlerinden olan “Özel Cari Hesaplar”, “Katılım Hesapları” ve “Tasarruf Mevduatı Hesaplarını” inceleyeceğiz.

2.5.1.1. Özel Cari Hesaplar

Özel Cari Hesap; 5411 sayılı bankacılık Kanunu'nun da yer alan 3. Maddede Katılım Bankaları'nda açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödemeyen fonların oluşturduğu hesaplardır şeklinde tanımlanmaktadır (Eskici, 2007).

Özel cari hesaplar, müşterilerine paralarını güvenli bir şekilde muhafaza etme ve katılım bankalarının sağladığı bankacılık faaliyetlerinden yararlanma imkânı sağlarlar. Katılım bankaları özel cari hesaplarında biriken paraları fon olarak kullanabilmekte ve ticaretlerinde finansman sağlayabilirler(Sarp, 2009: 88-89).

Katılım bankalarında özel cari hesaplar TL, USD Doları, Euro, Altın ve birçok para birimi ile açılabilirler. Katılım bankalarında özel cari hesaplarla para transferleri(havale, EFT, SWİFT) yapılabilir. Kredi kartı, fatura, vergi, trafik cezası ve SGK ödemeleri gerçekleştirilebilir. Bağış, aidat ve kira ödemeleri yapılabilir ile çek ve senet işlemleri yapılabilir(www.albaraka.com.tr).

Özel cari hesaplar vadesiz hesaplarla aynıdır. Bu hesaplar, hesap sahibine bir getiri sağlamaz sadece bankaya bu borç yükümlülüğü yükler. Katılım bankaları bu fonları değerlendirdiği zaman buradan doğan kâr veya zararı kendilerine aittir. Katılım bankaları özel cari hesaplar ile yatırımlarının artırarak karlılıklarını artırabilirler.

2.5.1.2. Katılma Hesapları

Katılma hesapları; Bankacılık Kanunu'nun 3. Maddesinde katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kâr veya

zarara katılma sonucu veren, karşılığında sahibine ödenen belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplardır şeklinde tanımlanmaktadır(BDDK, 2016).

Katılım bankaları fon kullandırma faaliyetleri yaparken önceden topladıkları fonlar için faiz, kâr veya diğer getiri türlerinden birini garanti etmemektedirler. İslami bankalar katılma hesabı yoluyla yatırımcılardan elde ettikleri fonları kâr ve zarar prensibine göre belirli bir süre projelerde kullanılmak üzere ortak ederler. Bu ortaklıkta kârın %80'i katılma hesaplarının sahiplerine katılım oranlarına göre dağıtılır. Geriye kalan kârın %20'si ise kurum payı olarak alınır(Mutlu, 2013: 16-17)

Katılım bankalarındaki katılma hesabının özelliklerini aşağıdaki gibi özetlenebilir(www.turkiyefinans.com.tr):

- Katılma hesabı, kâra ve zarara ortak olarak faizsiz bankacılık ilkelerine uygun getiri elde edilmesini sağlar.
- Katılma hesabı, Türk Lirası ya da yabancı para cinsinden en uygun vade ile yatırımlarınızı değerlendirme olanağı sağlar.
- Katılma hesabı, TL, EUR, USD, Altın ve Gümüş cinsinden 1, 3, 6 ve 12 ay vadeli olarak işlem yapma imkânı sağlar.
- Hesabın işletilmesinden doğan masraflar bankaya aittir ve maksimum %20 kar payı alma hakkı olan katılım bankaları bu kâr marjı üzerinde değişiklik yapamazlar. Kâr marjındaki değişiklik yetkisi TCMB elindedir.

Katılım bankalarının en önemli fon toplama yöntemi katılma hesaplarıdır. Katılma hesapları ticaret ve finansmanında kullanılırlar. Tasarruflarını değerlendirmek isteyen tasarruf sahiplerinden bir kısmı faizin olduğu bir getiri sistemini dini inançlarına göre istememektedirler. Bunun yerine faizsizlik ilkesine göre çalışan katılım bankalarındaki katılma hesabında tasarruflarını değerlendirmektedirler. Bu şekilde atıl fonlarını değerlendirerek helal yoldan kazanç elde etmeyi amaçlamaktadırlar.

2.5.1.3. Tasarruf Mevduatı Hesabı

Bankacılık Kanunu'nun 3. Maddesinde "Mevduat bankaları nezdinde açtırılan, gerçek kişilere ait ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan mevduat hesaplarıdır" şeklinde tanımlanmıştır.

Banka, tasarruflarının güvenli bir şekilde korunmasını isteyen tasarruf sahiplerinden fonlarını değerlendirmek için alır. Banka bu koruma işlemi karşılığında, fonların bankada tutulduğu süre içerisinde kullanıma dâhil edilmesini tasarruf sahibinden talep eder. Bu fonların kullanımından elde edilen kâr bankanın hissedarlarına aittir. Tasarruf mevduatı hesabı ile özel cari hesaplarının farkından söz edecek olursak tasarruf mevduatındaki fonların kullanımından doğacak kârların bir kısmı bankanın takdir yetkisiyle zaman zaman fon sahiplerine ödül olarak verilebiliyor olmasıdır. (Şen, 2011).

2.5.2. Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankaları fon toplamanın yanında fon kullandırma işlemi yaparak üretim ve ticari manada müşterilerine ortak olurlar veya alıcı-satıcı olurlar. Kullandırdıkları fonlardan kâr payı alırlar. Bu durumda İslami prensiplere göre yapılmak zorunluluğu vardır. İslam'ın haram kıldığı konularda(sigar, domuz eti, porno, kumar vb.) faaliyet gösteren işletmelerde fon kullandırma işlemi gerçekleşmemektedir.

Katılım bankaları fon toplar ve bu fonları üçüncü kişilere kullandırır. Katılım bankalarının kullandığı fonlara karşılık gelir elde etme durumu söz konusu ise, bu kredilere, üretim kredisi denilmektedir. Katılım bankalarının fonlarını üretim amaçlı kullandırması durumunda fonu kullandığı kişi ya da kuruluşlara karşı borçlu-alacaklı pozisyonunda değil; fon kullandırdıklarının ortağı, alıcı, satıcı veya kiracısı pozisyonundadırlar.(Özsoy, TKBB 2009)

Katılım bankalarında fon kullandırma işlemi alım-satım esasına göre hareket ettiğinden işlemlerin fatura sistemi ile yürümesi söz konusudur. Bu durum reel ekonomiye katkı sağlayıp reel ekonomiyi canlı tutmaktadır. Nitekim katılım bankalarında fon kullandırılırken sadece alım-satım değil ortaklık, kiralama, sermaye desteği gibi birçok yöntemden söz edebiliriz.

2.5.2.1. Mudaraba (Kâr-Zarar Ortaklığı)

Mudaraba modern İslami finans sisteminde sermaye sahiplerine fon kullandırmak için kullanılan önemli bir yöntemdir. Katılım bankaları mudaraba yöntemini kullanan finansal kuruluşlardır. Mudaraba'nın işleyişini ve banka ile uyum içerisinde nasıl çalıştığının bilinmesi önem arz etmektedir.

Mudaraba eski adı ile emek sermaye ortaklığı olarak bilinmektedir. Mudaraba; bir ticari faaliyet yürütmek üzere sermaye sahibi ile üretici(emek) arasında yapılan bir ortaklık sözleşmesi(kâr-zarar ortaklığı sözleşmesi) olarak tanımlanabilir. Bu ortaklık yapısında bir taraf sermaye, diğer taraf ise emeğini ortaya koyarak ortak olurlar. Taraflara düşecek kar payı oranı da sözleşme sırasında veya öncesinde belirlenmektedir. Faaliyetler neticesinde elde edilen kâr anlaşmada belirlenen oranlara göre pay edilir. Mudaraba'da üç ayrı kişi yer alır (Bulut & Er, 2009). Bunlar;

1. Rabb-ul Mal: Sermayenin sahibi olan yatırımcı
2. Amil : Sermayeyi çalıştıran girişimci
3. Banka : İki taraf arasındaki girişimci

Mudaraba yönteminin katılım bankası ile yatırımcı arasındaki ilişki ve katılım bankası ile girişimciler arasındaki ilişki olmak üzere iki tür ilişkisi olduğundan söz etmek mümkündür.

Tablo 2.7. Mudaraba Finansmanında Katılım Bankası-Yatırımcı İlişkisi ile Katılım Bankası-Girişimci İlişkisi

Katılım Bankası-Yatırımcı İlişkisi	Katılım Bankası-Girişimci İlişkisi
<ol style="list-style-type: none"> 1. Banka ve yatırımcı mudaraba koşullarını müzakere eder ve ardından yatırımcı elindeki fonu bankaya yatırır. 2. Banka fonu değişik varlıklara ve fonlara yatırır. Banka fonun kullanımıyla ilgili faaliyetleri yürütür. 3. Fon yatırıldığı iş/işler kâr veya zararlar (pozitif/negatif) sonuçlanır. 4. Kâr olması durumunda; kâr, önceden anlaşılmiş oranlar üzerinden banka ve yatırımcı gurubu arasında paylaşılır. Zarar 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Banka ve girişimci iş planını müzakere eder ve banka girişimciye finansman sağlar. 2. Girişimci girişimi tesis eder ve girişimi yönetir 3. Girişim kâr veya zararlar (pozitif/ negatif) sonuçlanır. 4. Kâr (pozitif sonuç) olması durumunda; kâr, önceden anlaşılmiş oranlar üzerinden banka ve girişimci gurubu arasında paylaşılır. Zarar olması durumunda ise; zarar, banka tarafından karşılanır. Bunun sonucu olarak, bankanın bu

<p>olması durumunda ise; zarar yatırımcı tarafından karşılanır. Bunun sonucu olarak, fonun yatırıldığı varlığın değeri ve yatırımcının anaparası azalmış olur.</p>	<p>yatırımdaki varlıklarının değeri azalmış olur.</p>
--	---

Kaynak: (Bulut & Er, 2009)

Katılım bankalarını incelediğimiz zaman fon kullandırma yöntemlerinden biri olan mudarabanın kullanımının diğer yöntemlere oranla az olduğu gözlemlenmektedir. Bu yönetime yeteri kadar başvurulmamasının nedeni risk yüzdesinin fazla olmasıdır. Ancak getirisi yüksek bir fon kullandırma yöntemidir. Ekonomide yaşanan gelişmeler katılım bankalarının kâr marjlarının düştüğünü göstermektedir. Bu nedenle ekonomide yaşanan gelişmeler ve bu yöntemin yüksek kârlılığı göz önünde tutularak bu yönetime daha fazla yönelim olması beklenmektedir.

2.5.2.2. Muşaraka (Emek-Sermaye Ortaklığı)

İslami finans fon kullandırma yöntemlerinden olan muşaraka yöntemi mudaraba yöntemi ile benzerlik göstermesine karşın mudaraba yönteminden farklı bir yöntemdir. Muşaraka ortaklık sisteminde katılım bankası yatırım yapılması için gerekli sermayenin sadece bir kısmını karşılamaktadır.

Muşaraka ortaklığı sisteminde sermayenin bir kısmı katılım bankası tarafından diğer bir kısmı ise müşteri, girişimci, yatırımcı tarafından karşılanır. Yapılan ortaklık sonucunda kâr daha önceden anlaşılan oranlara göre pay edilir. Belirlenen oranın sermaye payı ile aynı oranda olmasının zorunluluğu yoktur. Müşteri yapılan yatırıma veya işe emeğini dâhil ettiğinden elde edilecek kârdan daha yüksek pay elde edebilmektedir. Olası bir zarar durumunda ortaklar payları oranında zarardan etkilenirler. Muşaraka yöntemi genelde sanayi finansmanında kullanılmaktadır (Tekbaş P. D., 2013).

2.5.2.2.1. Muşaraka-i Mütenakısa (Azalan Kâr-Zarar Ortaklığı)

İslami finans kuruluşlarında yeni kullanılmaya başlanmış bir tekniktir. Bu fon kullandırma tekniği bahse konu olan proje faaliyette olmakla birlikte gelir sağlamaya başladıktan sonra uygulanmaya başlar.

Herhangi bir projeyi desteklemek amacıyla banka ve müşterilerinin sözleşme akdine göre payları belirlenir ve taraflar iştirakleri oranında pay alırlar. Bu aşamadan itibaren müşteri ortaklığa konu olan mülk, araba, arsa vb. değerlere sahip olmak istiyorsa yıllık olarak banka hisselerini ister ve durumda banka hisseleri giderek azalır. Ortaklık hisselerinin azalması demek banka gelirdeki payının azalması anlamına gelmektedir, bu durumda müşteri gayrimenkulün sahibi olur. Bu yöntemin ikinci aşaması bir malı taksitli müşteriye satmaya benzemektedir. Bu yöntem Ürdün İslam Bankası tarafından başarılı bir biçimde yürütülmektedir (Battal, 2010).

2.5.2.3. Murabaha (Üretim Desteği)

Katılım bankalarının en sık kullandığı yöntemlerden biridir. Bu yöntemin uygulanmasının kolay olması, alım-satım işlemlerindeki kâr marjının belli olması, riskli olmaması ve kısa vadede sonuç alınabilir olması nedeniyle yaygın bir şekilde kullanılmasına zemin oluşturmuştur. Murabaha yönteminde, katılım bankalarının katılma hesaplarında toplanan fonlardan müşteriye fon kullandırma işlemi yapılır. Katılma hesaplarında toplanan fonlar, girişimciye verilirken nakdi kredi yerine, işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılamak için verilir. Yani müteşebbise işletme için gerekli teçhizat, sair mal ve hizmet gibi ihtiyaçlarını karşılamak için fon kullandırılır (Tok, 2006).

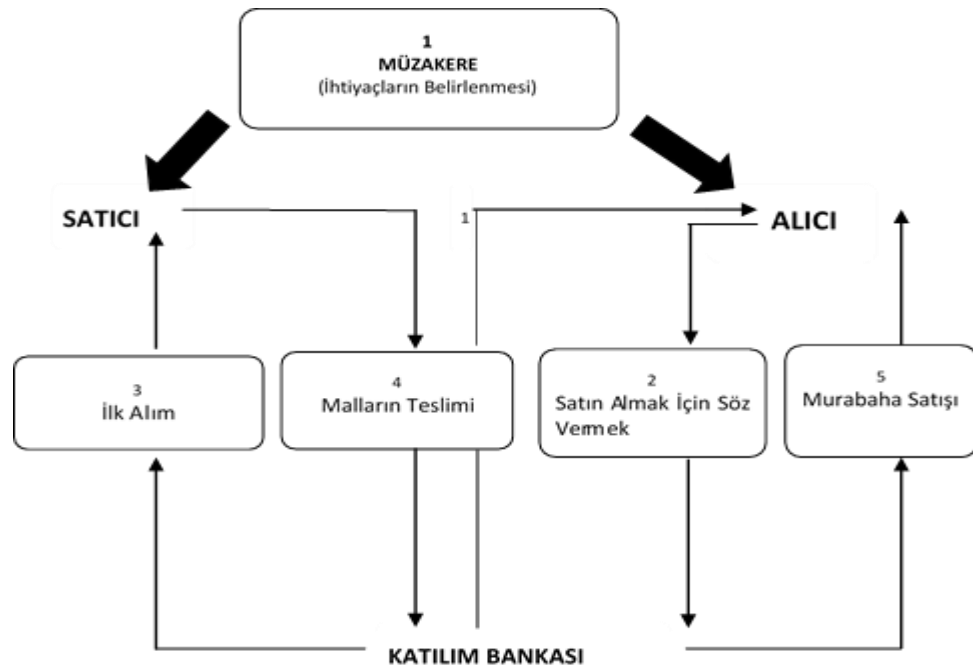
İslami finans sisteminde Murabaha olarak bilinen Kurumsal Finansman Desteği yöntemi, BDDK tarafından resmi gazetede yayımlanan yönetmelikte aşağıdaki gibi tanımlanmıştır(www.resmigazete.gov.tr).

“Kurumsal Finansman Desteği: Faizsizlik ilkesine göre çalışan katılım bankaları ile fonu kullanılacak ticari işletme arasında yapılan mukavele dâhilinde işletmenin ihtiyaç hissettiği her türlü emtia menkul kıymet ve gayrimenkul bedelinin satıcıya ödenme şartı ile ticari işletmenin borçlandırılma işlemidir. Bu yöntemde kullanılacak fonlarla ilgili alım satıma ilişkin belgenin bir suretinin katılım bankasınınca muhafazası zorunludur”.

Katılım bankaları tarafından gerçekleştirilen murabaha/kurumsal finansman desteği işlemlerinin işleyişi ve özellikleri aşağıda maddeler halinde açıklanmıştır(Tok, 2006: 60-61).

- ❖ Müşteri yurt içinden veya yurt dışından almak istediği ve iş yeri için gerekli olan malı almak için satıcı firma ile ön anlaşma sağlar ve katılım bankasının kendisi için belirlediği kredi limiti çerçevesinde mal alımı için talebini bankaya iletir.
- ❖ Banka ve müşteri arasında kredi geri ödeme planı ve uygulanan kâr marjı konusunda mutabakata varılır. Katılım bankası müteşebbisten yani müşterisinden aldığı teminatlar çerçevesinde malın satın alınacağı firmaya sipariş verir ve malın peşin fiyatını müşteri adına direkt satıcıya öder.
- ❖ Satıcı yeni düzenlemede bankadan malın bedelini aldıktan sonra faturayı alıcı adına keser ve müşteriye teslim eder. Burada satın alınan malın mülkiyeti önce katılım bankasına devredilip katılım bankası tarafından da alıcıya nakledilmemekte, doğrudan satıcı tarafından alıcıya nakledilmektedir.
- ❖ Daha sonra müşteri, mal alımından ötürü doğan borcunu banka ile anlaştıkları miktar üzerinden ve mutabık kaldıkları şekilde bankaya öder.

Katılım bankaları tarafından gerçekleştirilen fon kullandırma yöntemi olan murabaha/kurumsal finansman desteği işleyiş mekanizmasını aşağıdaki şekil yardımıyla kolaylıkla irdelemek mümkündür. (Yahşi, 2014)

Şekil 2.4. Murabaha/Kurumsal Finansman Desteği İşleyiş Mekanizması

Kaynak: Yahşi, 2012: 36

Murabaha yönteminin uygulama biçimi ülkeden ülkeye hatta ayrı zaman dilimlerinde değişiklik göstermektedir. Ülkemizdeki murabaha yönteminden söz ederken iki aşamadan oluştuğunu söyleyebiliriz. İlk aşamada müşteri satın almak istediği mal, teçhizat, emtia vb. eşyaların özelliklerini belirler ve bunları satın almak için bankaya siparişini verir. İkinci kısımda klasik murabaha işlemi gerçekleşir. Banka müşterinin özelliklerini belirlediği malı satın alır ve müşterisine anlaştıkları kâr payı akdi üzerinden vadeli olarak ya da taksit imkânı ile müşterisine sunar.

Murabaha fon kullandırma yöntemi günümüzde daha çok konut veya araç finansmanında kullanılmaktadır. Örneğin; A müşterisi, B satıcısından 200.000 TL değerindeki konutu satın almak istiyor ancak bu paranın tümünü ödeme imkânı mevcut değildir. A müşterisi İslami finans kuruluşlarından olan katılım bankalarına bu gayrimenkulü satın almak için başvuruyor. Katılım bankası 200.000 TL değerindeki bu gayrimenkulü satın alarak %20 kâr marjı ekleyip A müşterisine 240.000 TL'ye satış işlemi gerçekleştiriyor. Burada A müşterisi ve katılım bankası kâr payı ve ödeme planı konusunda önceden anlaşma sağlamıştır. Murabaha işlemi gerçekleşirken dikkat edilmesi gereken bir husus da banka satıcıdan malı satın almaz sadece satıcı ve alıcının satış konusunda anlaştığı malın bedelini alıcı adına satıcıya öder.

Murabahanın işleyiş amacı ticari bilgi eksikliği ve deneyim eksikliği yaşayan tasarruf sahiplerinin bankalar ile alış-veriş işlemi gerçekleştirirken yanılmalarına engel olmaktır. Bu nedenle murabaha fon kullandırma yönteminde aranan şartlar şunlardır(Çürük, 2013: 49-50):

- Ticari faaliyetin konusunu oluşturan malın gerçek olmalıdır, ancak bu malın somut mal olması şart değildir. Şerefîyeler, isim hakları ve markalar somut mal olmamalarına rağmen murabahanın konusu olabilirler.
- Dolar, Euro gibi para türleri parasal ile karşılığı olan altın ve gümüş murabahaya konu olamazlar.
- Kredi dokümanları kişiye ait borçlanmayı gösterirler. İslami finans borcun alınması ve satılması söz konusu olmadığından kredi dokümanları murabahanın konusu dışındadır.

- Satıştan elde edilecek net kar ile maliyetin gerçek değeri bilinmelidir.
- Ürünle alakalı özellikler ve kusurlar tümüyle açıklanmalıdır
- Alıcı ile satının mutabık olduğu oran üzerinden fiyattaki kâr marjı belirlenmelidir.
- Satıcı ürünün gerçek değerini açıklamaz ise alıcı ürünü alıp-almama hakkına sahiptir. Ürünün alıcısı gerçek fiyatı öğrendiğine ürünü almaktan vazgeçmez ise, satış işlemi geçerlidir.
- Satış durumuyla alakalı bir karar riski olmamalıdır.
- Murabaha yoluyla daha önceden satışı gerçekleşen mal üzerine tekrardan murabaha işlemi yapmak uygunsuzdur.

Murabaha fon kullandırma işlemi faizli kılıfı şeklinde gören görüşler mevcuttur. Fakat murabaha ve faizli krediler birbirlerinden farklıdır. Murabahada malın fiyatının üzerine banka ile müşterisinin anlaştığı oranda kâr marjı eklenir. Burada ödeme müşteriye değil doğrudan satıcıya yapılır. Ortada kesinlikle bir mal söz konusudur ve bu mal satış işleminin neticelenmesiyle müşteriye teslim edilir. Faizli kredilerde alınıp satılan paradır ancak murabahada alınıp satılan maldır. Temel farklar bunlar olmakla birlikte yine İslami prensiplerin yasak kıldığı konularda faaliyet gösteren mal ve hizmetlerin murabaha yöntemi ile finanse edilmesi yasaktır.

Murabaha malın maliyetinin müşteriye bildirilmesi ve üzerine kâr eklenerek satılması şeklinde tanımlanmıştır. Murabaha ikiye ayrılmaktadır (Odabaşı, 2016).

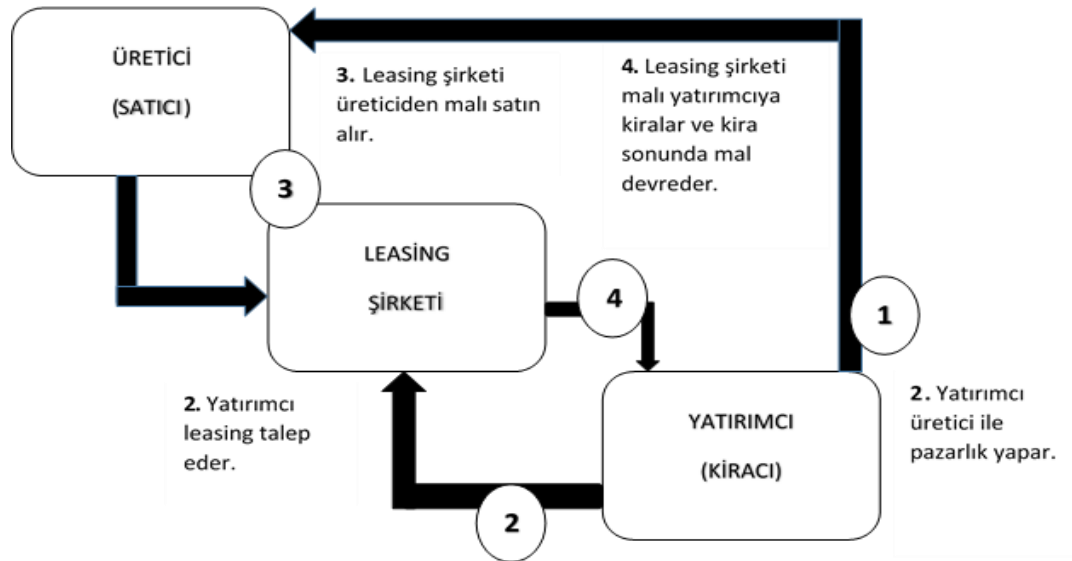
1. **Klasik Murabaha:** Satıcının müşterisine malın maliyetini ve kârını söyleyerek gerçekleştirdiği satış biçimidir. Örnek ile somutlaştıracak olursak bir satıcının satışa konu olan dairesinin maliyetini ve maliyetine ek olarak talep ettiği kârı müşterisine söylediği satış biçimi klasik murabahadır.
2. **Çağdaş Murabaha:** Günümüzde uygulanan bir yöntemdir ve bu yöntem katılım bankaları tarafından uygulanır. Bu yöntemde satıcının sattığı malı görür beğenir ve peşin fiyatını öğrenir. Daha sonra peşin fiyatını öğrendiği malın katılım bankası tarafından alınıp kendisine vadeli olarak satılmasını talep eder. Bankada bu talebi değerlendirir ve belirli bir kâr marjı ile bu işlemin gerçekleşmesine onay verir.

2.5.2.4. İcara (Kiralama/Leasing)

Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinden biri olan icara yöntemi murabaha yönteminden sonra en çok kullanılan yöntemdir. Katılım bankaları icara yöntemiyle gayrimenkul, teçhizat gibi varlıklarının finansmanını sağlarlar. Bu yönüyle geleneksel bankalara benzerlik gösterirler.

Leasing/icara bir kiralama sözleşmesidir. Leasingde üç taraf söz konusudur. Bunlar; yatırımcı, leasing şirketi(Katılım bankası, İslami finans kuruluşları ve diğer finans kuruluşları) ve üreticidir. Yatırımcı ihtiyaç duyduğu malı seçer ve bu malın satın alınması için leasing şirketiyle kiralama sözleşmesi imzalar. Leasing şirketi satışa konu olan malı satın alıp yatırımcıya teslim eder. Yatırımcı leasing şirketiyle önceden mutabık kaldığı vadelerde ödemesini yapar. Ödemelerin tamamlanmasıyla mal, teçhizat gibi varlıklar sembolik bir bedel karşılığında yatırımcıya satılır. Leasing işleminin kira mı yoksa vadeli bir satış olduğu konusunda konunun uzmanları arasında tartışma vardır. Kimi İslam hukukçuları ve heyetler(AAOIFI Fıkıh Kurulu, Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi, Hayrettin Karaman) Leasing işlemlerini kira olarak görürken kimi İslam âlimleri ise(Abdulaziz Bayındır, Servet Bayındır) bu işlemleri vadeli satım olarak görmektedirler. Bir kısım finansçılar ise leasing kiralama yöntemini kira alım satım arası yeni bir akit olarak görmektedirler (Aktepe İ. D., 2013).

Fon kullandırma yöntemlerinden biri olan leasing/icara kiralama sistemi aşağıdaki şekil yardımıyla açıklanmıştır(Aktepe, 2013: 49).

Şekil 2.5. Leasing/İcara İşleyiş Mekanizması

2.5.2.5. Selem Satışı (Peşin Bedelli Teslimat)

Selem, finansman ihtiyacı duyan müşteriye ileriki bir zaman dilimi için teslim edilmek üzere peşin ve biraz yüksek bedelle mal satma işlemidir. Selemde olmazsa olmaz hususlar peşin satışın sözleşme anında nakit olarak yapılması ve vadenin belirlenmesi hususlarıdır. Satılan malın uzunluğu, metrekaresi, çeşidi, şekli vb. bütün nitelikleri açıkça belirtilmeli ve malın teslim edileceği vade bilinmelidir.

Selem yöntemi esas itibariyle Hz. Peygamberin Medine'ye hicretinden önce uygulanan bir yöntemdir. Bir rivayete göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: “ *Kim bir şeyde selem akdi yaparsa; belirli ölçüde, belirli tartıda ve belirli zamana kadar yapsın*”. Selem meşruiyeti açısından İslam âlimleri arasında bir ittifak bulunmamaktadır. Kimi âlimler, para sıkıntısı olan bir kişi nitel özellikleri belli olan bir ürünü muayyen bir vadede teslim etmeyi kabul ederek peşin bedelle satış yapabilir şeklinde görüş bildirmişlerdir. Kimi âlimler ise selem yönteminin uygulanmasının uygun olmadığı konusunda görüş bildirmişlerdir (Aktepe İ. E., 2010).

Selem satışını örnekle açıklamak yararlı olacaktır. X şahsı Y üretici firmasıyla 6 ay sonra teslim almak üzere 1000 adet deseni %100 ipek üretmek için selem sözleşmesi yapıyor. 1 adet eşarbin normal şartlarda günümüzde 50 TL iken peşin ödeme fiyatı 40 TL olarak akit yapılmıştır. 40.000 TL peşin ödeme yapılarak desenler üretici firmaya hemen teslim edilir (Kâhya, 2012: 10).

2.5.2.6. İş Görme Akdi (İstisna Satış)

İslami finans kuruluşlarının müşterilerinin finansman ihtiyacını faizsiz bir şekilde karşılamak için kullandıkları bir yöntemdir. İstisnai satış peşin ya da vadeli bir bedel mukabilinde bir malın yapılması ya da temin edilmesi işlemidir (Kaya R. , 2013: 57). İstisna satışının tanımından anlaşılacağı üzere sözleşmenin bir tarafı finansman sağlamakta diğer taraf da ileri bir vadede teslim alacağı malın temini için sözleşme yapar.

İstisnai satış, genellikle inşaat ve gemi sektörlerinde gerçekleşen projelerde yapılan iş sözleşmeleridir. İstisna satışında taraflardan biri üretim için gerekli malzemeleri satın alırken diğeri ise üretimi gerçekleştirir. İslami bankalar istisna sözleşmelerinde projelerde iki tarafı birleştirebilir. İlk istisna sözleşmesinde banka, ürünleri satın alan müşterisi ile ödeme konusunda sözleşme yapar. İkinci sözleşmede

ise banka bu ürünlerin tedarikçisi ile sözleşme yapar. Banka bu ürünler için ödeme yapar ve ürünlerin üzerine kâr payı koyarak ürünü alacak müşteriye taksitle satar. Burada dikkat edilmesi gereken husus kesinlikle istisna akitleri birbirinden bağımsız olmalıdır(Terzi, 2013: 55-76).

İstisna satış sözleşmesi selem satışı sözleşmesi ile benzerlik göstermekle birlikte birbirlerinden farklıdırlar. Selemde sözleşmenin konusunu meydana getiren malın imal edilmesi ve ödemenin önceden yapılması ile aşamalı bir şekilde yapılması istisna satışını selem satışından ayıran faktördür.

2.5.2.7. Joala

Kavram ve tanım itibariyle istisna satış/ iş görme akdi sözleşmesine benzemektedir ancak istisna sözleşmesinden farklıdır. İstisna satış sözleşmesinde fiziki bir malı temin edilirken, Joala yönteminde satıcı fiziki bir mal yerine hizmet sunulmaktadır. Joala diğer bütün yönleri ile istisna ile aynıdır. Joala yönteminde satıcı gelecekte sunacağı bir hizmetin fiyatı şimdiden belirlenmektedir. Birçok durumda ve projede joala mı yoksa istisna mı olduğunu belirlemek çok zordur(Dağ, 2013: 30-31).

2.5.2.8. Kârz-ı Hasen

Katılım bankalarının belli bir projesi olan kişilere öğrencilere, müşterilere anaparanın geri ödenmesi dışında hiçbir şeyin talep edilmediği kredilerdir. Bu krediler müşterilerine yardım amaçlı verilmektedir. Çok nadir kullanılan bir yöntemdir. Müşterilere Kârz-ı Hasen verilebilmesi için müşterinin gerçekten ihtiyaç sahibi olup olmadığına bakılır. Kârz-ı hasen kredisinin geri ödemesi için müşteriden maddi veya kefil karşılığında teminat alınır. Borcun taksitle geri ödenmesi talep edilir(Kaya R. , 2013: 58).

2.5.2.9. Sukuk(Kiralama Sertifikası)

Kira sertifikaları/sukuk/İslami tahviller İslami finans yöntemlerine dayanılarak ihraç edilen menkul kıymetlerdir. Sukuk faiz ödemeyi veya faiz masrafı yüklemeyi yasaklayan İslami prensiplere göre ihraç edilen menkul kıymetlerdir. En sade şekilde sukuk bir varlığa sahip olmayı ve ondan yararlanma hakkını göstermektedir. Sukukta yer alan bu hak sadece nakit akışı elde etme hakkı değil aynı zamanda mülkiyet elde etme hakkıdır. Bu durum sukuku geleneksel bonolardan

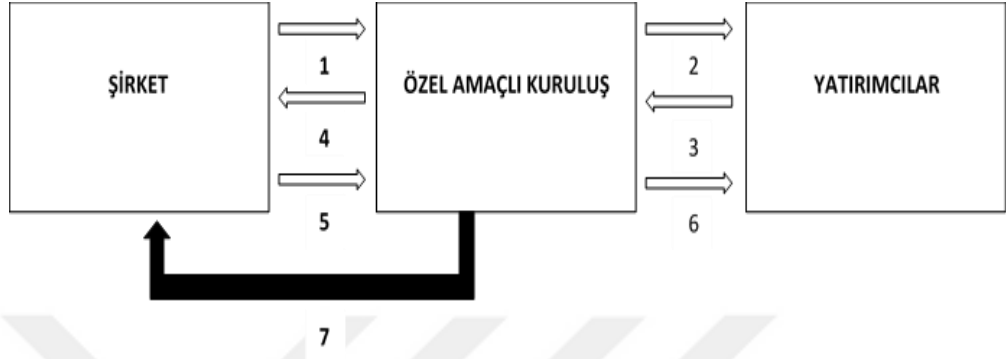
farklılaştıran bir özelliktir. Geleneksel bonolar faiz taşıyan menkul kıymetlerden oluşurken, sukuklar temel olarak sahiplik hakkından oluşan yatırım sertifikalarıdır(Güngören, 2013: 97-98).

Sukuk/kira sertifikaları ülkemiz ekonomisine 2010 yılından itibaren girmeye başlamıştır. Ülkemiz fon kullandırma yöntemlerine yeni katılmıştır ancak kullanımı git gide artış göstermektedir (Halaçoğlu, 2016). AAOIFI sukuku şu şekilde tanımlamıştır: *“Sukuk, mevcut mal (ayn), menfaat veya hizmet ya da belirli / mevcut bir proje veya özel bir yatırım faaliyeti halinde bulunan varlıklar üzerinde şayi ortak mülkiyeti ifade eder şekilde ve birbirine eşit değerinde ihraç edilen sertifikalardır”*.

Sukuk gerçek bir varlık üzerinde mülkiyet hakkı sağlamakla birlikte bu varlıklardan gelir elde etme olanağı veren bir yatırım aracıdır İslami finans sektörüne büyük katkıda bulunan AAOIFI sukuk ihraçlarına ilişkin temel kurallar belirlemiştir. Bu kurallar şu şekilde sıralanabilir.

- ❖ İkincil piyasada ticarete konu olan sukuklarda, sukuk sahibi, sukukun dayanağı olan gerçek varlık üzerindeki payına istinaden, varlık ile ilgili bütün hak ve yükümlülükler istisnasız kendisi sahip olmalıdır. Sukuku ihraç eden, varlık üzerindeki sahiplik hakkını sukukla beraber sukuk sahibine devretmeli olmalı ve hiçbir hakkı kendi üzerinde tutmamalıdır.
- ❖ İkincil piyasada ticarete konu olan sukuklar hiçbir şekilde alacak hakkı veya borca dayalı olarak ihraç edilmemelidir. Alacak hakkı veya borca dayalı olarak ihraç edilen sukuklar ikincil piyasada işlem göremez ve itfa tarihine kadar elde tutulur.
- ❖ Sukuku ihraç edenler gerçekleşen gelir beklenen gelirden az olduğunda, beklenen geliri vermek için sukuk sahiplerine kredi ödemesi yapmazlar.
- ❖ Sukuk ihraççısının(yatırımın mudaribi, ortağı veya vekili olsun) sukukları itfa anında nominal değeri üzerinden geri alması yasaktır. Ancak İslam ortaklık kurallarına uygun bir biçimde Sukukların ihracı sırasında anlaşılan fiyat üzerinden, piyasa değeri üzerinden veya gerçek değeri üzerinden geri alınabilir.

Sukukun ihracında kaynak kuruluş, varlık kiralama şirketleri ve kira sahipleri(yatırımcılar) arasında üçlü bir ilişki mevcuttur. İşte kira sertifikalarının ihracı temelde, bu üç taraf arasında yasal dayanağı olan bir ilişkiye dayanmaktadır. Kira sertifikalarının ihraç sürecine ilişkin adımlar aşağıdaki şekil yardımıyla açıklanmıştır (Alpaslan & Kudun, 2016):

Şekil 2.6. Sukuk İhracı Sürecinin Temel Yapısı

Kira sertifikasının ihraç süreci, finansman elde etmek isteyen şirketin aktifinde yer alan varlıkları özel amaçlı kuruluşa islami prensipleri gözeterek devretmesi ile başlar. 7 adımla bu işlem son bulur.

1. Finansman sağlamak isteyen şirket aktifindeki varlıkları özel amaçlı kuruluşa devreder.
2. Adım: Satışa konu olan bir işlem söz konusu olduğundan özel amaçlı kuruluş şirkete borçlanmıştır. Mevcut bedelin ödenmesi için sukuk ihraç edilir
3. Adım: İhraç edilen sukuku satın alan müşteriler karşılığın özel amaçlı kuruluşu nakden ödemede bulunurlar.
4. Adım: Özel amaçlı kuruluş, şirkete olan borcunu nakit bir şekilde kapatır. Bu şekilde şirket ihtiyaç duyduğu finansmanı temin etmiş olur.
5. Adım: Sukuka konu olan varlığın sahipliği ve yönetimi vade bitimine kadar özel amaçlı kuruluşta kalmaktadır. Bu aşamada özel amaçlı kuruluş varlığı yönetme veya kiraya verme tasarrufunda bulunabilir. Kiraya verme durumu söz konusu olduğunda kiracı bu durumda kaynak kuruluş olmaktadır ve kira bedeli özel amaçlı kuruluşu ödenmektedir.
6. Adım: Özel Amaçlı kuruluş kiralama faaliyeti sayesinde elde ettiği nakdi geliri belirli periyodlarla sukuk sahiplerine dağıtır.

7. Adım: Dönem sonuna gelindiğinde özel amaçlı kuruluş sukuka konu olan varlığı şirkete geri satmaktadır.

2.5.2.10. Komodite (Uluslararası Mal Alım-Satımı)

Komodite işlemi kalite bakımında birbirine göre farklılık göstermeyen malların, küresel piyasalarda büyük miktarlarda ve anlık olarak alınıp satılması işlemine denilmektedir. Komodite sözleşmesi değişik türden malların alım-satımını konu edinir. Komodite sözleşmesine konu olan mallar genellikle petrol, doğalgaz, kömür, altın ve tarım ürünleridir. Fiili olarak alıcı bu malları görmemektedir. Komodite sözleşmesinde belli bir vade ve fiyatı içeren sözleşmeler yapılır. Yapılan bu sözleşme akdine göre para hareketleri gerçekleşmektedir. Komodite pazarları Chicago ve New York'ta bulunmaktadır (Şen, 2011).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KATILIM BANKACILIĞINDA PERFORMANS

KAVRAMLARI VE PERFORMANS ÖLÇME YAKLAŞIMLARI

3.1. PERFORMANSIN TANIMI

Performans sınırları kesin çizgilerle belirlenebilen ve kolay tanımlanabilen bir kavram değildir. Performans her türlü kar amacı güden örgütler için büyük önem arz etmektedir. Örgütlerin başarısı hedeflerini ne ölçüde gerçekleştirdiğine bağlıdır. Bu hedeflere ulaşmaya çalışan örgütlere sağlanacak performans bilgileri hedeflere ulaşma noktasında örgütlere fayda sağlamaktadır.

İşletmeler sundukları, hizmetlere, ürünlere, çalışma metotlarına, yönetim şekillerine göre farklılık gösterebilmektedirler. Birbirlerinden farklı olan bu örgütlerin performans anlayışı da farklı olabilmektedir ve kesin ve tam bir tanımını yapmak oldukça güç bir durumdur. Bu nedenle geniş bir çerçevede performans kavramı farklı tanımlanabilmektedir.

Performans, amacı olan planlı faaliyetler sonucunda meydana gelen çıktıyı nicelik ve nitelik olarak belirleyen bir kavram olup mutlak veya göreceli olarak açıklanabilir. Üretimin verimliliği, hizmetin etkinliği ve tutumluluk genel anlamda performansı tanımlayabilmektedir. Performans, bir kişinin veya örgütün yaptığı bir işi o işle ilgili amaçlanan hedefe ne ölçüde ulaşabildiğinin nicel ve nitel ifadesidir. En sade ifade ile bir işin başarıma derecesidir (Özer M. , 2009).

Performansı örgütlerin iktisadi kazanımlara ulaşmak maksadı ile bir araya getirilen verimli varlıkların bileşimi şeklinde tanımlayan görüşlerde bulunmaktadır. Bu görüşe göre örgütsel performans; bir örgütün sahibi olduğu varlıkları kullanarak meydana getirdiği iktisadi değer ve yararın, hissedarların en az bunlardan elde etmeyi umduğu değer ve yarar kadar olmasıdır şeklinde tanımlanmıştır(Bağcı, 2014: 51-52).

Elde edilen değer, hisse sahiplerinin beklentilerini karşılamıyorsa büyük olasılıkla yatırımcı bu varlıklar ile daha yüksek değer ve fayda elde edebileceği alternatif kaynaklara yönelecektir.

Bir örgütün performansının hedeflere ulaşma noktasında ne derecede etkin, verimli, tutarlı ve etkili kullanılması büyük önem arz etmektedir. Nitekim performansı etkili, verimli ve etkin kullanmanın temel ilkesi de performans ile alakalı özellikler hakkında bilgi sahibi olmakla mümkündür.

Performans temelde çalışanların performansı, yöneticilerin performansı, mal ve hizmet üretiminde ulaşılan verimlilik ve etkinlik performansı gibi finansal olmayan performans ve finansal performans olmak üzere ölçümlenebilir.

Finansal performans finansal amaçlara ne ölçüde ulaşıldığını ifade eder. Sermaye piyasasındaki gelişme, para-kredi kuruluşlarının sağlam temellere dayanma gereksinimi ve ticari kuruluşların büyüme eğilimi günümüzde finansal performansın önemini günümüzde artırmıştır. Ticari örgütlerin planlama, denetim ve karar mekanizmalarını sağlıklı ve etkin bir şekilde yürütebilmesi düzenli aralıklarla finansal analiz yapılmasını ve finansal performans ölçümünü gerekli kılmıştır. Performans ölçümünün doğru değerlendirilmesi için dikkat edilmesi gereken temel bir husus vardır. Bu husus örgüt performansını doğru yansıtacak verilerin neden olduğu, bu verilerin toplama şeklinin nasıl olacağı ve bu verilerinin değerlendirilmesinin nasıl olması gerektiğinin bilinmesi gerekir(Arıçelik, 2010: 11-12).

Finansal performansı ticari örgütlerin varlıklarının belli bir zaman diliminde ne kadar getiri sağladığı ve mali durumunun olumlu veya olumsuz bir seyir izlediğini tespit edebilmek adına mali tablo yardımıyla yaptığı ölçümdür şeklinde tanımlamak da mümkündür. Finansal performans ticari örgütlerin yatırımlarının güvenliğini, risk durumunu ve ticari örgütlerin finansal durumunun değerlendirmesini yapmaktadır. Finansal performans durumu ortaya loyabilmek ölçümler ile mümkündür. Ölçümler ile geçmiş finansal durumun değerlendirilmesi yapılarak gelecek adına yatırım kararları alma ve ticari örgütün kaynaklarının nerelerde kullanılması gerektiğinin değerlendirilmesi yapılır.

Finansal olmayan performansın da en az finansal performans kadar ticari işletmeler için önemlidir. Ticari işletmelerdeki ürün ve hizmet kalitesi, işçi-yönetici

memnuniyeti ve müşteri memnuniyeti gibi olguların ölçülmesi finansal olmayan performansın temelini oluşturmaktadır ve finansal veriler gibi analizleri kolay değildir.

3.2. PERFORMANS İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Küreselleşme süreciyle birlikte oluşan yeni ekonomik koşullar ve rekabet ortamının ticari faaliyet yürüten örgütlerin hedeflerine ulaşma istemlerini zorlaştırmıştır. Ticari örgütlerin hedeflerine erişebilmesi için performanslarını en üst düzeye taşımalıdır. Ticari örgütlerin performanslarını artırmaları öncelikle performans ve performansla ilişkili kavramları iyi bilmeleri ile mümkündür.

Performansın günümüze kadar birçok tanımı yapılmıştır. Eski tarihlerde performans kâr ve maliyet kavramları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Küreselleşen süreçle performans artık kârlılık, verimlilik, etkililik, etkinlik, kalite, yenilik vb. kavramlar ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Nitekim performans bu kavramlar olmadan açıklamak yetersiz olacaktır. Dolayısıyla yapılacak olan performans analizi de sağlıklı olmayacaktır.

Performans analizi; ticari faaliyet yürüten işletmelerinin performans durumlarının belirlenmesi, yürüttükleri faaliyetleri için sarf ettikleri kaynakların kârlılık, verimlilik, etkinlik, etkililik, ekonomiklik, kalite, yenilik, müşteri memnuniyeti vb. ilkelere ne seviyede erişilebildiği, mevcut veya olası sorunların tespiti ve bu sorunlar için kalıcı çözümler üretilmesi gibi fonksiyonları olan bir yaklaşımdır diyebiliriz. Ticari firmaların performansını analiz edebilmek adına firmanın hedefleri doğrultusunda veriler toplanarak performans ölçümü yapılmalıdır.

3.2.1. Kârlılık (Profitability)

Kâr kavramı ilkel çağlardan günümüze kadar uzanan bir kavramdır. Ticari faaliyet yürüten kişi veya örgütlerin temel amacıdır. Kâr işletmelerinin varlıklarının sürdürebilme açısından sigorta görevi görmektedir. Kâr en basit tanımıyla gelirlerin giderlerden fazla olma durumunu ifade eder. Nitekim kâr kavramının birçok farklı tanımı söz konusudur.

Kâr, üretim sisteminde emek eşliğindeki sermayenin, paradan mala, maldan tekrar para ya da başka bir değere çevrilmesi neticesinde mevcut iktisadi varlıklarda meydana gelen pozitif değer açısından emek ile sermayenin aldığı paydır. Kâr, ticari

firmaların kazançlarından kayıplarını düşmesi sonucu kalan pozitif değerdir(Gudil, 2007: 25).

Kârlılık(rantabilite), ticari firmaların belirli bir dönemde elde ettiği kârın sermaye miktarına bölünmesiyle elde edilen bir orandır. Ayrıca kârlılık; firmanın aktiflerinden elde edilen gelir ile pasiflerin neden olduğu maliyetler ve yasal yükümlülükler arasındaki pozitif fark olarak tanımlanmıştır. Nitekim aradaki farkın negatif olma durumu zararı ifade etmektedir. Kârlılığı belirleyen içsel ve dışsal faktörlerin varlığını göz ardı etmemek gerekir. İçsel değişkenler, bilanço ve gelir tablolarında yer alan aktif büyüklük, sermaye, risk yönetimi menkul kıymetler ile takipteki kredilerden oluşmaktadır. Dışsal değişkenler kamunun vergi ve harcama politikaları, piyasa faiz oranları, piyasa rekabeti gibi etkenlerden oluşmaktadır(Polat, 2011: 47).

Ticari faaliyet yürüten örgütlerden olan katılım ve ticari bankalarda da kârlılık temel amaçtır. Kârlılık durumu bu bankaların geleceklerini sürdürmeleri için garanti görevi görmektedir. Bankaların sağladığı sermayenin ödülünü kârlılık ile ifade edebiliriz. Bankaların kârlılık durumunu etkileyen bir takım faktörlerden söz edebiliriz. Bu faktörlerden bazıları bankalar tarafından kontrol edilebilirken bazıları ise kontrol edilememektedirler. Ücretler, komisyonlar, krediler, net faiz marjı, katılım fonları gibi faktörler bankaların kontrol edebildikleri faktörler iken genel ekonomik durum, piyasa faiz oranları, rekabet, sosyal olaylar, coğrafi olaylar, küresel durumlar gibi faktörlerde bankaların kontrol edemedikleri durumlardır.

3.2.2. Verimlilik (Productivity)

Üretim faaliyetleri ilkçağ itibariyle olan bir durumdur. Üretim, mevcut kaynaklardan yararlanarak kaynakların şeklini değiştirme veya bu kaynaklardan yeni bir ürün elde etme işlemidir. İnsan nüfusunun artması, ihtiyaçların çeşitlilik kazanması kaynakların daha verimli kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Üretim esnasında kullanılan emek, ürün, alet, makine enerji toprak gibi kaynaklar yardımıyla ürün elde edilir. İşte verimlilik üretim sürecindeki ilişkiyi açıklayan önemli bir kavramdır.

Küreselleşmenin etkisiyle üretim ve hizmet sektörleri de büyük gelişme göstermişlerdir. Dolayısıyla bunların rekabet edebilmeleri için yüksek performans

göstermek zorundadırlar. Performansın önemli göstergelerinden olan verimlilik durumu bu ticari örgütlerin üzerinde durması gereken bir konudur.

Verimlilik kavramı ilk olarak G.Agricola tarafından kullanılmıştır(Özkan A. 2011:7) . Verimlilik; üretim süreci ya da hizmet sürecinin bir döneminde üretilen çıktılar ile üretimin gerçekleşmesinde kullanılan hammadde, işçilik, araç vb. girdiyi oluşturan kaynakların birbirine oranlanmasıdır. En sade ifade ile çıktının girdiye oranıdır(Budak, 2011: 96).

Verimliliğin farklı tanımlarından söz etmek mümkündür. Minimum çaba ile maksimum iş yapma; üretilen çıktı ile üretim sürecine katılan etkenlerin birbirine oranı verimliliği tanımlamaktadır. Verimliliği ürün ve hizmet üretiminde kullanılan ya da üretim faaliyetlerinin yürütülmesinde yararlanılan kaynakların verimli olması şeklinde ifade edebiliriz(Candan, 2007:76-77).

Görüldüğü gibi verimlilik ile ilgili birçok tanım yapılabilmektedir. Geçmişten günümüze verimlilik tanımlarının bazılarını aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.1. Kronolojik Olarak Bazı Verimlilik Tanımları

Kişiler	Verimlilik Tanımları
Littre (1883)	Verimliliği üretme yeteneği olarak tanımlamıştır.
Early (1990'lar)	Verimlilik; bir üretim ve hizmet sürecindeki ürünler ile kaynaklar arasındaki ilişkidir.
OEEC (1950)	Çıktının üretim faktörlerine bölünmesiyle ifade edilir.
Davis (1955)	Üretim sürecinde kullanılan üretim faktörlerine göre üretilen ürün miktarında yaşanan değişim
Kendrick 1965 ve Cramer	Kısmi, toplam faktör ve verimlilik kavramları ile yapılan tanımlamalar
Sumanth (1979)	Verimliliği gerçekleşen çıktının kullanılan girdiye oranı şeklinde tanımlamaktadır.
Kendrick (1980) ve diğerleri	Temel işgücü ve insan dışı kaynakların fiziksel birimlere çevrilerek çıktılarla karşılaştırılması
Bain (1982)	Çıktıların kendileri ile ilgili birtakım girdilere oranıdır.
Kopelman (1986)	Üretim sürecinde kullanılan bir veya daha fazla fiziksel girdi ile yaratılan fiziksel çıktılar arasındaki ilişkidir.

Kaynak: (Öztürk, 2007)

Verimlilik kavramının örgütler açısından bu kadar önem kazanmasına neden olan etkenleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Özkan A. , 2010).

- ❖ Günümüzde işletmeleri yönlendiren etmenler rekabet, değişim ve müşteriden ibarettir. İşletmeler müşterilerinin talep ettiği mal ve hizmeti, beklenen fiyata sunabilmelidir. Bu durumda müşteri beklentileri karşılanırken işletmenin amaçlarını göz ardı etmemek gerektiğinden üretim maliyetleri düşük tutulmalıdır.
- ❖ İşletmeler üzerindeki rekabetçi baskılar, ekonomik krizler ve teknolojik gelişmeler, işletme amaçlarına ulaşabilmek adına doğruluğu test edilmiş yönetim tekniklerini kullanmasını gerektirmektedir.
- ❖ İşletmenin değişen piyasa koşullarına uyum sağlayabilecek kadar çevik, rakiplerine göre fiyat avantajı sağlayabilmiş, ürün ve hizmet sunumunda yenilikçi olup kaliteye ve müşteri memnuniyetine önem veren organizasyonlar kurmalarını gerektirmektedir. Aksi takdirde diğer işletmelerin gerisinde kalmakla beraber Pazar payını kaybedebilmektedir.
- ❖ Serbest piyasa ekonomisinde başarılı olmanın koşulu en iyi değeri, istenilen fiyata sunabilmeye bağlıdır.

Verimliliği kısaca çıktının girdiye oranı şeklinde açıklamıştık. Verimliliğin bankalar açısından önemine değinmek gerekirse bankaların maliyet minimizasyonunu ve kârlılık durumlarının maksimizasyonunu sağlar. Bankalar para piyasası içerisinde yer aldığından esnek ve değişken bir yapıda olduklarını söyleyebiliriz. Bu nedenle verimliliğin ölçümü zorlaşmaktadır.

3.2.3. Etkinlik (Efficiency)

Etkinlik, en temel anlamı ile özel veya genel bir amacın gerçekleştirilebilme derecesidir. Etkinlik çıktının değerini yansıtmaktadır. Etkinlik, kişi ve ya örgütlerin hedeflerine ulaşma derecesini ve gerçekleşen etki arasındaki ilişkiyi ifade eder. Etkinlikler konu itibarıyla incelendiğinde çıktılar ile sonuçlar arasındaki ayrımı iyi

yapmak önem arz etmektedir. Etkinlik ölçümünde, çıktı yerine sonucun değerlendirilmesi yapılır(Candan, 2007:77-78).

Etkinlik, girdi olarak kabul edilen hammadde, işçilik, ve malzemelerin işletmenin amaçları doğrultusunda ne derece etkin kullanıldığını gösteren bir değerlendirme ölçütüdür. Yani üretim faktörlerinin saptanan hedeflere ne denli ulaştığını ifade eder. Fiili (gerçekleşen) performansın önceden belirlenen standart performansla karşılaştırılması performansın etkinlik değerini göstermektedir.. Etkinlik, bir işletmenin üretim faktörleri ya da üretimin kendisi için önceden saptadığı programın gerçekleşme derecesini gösterir. (Yükçü & Atağan, 2009).

Etkinlik derecesini formüle edecek olursak formül aşağıdaki gibi olur.

Etkinlik= Standart Performans / Gerçekleşen (fiili) performans

Etkinlik kavramı verimlilik kavramı ile benzerlik göstermektedir ancak birbirlerinden kesinlikle farklıdır. Verimlilik maliyet ile ilintiliyken etkinlik hedef ve amaçlarla ilintilidir. Yani belli miktardaki bir girdi ile elde edilecek maksimum çıktının fiili çıktıya oranlamasıyla ifade edilir.

Verimlilik maliyet ile ilgili iken etkinlik kavramı maliyet ile ilgili değildir. Etkinlik kavramı finansal sistem içerisinde birçok kavram barındırmaktadır Teknik etkinlik, ölçek etkinliği ve toplam etkinlik kavramlarından bazılarıdır (Öncü, 2011, s. 61-62).

Toplam Etkinlik; Ölçek etkinliği ile teknik etkinliğin toplamını ifade eder.

Teknik Etkinlik; Mevcut girdi bileşimlerini en iyi şekilde kullanılarak elde edilebilecek maksimum çıktıyı üretme başarısı teknik etkinlik olarak tanımlanmaktadır.

Ölçek Etkinliği; Verili fiyat ve teknoloji düzeyinde optimum girdi kullanarak üretimde gösterilen başarı ölçek etkinliği şeklinde tanımlanmaktadır.

Verimlilik bankalarında önemsedığı bir konudur. Katılım bankalarında etkinlikten söz ederken maliyet, gelir ve kâr değerleri ile olması gereken optimal değerleri karşılaştırma yapılarak ölçülmelidir. Katılım bankaları girdi-çıkıtı değerlerinin optimal seviyesini hesaplamak zorundadır. Katılım bankalarının bu optimal seviyeye ne derecede ulaştığı bankanın etkinlik düzeyini belirtmektedir.

3.2.4. Etkililik (Effectiveness)

Etkililik ve etkinlik birbirine yakın kavramlar olduğundan birbirleriyle sıkça karıştırılabilirler. Etkenlik mevcut kaynakların kullanımı ile ilgili bir kavram iken etkililik amaçlarla ve çıktılarla ilgili bir kavramdır. Etkililik doğru işlerin yapılmasıdır. Gerçekleşen çıktının planlanan çıktıya oranlanmasıyla elde edilir.

Etkililik kavramı, daha çok ticari faaliyette bulunan örgütlerin arzu ettiği sonuçların ulaşılma düzeyini ile sonuçların derecesini ifade etmektedir. Elde edilen sonuç fiziki değerlerle ifade edilen çıktılardan farklı bir anlam taşımaktadır. Bir örnek ile somutlaştıracak olursak; bir işletmenin Ar-Ge departmanının geliştirdiği yeni ürün sayısı çıktıyı ifade eder. Ar-Ge departmanının geliştirdiği yeni ürünlerin içerisinde talebi ya da pazarı hazır durumda olanların sayısı sonuç olarak ifade edilir (Yükçü & Atağan, 2009).

Örgütlerin amaçları çeşitliliği hangi amaçla etkililiğinin belirlenmesini önemli kılmaktadır. Genelde etkinlik teknik ve ekonomik anlamda ölçülmektedir.

Üretimde Etkililik= Gerçekleşen Üretim/ Planlanan Üretim

Ekonomi Etkililiği= Gerçekleşen Kâr/Beklenen Kâr

Etkililik kavramını bir örnekle daha anlaşılır hale getirebiliriz. Bir ticari işletmenin planladığı çıktı miktarı 100 birimdir. Ticari işletme faaliyetleri sonucunda 85 birim çıktı elde etmiştir. Bu firmanın etkililiğini hesaplayalım.

Etkililik= Gerçekleşen çıktı(85 birim)/Planlanan Çıktı(100 birim)= %95

Schermerhorn etkililik ve etkinlik kavramlarının tablo ile özetlemiştir. Tablonun etkinlik ve etkililik kısımlarının 2'ser sonucu olduğunu söylemektedir

Tablo 3.2. Etkililik ve Etkinliğin Çeşitli Bileşimleri

1.Kaynak Kullanımı: Etkenlik

Hedefle Ulaşma:
Etkililik

<u>Kötü:</u> (- ; +)	<u>İyi:</u> (+ ; +)
Etkili fakat etken değil. Kaynakların bir kısmı boşa gidiyor.	Etkili ve etken hedeflere ulaşılıyor, kaynaklar iyi kullanılıyor, yüksek performans
<u>N etkili ne etken:</u> (- ; -)	<u>Etken fakat etkili değil:</u> (+ ; -)
Hedefler başarılamıyor ve bazı kaynaklar boşa harcanıyor.	Hedefler ulaşmakla birlikte kaynaklar iyi kullanılmaktadır.

3.2.5. Ekonomiklik(Economy)

Mevcut kaynaklar ile ulaşılmak istenen hedefe, performans düzeyine en az kaynak ile erişilmesini amaçlayan bir performans göstergesidir. Ekonomiklik gelir ile gider üretim değeri ve maliyet arasındaki değerleri ifade eden bir kavramdır. Verimlilik durumunun artması ekonomikliği artıran bir durumdur. Ekonomiklik üretim performansını gösteren önemli bir ölçüttür (Ustaoglu, 2014, s. 74).

Ekonomikliğin tanımını yapmak oldukça güç olmasına karşın yine de birçok tanımının yapıldığından söz edebiliriz. Ekonomiklik en sade ifadeyle kaynakların kullanımında tutumlu olmak, en az kullanım düzeyine ulaşmak ya da mevcut kaynakları israf etmeden en çok çıktıyı elde etmek şeklinde tanımlanmıştır. Ekonomiklik kavramının parasal olarak ifade edilmesi satış hasılatı ve maliyetler arasındaki ilişki şeklinde olmuştur (Zengin, 2011, s. 19).

3.3. FİNANSAL PERFORMANS ÖLÇME YAKLAŞIMLARI

İşletmelerin performans anlayışları geçmiş yıllardan günümüze kadar sürekli gelişim ve değişim süreci yaşanmıştır. Bu gelişim ve değişim, düşük maliyet ile daha fazla üretim ve yüksek kârı hedefleyen geleneksel yönetim anlayışından günümüz rekabetçi koşullarının göstergeleri olan müşteri tatmini, kalite yeniliği vb. ölçütler ile gelecekte var olmayı hedefleyen yönetim anlayışına evrilmeyi ifade etmektedir (Zerenler, 2005, s. 2-3).

Değişen yönetim anlayışları performans ölçümünü gerekli kılmıştır. Ölçme, bir bilgi sağlama yoludur. Performans ölçme, firmaların kaynaklarını tutumlu, verimli, etkin ve güvenli kullanmaları noktasında firmalara bilgi sağlamaktadır. Performans ölçmenin yapısında yalnızca kaynağı az kullanmak yeterli değil isabetli yatırımlar ile zekice kaynak harcama felsefesi vardır. Performans ölçümü örgütsel hedefleri tanımlanmak ve performans sürecinde çalışanlara sağlayabileceği katkıları göstermek bakımından ayrı bir öneme sahiptir (Karaman, 2009, s. 415-416) .

İşletmelerde büyümeyi ve karlılığı sürekli kılmak tarafsız ve tutarlı bir performans ölçme sistemine bağlıdır. Performans ölçme sistemi ile firmanın görev ve sorumluluklarının ne ölçüde yerine getirdiği ve hangi oranda hedeflerine ulaştığı ile kârlılık durumunun yeterli olup olmadığı gibi konularda geri bildirim sağlar.

Finansal performansın en gerekli olduğu işletmelerin başında bankacılık faaliyetlerini yürüten işletmeler gelmektedir. Geçmişten günümüze bankacılık

sektöründe de birçok gelişme yaşanmıştır. Nitekim mevcut ticari bankaların İslami hassasiyetleri olan insanların mevduatlarını değerlendirme hususunda yetersiz kalmışlardır. Bu durum katılım bankalarının varlığını teşkil etmiştir. Son yıllarda yaşanan ekonomik kriz kâr zarar ortaklığı prensibi ile çalışan ve riskin paylaşmasını benimseyen katılım bankalarını ticari bankalara oranla daha az etkilemiştir. Bu durum katılım bankalarını ticari bankalara karşı daha rekabetçi bir hale getirmiştir.

Katılım bankalarının rekabetçi pozisyonunu devam ettirmesi, etkinlik, verimlilik ve karlılık durumu devam ettirmesi katılım bankalarının finansal sisteminin etkin performans göstermesine bağlıdır.

Performans durumunu değerlendirmek için ölçme ve analiz yapmak gereklidir. Bankacılıkta performans analizlerinde kullanılan başlıca yöntemler; kârlılık analizi, oran analizi, parametrik yaklaşımlar ile yapılan analizler, parametrik olmayan yaklaşımlarla yapılan analizler ve CAMELS analizi yöntemleridir.

3.3.1. Karlılık Analizi

Ticari faaliyet gösteren tüm firmalar gelir sağlamak ya da daha spesifik olarak kâr elde etmek amacıyla varlıklarını sürdürürler. Tüm ticari işletmeler gibi bankalarda kâr amacı gütmektedirler. Günümüzde bankacılık sisteminin kârlılığı, göz önünde bulundurulması gereken en önemli ekonomik unsurlardan bir tanesidir. Bankaların kârlılık hususunda sergileyeceği performans, bankanın başarısını ortaya koyan faktörlerdendir (Çalım, 2012, s. 61-62).

Finans sisteminde işletmelerin kârlılığını ölçmek için kullanılan çeşitli oranlar bulunmaktadır. Bu oranlar öz sermaye kârlılığı, ekonomik kârlılık ve iş hacmi karlılığıdır. Net karın öz sermaye oranlanması öz sermaye kârlılığını faiz ve vergi öncesi karın da varlık toplamına oranlanması ekonomik karlılığı ifade etmektedir (Çakırcalı, 2015, s. 9-12).

İşletmelerinin karlılık durumlarının analizi firma yöneticilerinin firmanın ihtiyaç duyduğu kaynakları temin etmesi, belirlenen hedeflere ulaşması ve yatırımda varlıklarının etkin kullanılması gibi faktörleri yerine getirme bakımından önemlidir. İşletmelerinin mali verilerinin analiz edilmesi ile kârlılık durumu firmanın bir takım sorunlarına çözüm olur. Katılım bankaları da birer ticari işletme olduğundan finansal analiz teknikleri uygulanabilir. Katılım bankalarının kârlılık analizinde mali tablo yardımı ile karşılaştırmalı analiz(Yatay Analiz), yüzde yöntemi ile analiz(Dikey

Analiz) ve eğilim yüzdeleri yöntemi ile analiz(Trend Analizi) kullanılmaktadır. Bu analizlerin açıklamalarına aşağıda kısaca yer verilmiştir.

3.3.1.1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi(Yatay Analiz)

Yatay Analiz yönteminde birden fazla yıla ait bilanço ve gelir mali tablolarında yer alan kalemlerdeki değişimlerin incelenmesi ve değerlendirilmesidir. Dinamik analiz olarak ifade edilen karşılaştırmalı tablo analizi yeni açıklanan mali tablolarda yer alan kalemlerin geçmişteki aynı dönemdeki mali tablo kalemlerine bölünmesi ile elde edilen oranlar yardımı ile yapılır. Karşılaştırmalı tablo analizi işletmenin kendi içindeki bir analizdir, sonuçlarla değil geçmiş yıl verileriyle bu analiz yapılır. Yatay analizin en önemli üstünlüğü, analizi yapılan işletmenin geleceği hakkında fikir vermesi ve beklenmedik olaylar dışında, işletmenin geçmişteki eğilimleri doğrultusunda bir gelişme gösterip göstermediği durumu hakkında fikir vermesidir (Demirarslan, 2007, s. 10-11).

Karşılaştırmalı mali tablo analizinde mali tablodaki bilanço ve gelir tablosundaki kalemlerin değişimleri birbirleri ile kıyaslanarak incelenir artış ve azalışlar değerlendirilir. Karşılaştırmalı finansal tablolarda finansal analiz aşağıda belirtildiği gibi yapılır (Yılmaz U. , 2009, s. 51).

- ❖ İşletmenin cari yıl ile geçmiş yıllara ait finansal tabloları karşılaştırılır. Karşılaştırılan tablolar aynı tarih veya aynı zaman dilimini kapsayacak şekilde hazırlanmalıdır.
- ❖ Finansal tablolar aylık ve üç aylık dönemler itibarıyla hazırlanıyorsa karşılaştırmaya bir önceki üç veya altı aylık finansal tablolara ya da bir önceki yılın ya da yılların aynı aylık veya üç aylık dönemleri ile karşılaştırma yapılır.
- ❖ Cari yıla ait finansal tablolar dönemin bütçe rakamıyla karşılaştırılabilir.
- ❖ Bir işletmenin cari yılına ait finansal tabloları, diğer işletmelerin aynı dönemlerine ait finansal tablolarıyla karşılaştırılır.

Karşılaştırmalı mali tablo analizindeki değişimler ifade edildikten sonra, değişim gösteren kalemler derinlemesine incelenir. Mali analiz yaşanan gelişim ve değişimlerin finansal yönden olumlu veya olumsuz olduğunu ortaya koymayı amaçlar. Karşılaştırmalı mali tablo analizi yapılırken ve yorumlanırken iki finansal

tablonun da incelenmesi gerekebilir. Yani bilanço analiz edilip yorumlama yapılırken gelir tablosuna da ihtiyaç duyulabilir.

Karşılaştırmalı tabloların analizi yapılırken katılım bankalarının bilançolarında ve gelir tablolarında aşağıda belirtilen değişimler analiz edilir (Gülşen, 2010, s. 46-47).

❖ **Karşılaştırmalı Bilançolarda Analiz Edilen Değişimler**

- Likit Varlıklarda Değişim
- Menkul Değerler Portföyünde Değişim
- Kredilerde Değişim
- Yatırımlarda Değişim
- Kâr Payı ve Gelir Reeskontlarında Değişim
- Maddi Duran Varlıklarda Azalış
- Mevduatta Değişim
- Alınan Kredilerde Artış
- Para Piyasalarında Borçlarda Değişim
- Kâr Payı ve Gider Reeskontlarında Değişim
- Özkaynaklarda Değişim

❖ **Gelir Tablolarında Analiz Edilen Değişimler**

- Kâr Payı Gelirlerinde Değişim
- Kâr Payı Giderlerinde Değişim
- Net Kâr Payı Gelirlerinde Değişim
- Komisyon ve Ücret Gelirlerinde Değişim
- Net Ticari Kârda Değişim
- Kâr Payı Dışı Gelirlerde Değişim
- Brüt Faaliyet Gelirlerinde Değişim
- Kredi ve Alacaklar Karşılıklarında Değişim
- Diğer Faaliyet Giderlerinde Değişim
- Faaliyet Kârında Değişim
- Vergi Öncesi Kârda (Dönem Kârında) Değişim
- Net Dönem Kârında Değişim

3.3.1.2. Yüzde Yöntemi İle Analiz (Dikey Analiz)

Yüzde yöntemi analiz tekniğinde; bilanço ve gelir tablosundaki her kalem, tablonun toplam değerinin yüzdesi olarak ifade edilir. Bu yöntemle çeşitli kalemlerin önemi ortaya çıkarılır (Gemici, 2010, s. 9).

Bu yöntemde bilançonun her kaleminin toplam içindeki payı açıkça belirtildiğinden diğer işletme bilançolarıyla karşılaştırma yapmak kolaydır. Yüzde yöntemi ile analiz iki şekilde yapılmaktadır (Şenfert, 2006, s. 63-64).

1. İlk yöntemde aktifleri gösteren tablolar için aktiflerin toplamı, pasifleri gösteren tablolar için pasiflerin toplamı ve gelir-gider durumunu ifade eden tablolar için net karı veya zararı 100 kabul edilir. Tablodaki alt kalemler tablo ağırlığına oranlanır ve yüzdesel olarak ifade edilir. Bu yüzdesel hesaplamalar ile analiz yapılarak sonuca ulaşılabilir.
2. Aktif, Pasif, Gelir-Gider tablolarında yer alan ana kalemlerin her biri için 100 değeri baz alınır ve tablolardaki alt kalemlerin ağırlıkları hesaplanarak yüzdesel ifadelerle dönüştürülür. Bu yüzdesel hesaplamalar ile analiz yapılır ve sonuca ulaşılır.

3.3.1.3. Eğilim Yüzdeleri Yöntemi ilke Analiz (Trend Analizi)

Ticari faaliyet yürüten örgütlerin birbirini takip eden birkaç hesap döneminde, finansal durumunda ve faaliyet sonuçlarında meydana gelen gelişmeler incelendiğinde genellikle yatay analiz tekniği kullanılır. Ticari faaliyet yürüten işletmelerin uzun dönemli gelişmelerinin nasıl bir yönelim gösterdiği saptanmak istendiğinde Trend Analizi tekniğini kullanmak daha doğrudur. Trend analizi tekniğinde finansal tablo kalemleri oldukça uzun dönemde (genelde 7 yıl) göstermiş oldukları eğilimler belirlenir ve aralarında anlamlı ilişki olduğu saptanan kalemlerin eğilimleri karşılaştırılıp mali tablo analiz edilmektedir (Çerçi, 2011, s. 40-41).

Trend analizin hesaplanmasında baz alınan yılın bir bilanço ya da gelir tablosu kaleminin değeri 100 olarak kabul edilir. Aynı kalemin izleyen her hesap dönemindeki tutarı 100 ile çarpılarak, temel yıldaki tutarına oranlanması yoluyla trend yüzdeleri hesaplanır. Trend yüzdeleri, zamana karşı değişimleri incelendiğinden dinamik analizlerdir (Yılmaz U. , 2009, s. 53).

3.3.2. Oran (Rasyo) Analizi

Ticari örgütün performansının iyi durumda mı yoksa değil mi sorusuna yöneticilerin cevap almak istediği sorulardandır. Ticari örgütün güçlü yönlerini ve zayıf yönlerini ortaya çıkarmak ve gelecek dönemlerde işletmenin performansını artırabilmek için önlemler almak yöneticilerin görevlerindedir. Bu nedenle mali tablolardan yararlanılarak işletmenin geçmişteki faaliyetleriyle ilgili bilgiler elde edilmektedir. Bugünkü finansal durum bilinmekte ve bu finansal durumdan elde edilen bilgiler ışığında tahminler yapılmaktadır. Finansal tablolar ile analiz ve gelecek ile tahminler yapılırken parametrik ve parametrik olmayan birçok analiz yönteminin yanında oran analizi yöntemi de kullanılmaktadır. Oran analizi yöntemi hem parametrik hem de parametrik olmayan analiz yöntemlerinde yoğun olarak kullanılmaktadır.

Finansal tablolarda yer alan iki kalem arasındaki ilişkinin basit matematiksel oranına finansal oran denmektedir. Oranlar iki olay arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Oran şeklinde belirlenen bu ilişkiler; bilanço ve gelir tablosunun kendi kalemlerinden olabileceği gibi, bilanço ve gelir tablosunun kalemleri arasında da olabilir. Böylece mali tablolarda fazla bir anlam taşımayan mutlak rakamlar bu oranlar sayesinde daha anlamlı bir hale gelmiştir. Bu oranlar ile sadece kalemler arasındaki ilişkiyi göstermek amaç değildir. Önemli olan hesaplanan oranların yorumlanması ve değerlendirilmesidir (Tekbaş, Seval, Köse , Kıyılar , & Sarıkovanlık, 2014, s. 122-123).

Bu değerlendirme ve yorumlama yapılırken üç yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntemler;

- ❖ Genel kabul görmüş oranlar ile karşılaştırma
- ❖ Geçmiş dönem finansal oranlar ile karşılaştırma
- ❖ Sektör ortalamaları ya da benzer şirket oranları ile karşılaştırma olarak özetlenebilir.

Oran analizi yönteminde analiz ve yorumlama yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlar mevcuttur. Bu hususlar aşağıda sıralanmıştır (Özçalık & Gülten, 2015, s. 64).

- ❖ Çok sayıda oran hesaplamak yerine, az sayıda, amaca uygun oranlar hesaplanmalıdır.

- ❖ Oranların yorumu dikkatli yapılmalıdır.
- ❖ Mevsimsel ve devresel değişikliklerin üzerinde durulmamalıdır.
- ❖ Bir oranın değerinde meydana gelen farklılığının, nereden kaynaklandığı tespit edilmelidir.
- ❖ Oranlar yorumlanırken, çeşitli kaynaklardan sağlanan bilgilerden yararlanılmalıdır.
- ❖ Yorumlarda enflasyonun oranlar üzerinde neden olabileceği etkilere dikkat edilmelidir.
- ❖ Oranlar yorumlanırken, aynı endüstri kolundaki benzer işletmelerle karşılaştırmalar yapılmalıdır. Ancak karşılaştırma yapılırken izlenen politikaların ve muhasebe uygulamalarının farklı olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Oran analizi yöntemi ile ticari işletmelerin finansal yapısı, kârlılık ve çalışma durumu hakkında yorumlama rahatlıkla yapılabilir. Finansal tablolar oran analizi yöntemi ile değerlendirilmesinde kullanılan oranlar aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir.

- ❖ Öz kaynak yeterlilik oranları
- ❖ Likidite oranları
- ❖ Varlık kalitesi oranları
- ❖ Bilanço TP-YP yapısı ve döviz pozisyonu oranları
- ❖ Kârlılık oranları
- ❖ Verimlilik Oranları
- ❖ Büyüme Oranları

Oran analizi yönteminin kolay uygulanabilirliği sayesinde kullanımı yaygınlaşmıştır. Kolay yorumlanabilmesi ve işletmenin geleceği hakkında ipuçları vermesi bu analizin üstün yönleridir. Oran analizi ile veriler değişik istatistiksel analizlerde girdi olarak kullanılmakta ve performans çalışmalarında işletmenin bütün yönlerini analiz etmektedirler. Bu analiz yöntemi birçok girdi ve çıktısı olan bankalar için eksik kalmaması adına birden fazla oran aynı anda incelenmelidir.

3.3.3. Parametrik Yaklaşımlarla Yapılan Analizler

Parametrik yaklaşımlarla yapılan analizlerle yapılacak etkinlik ölçümlerinde üretim fonksiyonunu için analitik olduğu varsayımı yapılır. Bu varsayım ışığında üretim fonksiyonunun parametreleri belirlenir. Üretim fonksiyonlarının en bilineni

olan ‘‘Cobb-Douglas’’ a ilişkin parametrelerin belirlenmesi bu yaklaşımlara örnektir. Bu yöntemlerde genellikle regresyon teknikleri kullanılarak işletme performansı ile ilgili tahminler yapılmaktadır. Genellikle üretim fonksiyonunun tanımı bir çıktının birçok girdi ile ilişkilendirilmesiyle yapılmaktadır. (Öztürk, 2007, s. 21).

Parametrik yaklaşımlarla yapılan analizlerde genellikle iki tane gözlem kümesi bulunmaktadır. Gözlem kümeleri arasında en iyi performansı gösterme durumu etkinlik sınırının üzerinde olduğu varsayımdır. Etkinlik sınırı üzerinde bulunan gözlemler etkin, etkinlik sınırının altında gerçekleşen gözlemler etkinsiz kabul edilmektedir. Ancak, gözlemlerden hiçbirinin etkinlik sınırı ile uyuşmadığı durumlar da söz konusudur. Burada başarısızlık durumunun nedeni benzer çıktılar ile yüksek maliyet durumunun olması ya da benzer girdiler ile düşük çıktı elde etme durumunun yaşanması ve üretim birimlerinin homojen olmamasıdır. Aynı zamanda bu yöntemde bir rassal hatanın her zaman olabileceği varsayılır. Rassal hatanın sıfır olduğu gözlemler tam etkin gözlemler olarak kabul edilir. Bir gözlemin etkinsiz olduğuna ölçüm hataları giderildikten sonra karar verilebilmektedir (Ekim, 2010, s. 15-16).

Parametrik yaklaşımlarla yapılan analizler; Stokastik Değer Yaklaşımı, Serbest Dağılım Yaklaşımı ve Kalın Sınır Yaklaşımıdır.

3.3.3.1. Stokastik Sınır Yaklaşımı (SFA-Stochastic Frontier Approach)

Stokastik sınır yaklaşımı; üretim, maliyet ve kâr gibi ekonomik değişkenler ile bu değişkenler için açıklayıcı özellik taşıyan girdi, çıktı ve çevresel faktörlerle fonksiyonel bir ilişki kurar. Bu yaklaşım her bir hata payı için modele yer ayırmaktadır. Bu yöntemde rassal hata ile etkinsiz gözlemi birbirinden ayırmak gerekmektedir. Maksimum etkin gözlemin sapma durumunun hangi oranda rassal hatadan hangi oranda etkinsiz gözlemden olduğu bilinmeden bu yöntemin sonuçları güvenilir olmamaktadır. Rassal hata ve etkinsiz gözlemlerin farklı dağılımlara sahip oldukları varsayılır Bu varsayım rassal hatanın normal, etkinsiz gözlemin ise asimetric dağıldığıdır. (İnan, 2000, s. 83-84).

3.3.3.2. Serbest Dağılım Yaklaşımı (DFA-Distribution-Free Approach)

DFA, sınır yaklaşımının diğer işlevsel bir formudur. Farklı olarak rastgele hatalar verimsizliklerinden ayrılırlar. Her bir regresyon denklemindeki hata terimi, etkinsiz gözlem ve rassal hatadan ibarettir. Rassal hata bileşeninin ortalaması zaman

içerisinde sıfır olacağından, karar birimine ait bütün regresyonların hata terimi ortalaması ile sınır üzerindeki bankanın hata terimi ortalaması arasındaki fark etkinsizliğe eşit olacaktır. Panel veri kullanılarak gerçekleştirilen DFA yönteminde, herhangi bir işletmenin uzun vadede etkinliği sabittir, istikrarlıdır ve ölçüm hataları da uzun dönemde yakınsar. Bu durumlar ancak etkin olmayan gözlemlerin pozitif olma koşulu ile geçerlidir (Baykara, 2012, s. 61-62).

3.3.3.3. Kalın Sınır Yaklaşımı (TFA-Thick Frontier Approach)

Kalın sınır yaklaşımını SFA ve DFA yaklaşımlarından farklı kılan dağılım konusu yoğunlaşmış olmasıdır. SFA ve DFA yaklaşımlarının gözlem değerleri ile varsayım değerleri arasında fark oluşturan unsurlardan olan rassal hata ve etkinsiz gözlemlerin dağılımları bu iki yaklaşım arasındaki temel farkı oluşturmaktadır.

Kalın sınır yaklaşımında rassal hata ve etkinsiz gözlem unsurlarının beklenen dağılımına ilişkin bir varsayım bulunmamaktadır. Yalnızca gözlem değerleri ve beklenti değerleri arasındaki farklılıkların maksimum ve minimum değerleri rassal hatayı, geriye kalmış değerler ise etkinsiz gözlemleri oluşturduğu varsayılmaktadır. Bu yöntem genel etkinlik düzeyinin hesaplanmasında kullanılmaktadır (Öncü, 2011, s. 76).

3.3.4. Parametrik Olmayan Yaklaşımlarla Yapılan Analizler

Parametsiz yöntemlerde etkinlik sınırına olan uzaklığı ölçmek doğrusal programlama tabanlı teknikleri (kısıt altında optimizasyon) kullanılarak yapılmaktadır. Parametsiz yöntemlerde parametrik yöntemlerdeki gibi üretim birimlerinin yapılarıyla ilgili davranışsal varsayım zorunluluğu olmadığından daha avantajlı oldukları söylenebilir. Ayrıca açıklanan değişken türlerini kullanma kabiliyetleri olduğundan avantajlıdırlar. Parametrik yöntemlerde rassal hata terimine yer verilmediğinden veri ölçüm hatalarını modele aktarıp etkinlik sınırını tespit ederken hata yapılabilmektedir. Bu durumda parametrik olmayan yöntemlerin dezavantajıdır. (Ateş, 2007, s. 73).

Parametrik olmayan yöntemlerde üretim fonksiyonu ile ilgili herhangi bir analitik forum öngörülmemektedir. Parametsiz yöntemlerin bu özelliğinden ötürü parametrik yöntemlere nazaran esneklikleri daha yüksektir. Parametrik olmayan yöntemler birden fazla girdi ve çıktının kullanıldığı üretim ortalamalarında performans ölçümü için uygundur. Parametsiz yöntemler parametrik yöntemlere

göre homojenlik varsayımı açısından daha avantajlıdırlar ve üretim fonksiyonunda bu varsayıma ihtiyaç duymamaktadırlar (Demir M. S., 2015, s. 86).

Parametrik olmayan yaklaşımlar ile yapılan analizleri; Veri Zarflama Analizi, Serbest Atılabilir Zarf Metodu ve TOPSIS Yöntemi şeklinde sıralayabiliriz.

3.3.4.1. Veri Zarflama Analizi (VZA)

VZA, karar verme birimlerinin etkinliklerini ölçmek amacıyla geliştirilen parametrik olmayan bir yöntemdir. Burada etkinlikleri ölçülen karar birimleri ürettikleri mal ve hizmet bakımından benzerlik göstermelidirler. VZA yöntemi ilk olarak okul, hastane, vakıf, üniversite vb. kâr amacı gütmeyen kuruluşların karşılaştırmalı etkinliğini ölçmeyi hedeflemekteydi. Ancak bu yöntem daha sonraki zamanlarda AR-GE projelerinde, uluslararası şirketlerin performanslarının ölçümünde ve kâr amacı güden üretim ve hizmet işletmelerinin etkinliklerinin ölçümünde yaygın olarak kullanılmıştır (Behdioğlu & Özcan, 2009, s. 302).

VZA yöntemi, 1978 yılında Charnes, Cooper & Rhodes'un birçok girdi ve çıktısı olan karar verme birimlerinin göreceli etkinliklerini ölçmek amacı ile yapılan çalışmayla ortaya konmuştur. VZA yönteminin temeli de 1957 yılındaki Farrell'in üretim sınırı yaklaşımına dayandığı söylenebilir. VZA yöntemi ile etkinlik ölçümlerinde KVB'lerin seçimi, girdi ve çıktı değişkenlerinin seçimi ve kullanılması öngörülen model büyük önem arz etmektedir (Özdemir & Demireli, 2013, s. 220).

VZA yönteminde ilk olarak KVB'lerin seçimi yapılmalı ve bu birimlerle ilgili girdi ve çıktı değişkenlerinin hangileri olabileceği belirlenmelidir. VZA metodunun ayrışma becerisinin yüksek olması girdi ile çıktının fazla olmasına bağlıdır ve bu istenen bir durumdur. Belirlenen girdi değişkenleri ile çıktı değişkenleri her karar verme birimi için kullanılmak zorundadır. Seçilen girdi sayısı m , çıktı sayısı p ile ifade edilmesi durumunda en az $m+$, $p+$ bir tane karar birimi araştırmanın güvenilirliği için gerekli olan kısıttır. Değerlendirilmeye alınan KVB sayısının, girdi ve çıktı değişkenlerinin en az iki katı olması diğer bir kısıttır (Er & Uysal, 2012, s. 370).

VZA metodunun doğru biçimde gerçekleşebilmesi için kullanılacak girdi ve çıktı değişkenlerin anlamlı olması gerekmektedir. Buradaki amaç KVB'ye göre süreci en iyi şekilde ifade edebilecek girdi ve çıktı değişkenlerinin belirlenmesidir (Er & Uysal, 2012, s. 370).

Veri zarflama analizi metodunun özelliklerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Özden, 2008, s. 169).

- ❖ Birçok girdi ve çıktı değişkeni kullanılabilir.
- ❖ Girdi ve çıktılar arasında doğrusal form dışında fonksiyonel bir ilişki kurma zorunluluğu yoktur.
- ❖ Değişkenler için farklı ölçü birimleri kullanılabilirler.
- ❖ VZA deterministik bir yöntem olduğundan KVB'lerin göreceli etkinlikleri yanlış hesaplanabilir. Rassal hataya bu yöntemde yer verilmediği için verilerden kaynaklanan hataların ayıklanamaması analizde olması gereken bazı değişkenleri analiz dışı bırakır. Bu durumda göreceli etkinliklerin yanlış hesaplanmasına yol açabilir.
- ❖ Bu yöntemde etkinlikler; en iyi uç değerlere göre hesaplanırlar ve bu uç değerlerden etkilenirler.
- ❖ Veri zarflama analizi parametsiz yöntem olduğu için sonuçların istatistiksel bir şekilde test etmek güçtür.
- ❖ VZA, etkinlik değerlerinin değişimini yıllar itibariyle tek başına ortaya koymada yetersiz kaldığından Malmquist TFV endeksi ile beraber kullanılmaktadır.
- ❖ Girdi ve çıktı değişkenlerinin çok fazla olması KVB'lerin etkinlik ölçümünde hata oranını artırdığından olabildiğince az girdi ve çıktı değişkeni kullanılmalıdır.
- ❖ Genellikle VZA metodunda girdi değişkeninin az çıktı değişkeninin çok olması tercih edilir.

Bankacılık sektöründe etkinliğinin VZA metodu yardımı ile ölçülmesinde iki yaklaşım benimsenmektedir. Bu yaklaşımlar üretim ve aracılık yaklaşımlarıdır. Bankaların etkin olabilmesinde bu yaklaşımlar ışığında mali açıdan gösterecekleri performans belirleyici olmaktadır (Seyrek & Ata, 2010, s. 70).

3.3.4.1.1. Veri Zarflama Analizi Modelleri

Veri zarflama analizinde modeller çeşitli kriterler göz önünde bulundurularak farklı sınıflandırmalar yapılmaktadır. VZA analiz metodu ölçeğe göre getiri varsayımı ile girdi ve çıktıya yönelik modellerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Birçok model olmasına karşın en bilinen modeller BCC ve CRR modelleridir.

1. Charnes- Cooper-Rhodes Modeli(CCR) : Farrel tarafından 1957 yılında ortaya çıkarılan bir yöntemdir. Bu yöntem 1962’de Farrel ve Fieldhouse, 1967’de Seitz 1972’de Afriat, ve 1976’da Meller tarafından geliştirilmiştir. Son olarak Charnes, Cooper ve Rhodes tarafından 1978 yılında bu model geliştirilmiştir. Girdiye yönelik VZA modelleri, belirli bir çıktı bileşimini en etkin bir şekilde elde edilmesini sağlayabilmek için en uygun girdi bileşiminin nasıl olabileceğini araştırır (Akyüz , Yıldız , & Kaya , 2013, s. 117).

CCR modelinin matematiksel formları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Demirci, 2012, s. 43).

Tablo 3.3. CCR Modelin Matematiksel Formları

	Primal Form	Dual Form
Girdiye Yönelik CCR Modeli	$Max e_0 = \sum_{r=1}^s U_r y_{rj_0}$ <p>Kısıt Denklemleri;</p> $\sum_{i=1}^m v_i x_{ij_0} = 1$ $\sum_{r=1}^s U_r y_{rj} - \sum_{i=1}^m v_i x_{ij} \leq 0$ $J = 1, \dots, n \quad U_r, v_i \geq 0$ $r = 1, \dots, s ; i = 1, \dots, m$	$\min \theta$ <p>Kısıt Denklemleri;</p> $\sum_{j=1}^n \lambda_j x_{ij} \leq \theta x_{ij_0} \quad i = 1, \dots, m$ $\sum_{j=1}^n \lambda_j y_{rj} \geq y_{rj_0} \quad r = 1, \dots, s$ $\lambda_j \geq 0$ $\theta \text{ serbest}$
Çıkıya Yönelik CCR Modeli	$Man e_0 = \sum_{i=1}^m v_i x_{ij_0}$ <p>Kısıt Denklemleri</p> $\sum_{r=1}^s U_r y_{ij_0} = 1$ $-\sum_{r=1}^s U_r y_{rj} + \sum_{i=1}^m v_i x_{ij} \geq 0$ $J = 1, \dots, n \quad U_r, v_i \geq 0$ $r = 1, \dots, s ; i = 1, \dots, m$	$\max \theta$ <p>Kısıt Denklemleri;</p> $\sum_{j=1}^n \lambda_j x_{ij} \leq x_{ij_0} \quad i = 1, \dots, m$ $\sum_{j=1}^n \lambda_j y_{rj} \geq \theta y_{rj_0} \quad r = 1, \dots, s$ $\lambda_j \geq 0$ $\theta \text{ serbest}$

2. Banker- Charnes-Cooper Modeli (BCC) : Bu model karar verme birimlerinin etkinliğini ölçerken ölçeğe göre getiri varsayımını kullanmaktadır. Bu

modelde, CCR modelinden farklı olarak sadece zarflama modeline konvekslik kısıtı eklenmektedir (Sarı, 2015, s. 27). Ölçeğe göre değişkenlik gösteren bu metotta ölçek etkinliğini sağlamayan bir birim eğer teknik etkinliği sağlıyor ise “en iyi gözlem” olarak etkinlik sınırının üzerinde yer alabilir (Dursun, 2013, s. 47).

CCR modelinin matematiksel formları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Demirci, 2012, s. 43).

Tablo 3.4. BCC Modelin Matematiksel Formları

	Primal Form	Dual Form
Girdiye Yönelik BBC Modeli	$Max e_0 = \sum_{r=1}^s U_r y_{rj_0} - u_0$ <p>Kısıt Denklemleri;</p> $\sum_{i=1}^m v_i x_{ij_0} = 1$ $\sum_{r=1}^s U_r y_{rj} - u_0 - \sum_{i=1}^m v_i x_{ij} \leq 0$ $J = 1, \dots, n \quad U_r, v_i \geq 0$ $r = 1, \dots, s; i = 1, \dots, m$ <p>u_0 serbest</p>	<p>$\min \theta$</p> <p>Kısıt Denklemleri;</p> $\sum_{j=1}^n \lambda_j x_{ij} \leq \theta x_{ij_0} \quad i = 1, \dots, m$ $\sum_{j=1}^n \lambda_j y_{rj} \geq y_{rj_0} \quad r = 1, \dots, s$ $\sum_{j=1}^n \lambda_j = 1$ $\lambda_j \geq 0$ <p>θ serbest</p>
Çıkıya Yönelik BCC Modeli	$Mane_0 = \sum_{i=1}^m v_i x_{ij_0} - w_0$ <p>Kısıt Denklemleri</p> $\sum_{r=1}^s U_r y_{ij_0} = 1$ $-\sum_{r=1}^s U_r y_{rj} + \sum_{i=1}^m v_i x_{ij} - w_0 \geq 0$ $J = 1, \dots, n \quad U_r, v_i \geq 0$ $r = 1, \dots, s; i = 1, \dots, m$ <p>w_0 serbest</p>	<p>$\max \theta$</p> <p>Kısıt Denklemleri;</p> $\sum_{j=1}^n \lambda_j x_{ij} \leq x_{ij_0} \quad i = 1, \dots, m$ $\sum_{j=1}^n \lambda_j y_{rj} \geq \theta y_{rj_0} \quad r = 1, \dots, s$ $\sum_{j=1}^n \lambda_j = 1$ $\lambda_j \geq 0$ <p>θ serbest</p>

3.3.4.1.2. Veri Zarflama Analizinin Uygulama Aşamaları

Bir veri zarflama analizi metodunun uygulanmasında izlenecek adımlar sırasıyla şunlardır (Ekim, 2010, s. 25):

- ❖ Karar Verme Birimlerinin Seçilmesi
- ❖ Girdi ve Çıktı Kümelerinin Seçilmesi
- ❖ Görelî Etkinlik Ölçümü
- ❖ Her Bir Karar Birimi İçin Detay Analizi
- ❖ Sonuçların Değerlendirilmesi

1. Karar Verme Birimlerinin Seçilmesi: VZA' da bir değer üretmek için kullanılan kaynaklara girdi, üretilen hizmet veya ürünlere çıktı denir. Benzer girdiler kullanarak benzer çıktılar üreten, yani üretimleri birbirleri ile homojen bir yapıya sahip olan, girdileri çıktılara dönüştürmekten sorumlu işletmelere Karar Verme Birimi (KVB) denir (Demirci, 2012, s. 70).

Karar verme birimlerinin seçiminde göz önünde bulundurulması gereken hususlar aşağıda belirtilmiştir (Ünal, 2016, s. 20):

- ❖ KVB'lerin girdileri ve çıktıları için numerik veri olmalarıdır ve bu veriler tüm KVB'ler için pozitif olmalarıdır.
- ❖ İncelenen örneklerin aynı tür görevleri aynı amaçlarla yerine getirmelidir ve tüm örnekler aynı imkânlarla çalışmalıdır.
- ❖ Örneklerin performansını ölçmek için kullanılan kriterler (hem girdi hem de çıktı olarak) yoğunlukları ve büyüklükleri dışında aynı olmalıdır.
- ❖ KVB'lerin girdi ve çıktıları birbirinden bağımsızdır. Girdilerden birinin birimi alan ifade ederken, biri sayı, biri sıcaklık vb. ifade edilir. Bu durum etkinlik ölçümü için herhangi bir olumsuzluk oluşturmaz.
- ❖ KVB'ler girdilerin azaltılması, çıktıların artırılması prensibi ile çalışmalıdır. Çünkü etkinlik skorları bu prensip doğrultusunda hesaplanacaktır.

2.Girdi ve Çıktı Kümelerinin Seçilmesi: Çalışmanın temelini girdiler ve çıktılar oluşturduğundan bunların seçimine özen gösterilmelidir. Hangi değişkenlerin girdi hangilerinin çıktı olarak belirlenebileceği önemlidir. Aynı karar birimlerinde

farklı girdi-çıkıtı gurupları ile farklı verimlilik değerleri elde edilebilir. Çıkıtı olarak belirlenen değişken çalışmanın sonuçlarını maddi olarak ifade edeceğinden KVB'lerin amacına yönelik olarak belirlenmelidir. VZA metodunun ayrıştırıcı özelliğinin olabilmesi için mümkün olduğunca fazla girdi ve çıkıtı seçilmelidir. Ancak girdi ve çıkıtı sayılarında yapılan artışın homojenliği bozmamasına da dikkat edilmelidir. Araştırmanın güvenilirliği açısından gerek kısıt girdi sayısı s , çıkıtı sayısı r ise en az $s + r + 1$ tane karar birimi ele alınmalıdır (Coşkun M. , 2010, s. 55).

3.Görelî Etkinlik Ölçümü: Etkinlik analizi yapılacak olan karar verme birimleri ile girdi-çıkıtı değişkenleri belirlendikten sonra etkinlik analizi için en uygun analiz modeli seçilir. Bu aşamada seçilen modelin girdiye yönelik bir model mi yoksa çıkıtıya yönelik bir model olacağına karar verilir. Sonuç olarak her bir karar birimi için doğrusal programların çözümlenmesi yapılarak çözüm gurupları elde edilir. (Pehlivan, 2010, s. 151).

4.Her Bir Karar Birimi İçin Detay Analizi: Bu aşamada VZA metodu ile yapılan etkinlik ölçümü sonuçları doğrultusunda etkinsiz KVB'ler belirlenmektedir. Etkinsiz KVB'ler etkin olan KVB'lerden belirlenen referans gurup yardımıyla nasıl etkin hale getirilebilecekleri konusunda karar alternatifleri oluşturulur.

5.Sonuçların Değerlendirilmesi: Bütün karar verme birimleri ayrıntılı bir şekilde incelenir. Bu işlemde sonra her KVB için tüm girdi ve çıkıtlar dikkate alınarak genel bir değerlendirme yapılır. Etkinliği sağlayan ve sağlayamayan bütün karar birimleri için elde edilen ortak bulgular araştırılır. Karar verme birimleri gözlem kümeleri olarak ifade edilmektedirler. İşte bu gözlem kümelerinin faaliyet yürüttükleri iş kolu hakkında genel bir değerlendirme yapılır. (Sarı, 2015, s. 22).

VZA modelinin ölçüm kalitesini ortaya koyabilmesi için performansı zayıf olan karar noktalarının tanımlanması ve onlara referans olacak etkin birimlerin belirlenmesi, bu karar birimlerinin sıralanması, etkinliği sağlayan ve etkinliği sağlamayan birimlerin tahmin edilmesi gereklidir. Etkinliği sağlamayan birimler için hedef konulması ve son olarak da bir bütün olarak bu karar birimlerinin bulunduğu çevrenin hesaba katılıp yorumlanması önemli unsurlardandır (Dursun, 2013, s. 62).

3.3.4.2. Serbest Atılabilir Zarf Metodu

Bu yaklaşım VZA yönteminin özel bir halidir. VZA modelinden farklı olarak değişken ölçek varsayımı kabul edilir ve kısıt olarak “0-1 tamsayı” varsayımı modele ilave edilmektedir. Bu yöntemde her bir gözlemin görelî etkinliği hesaplanır. Gözlem etkinliği hesaplanırken “0-1 tamsayı” kısıtı olduğundan gözlemlerin nokta bileşimleri dik açı ile gerçekleşir ve bu durum bir merdiven görüntüsü meydana getirir. Böylelikle sınırlar ve gözlem kümeleri arasındaki uzaklık bunların her birinin ne oranda etkin olduğunu belirlemeyi sağlayacaktır. Bu yaklaşımı VZA’dan ayıran bir diğer özellik ise; VZA modelleri gibi gözlemleri birleştiren kenarları etkin sınır içine almak yerine, gözlem noktaları ile bunların güneydoğu kısımlarını kapsayan bölgeyi etkin sınır içine almasıdır. Bu alana serbest atılabilir alan denilmektedir. Serbest atılabilir zarf yöntemi, VZA’ya komşu ya da iç kısmını kapsadığından daha geniş ortalama etkinlik tahminleri yapabilme şansına sahiptir (Dağ, 2011, s. 44).

3.3.4.3. TOPSIS Metodu

Hwang ve Yoon tarafından 1981 yılında geliştirilen bir yöntemdir. TOPSIS metodunda bir tek varsayım söz konusudur. Bu varsayımdaki her kıstas tekdüze bir şekilde ya artan ya da azalan gibi tek yönlü bir faydası vardır (Özer , Öztürk, & Kaya, 2010, s. 251).

TOPSIS metodu birçok alanda kullanılmaktadır. Ekonomi, pazarlama, muhasebe, üretim, mühendislik eğitim ve sağlık bu alanlardan bazılarıdır. Her bir değişken veya alternatif kendi değerini alır. Böylelikle değişken kriterleri ve alternatifler arasındaki farklılıklarla ilgili daha doğru ve güvenilir yorum yapılarak sonuçlara ulaşılabılır (Esmer & Bağcı , 2016, s. 26).

Etkinlik ve verimlilik skorlarının TOPSIS yöntemi ile elde edilebilmesi için aşığıdaki aşamalar söz konusudur. (Yayar & Baykara , 2012, s. 32-33):

1. Aşama: Amaçlar belirlenir ve değerlendirme kriterleri tanımlanır.

2. Aşama: Karar Matrisinin (A) Oluşturulması: Satırların olduğu kısımlarda alternatifler sütunların olduğu kısımlarda ise değerlendirme kriterlerinin yer aldığı karar matrisleri oluşturulur. A karar matrisinde bulunan a_{ij} A matrisindeki i alternatifinin j kıstasına göre gerçekteki değerini gösterir.

$$A = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & a_{2n} \\ \cdot & \cdot & \cdot \\ \cdot & \cdot & \cdot \\ a_{m1} & a_{m2} & a_{mn} \end{bmatrix}$$

3. Aşama: Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması: Bu aşamada oluşturulan karar matrisinden sonra bir numaralı formül yardımı ile normalize karar matrisi olan R elde edilmektedir

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{kj}^2}}$$

r_{ij} ; $i: 1, 2, \dots, N$; kriter sayısı $J: 1, 2, \dots, k$; alternatif sayısı

4. Aşama: Ağırlıklı Normalleştirilmiş Karar Matrisinin (V) Oluşturulması: İlk olarak amaç doğrultusunda ağırlık değerleri (w_{ij} ; $i: 1, 2, \dots, N$) belirlenir. Akabinde R matrisindeki her sütununun elemanlarıyla ilgili w_{ij} değerleri ile çarpılarak V matrisi oluşturulur. Ağırlıklı normalleştirilmiş karar matrisi ($v_{ij} = w_{ij}XR_{ij}$) gösterilebilir.

5. Aşama: İdeal (A^*) ve Negatif İdeal (A^-) Çözümlerin Oluşturulması: İdeal çözüm ağırlıklı normalleştirilmiş karar matrisinin en iyi performans değerlerinden oluşurken negatif ideal çözüm en kötü değerlerinden oluşur. İdeal çözümler 2 ve 3 numaralı eşitliği kullanarak hesaplanabilmektedir. Her iki formülde de J fayda (maksimizasyon), J' ise maliyet (minimizasyon) değerini göstermektedir.

$$A^* = \left\{ (\max_i v_{ij} | J \in J), (\min_i v_{ij} | J \in J') \right\} \quad (2)$$

$$A^- = \left\{ (\min_i v_{ij} | J \in J), (\max_i v_{ij} | J \in J') \right\} \quad (3)$$

2 numaralı denklemden elde edilen değerler $A^* = \{v_1^*, v_2^*, \dots, v_n^*\}$ ve 3 numaralı eşitlikten elde edilen değerler $A^- = \{v_1^-, v_2^-, \dots, v_n^-\}$ şeklinde gösterilebilir.

6. Aşama: Ayırım Ölçülerinin Hesaplanması: J alternatifin ideal çözümünden uzaklığı İdeal Ayırım (S_i^*) ve negatif ideal çözümden uzaklığı Negatif İdeal Ayırım (S_i^-), 4 ve 5 numaralı denklemden yararlanarak hesaplanır.

$$S_i^* = \sqrt{\sum_{j=1}^n (V_{ij} - v_j^*)^2} \quad (4)$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (V_{ij} - v_j^-)^2} \quad (5)$$

7. Aşama: İdeal Çözüme Göreli Yakınlığın Hesaplanması: 6 numaralı eşitlikten yararlanılarak ideal çözüme göreli yakınlık (C_i^*) hesaplanır.

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*} \quad 0 \leq C_i^* \leq 1 \quad (6)$$

8. Aşama: Alternatifler (C_i^*) değerine göre sıralanır.

3.3.5. CAMELS Analizi

Amerika'daki bazı kuruluşlar 1970 yılında bankalardaki denetim sürecini şekillendirmek maksadı ile CAMEL Değerlendirme sistemini geliştirmişlerdir. 1979 yılında Finansal Kuruluşlar Tekdüzen Derecelendirme Sistemi (Uniform Financial Institutions Rating System-UFIRS) meydana getirilmiştir. Bu sistem ile özel sermayeli bankaların performanslarını derecelendirmek ve banka düzenleyici kuruluşlara bir çerçeve sağlamak amaçlanmıştır. Beş tane bileşenden oluşan derecelendirme sistemi sonraki senelerde CAMEL ismini almıştır. CAMEL sisteminin bileşenlerinin bankaların performansını değerlendirmede kullanılması yaygınlık kazanmıştır. 1996 yılında UFIRS, derecelendirme sistemi olan CAMEL modelini güncellemiş sisteme piyasa risklerine duyarlılık bileşenini dâhil etmiştir. Böylelikle bu model CAMELS haline almıştır (Kandemir & Arıcı, 2013, s. 64-65).

CAMELS değerlendirme sistemi adını, kendisini meydana getiren 6 bileşenin ilk harflerini kullanarak almaktadır:

- ❖ C- Capital Adequacy (Sermaye Yeterliliği)
- ❖ A- Asset Quality (Aktif Kalitesi)
- ❖ M- Management Quality (Yönetim Kalitesi)
- ❖ E- Earnings (Kazançlar)
- ❖ L- Liquidity (Likidite Durumu)
- ❖ S- Sensivity to Market Risk (Piyasa Riskine Duyarlılık)

3.3.5.1. CAMELS Değerlendirme Sisteminin Oluşturulması

Amerika Bileşik Devletlerinde gözetim ve düzenleme kuruluşları tarafından meydana getirilen CAMELS yöntemi ticari riskin oluşumu sırasında bankaların genel durumlarını tespit etme ve gözetim faaliyetlerinde bulunmak amacıyla kullanılan bir sistemdir. CAMELS sistemi bankaların finansal durumları ile alakalı yasal düzenlemelere hangi oranda uyum gösterdiğini, yönetsel kalitesinin nasıl olduğunu ve iç kontrol mekanizmasının durumunun yansımalarının nasıl olduğunu göstermek için tasarlanmıştır. Bu sistem uzaktan denetim ve gözetimin en önemli amaçlarından biridir. Bu sistemde CAMELS dereceleri; bankaların finansal kalitesini, risk yapısını ve genel performansını sayısal bir şekilde değerlendirme imkânı sunmaktadır (Çağıl & Mukhtarov, 2014, s. 80).

CAMELS sisteminde değerlendirme yapılacağı zaman bankanın büyüklüğü, yapısı ile bankanın özel ya da genel durumu dikkate alınmalıdır. Bu sistemde ağırlıklar denetim yapan kişinin elinde olmalıdır. Bankalarda değerlendirme yapılırken CAMELS değeri için hesaplanan değerler 1 ile 5 arasında olmalıdır. Buna göre (Abdullayev, 2013, s. 99):

- ❖ 1. Bütün yönleri ile güçlü bankaları ifade eder. CAMELS yönteminde tüm bankaların değeri 1 veya 2 olmalıdır.
- ❖ 2. Tüm yönleri ile olmasa da genel itibariyle bankaların güçlü olduğunu ifade eder.
- ❖ 3. Bankaların istenilen seviyede performans göstermediğini ve bankaların etkinliği ile ilgili sorunların olduğunu ifade eder. Bu durumda denetçiler tespit edilen sorunlara çözüm geliştirmelidirler.
- ❖ 4. Bankanın performansının çok kötü durumda olduğunu, yönetsel ve finansal problemlerin yaşandığını ifade eder.
- ❖ 5. Yönetsel ve finansal problemler ciddi boyutları ulaşmış ve bankanın batma riski söz konusudur.

CAMELS bileşenleri oluşturulurken bir finansal oran birden fazla bileşende yer alabilir. Bankaların varlık yapıları değerlendirilirken kullanılan oranların bazıları kârlılık, likidite yeterliliği ve varlık kalitesi gibi bileşenlerde de kullanılabilir. (Abdullayev, 2013, s. 99).

CAMELS değerlendirme sistemi değerlendirilmesi ve yorumlanması otoriteler tarafından tablo yardımı ile özetlenmiştir (Sarker, 2008, s. 10).

Tablo 3.5. CAMELS Sisteminin Değerlendirilmesi ve Yorumu

Değerlendirme Ölçeği	Değerlendirme Aralığı	Değerlendirme Analizi	Değerlendirme Yorumu
1	1,0-1,4	Güçlü	Her bakımdan yeterli, güçlü ve dayanıklı
2	1,6-2,4	Yeterli	Genelde sağlam, zayıflıkları var ancak düzeltilebilir.
3	2,6-3,4	Orta	Dikkat edilmezse durum kötüleşebilir. Bölümler dikkatli izlenmelidir.
4	3,6-4,4	Sınırdadır	Doğru yönlendirilmelidir. Yakın denetim gerekir.
5	4,6-5,0	Yetersiz	Başarısızlık riski yüksektir. Sürekli gözetim altında tutulmalıdır.

3.3.5.2. CAMELS Bileşenleri

CAMELS Analizi performans değerlendirme, gözetim ve denetimi gibi alanlarda kullanılmaktadır. Bu sistemde kurumların büyüklük durumu, karmaşıklığı ile işlemlerin güçlüğü ve kurum riski durumları önem arz etmekle beraber hesaba katılmaktadırlar. CAMELS Analiz sistemi altı bileşenden meydana gelmektedir. Bu bileşenler ile ilgili bilgiler aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

3.3.5.2.1. C- Capital Adequacy (Sermaye Yeterliliği)

Bankaların kullanacakları kredi miktarının belirlenmesinde, bankacılık risklerinin gerçekleşmesi durumunda oluşacak zararların tazmininde bankaların sermayeleri doğrudan bir güvence sağlamaktadır. Banka sermayesinin bankaların taşıdıkları riskler ile uygun şekilde ilişkilendirilmesi ve yüksek sermaye yeterliliği, bankaların finansal yapılarının sağlamlığı ve dayanıklılığı anlamında bir gösterge teşkil eder (Arıçelik, 2010, s. 79).

Sermaye miktarı ve kalite bakımından belirli oranlar kullanılmaktadır. CAMELS sistemi ile sermaye yeterliliği ölçülürken dikkat edilmesi gereken faktörler vardır. Bu faktörler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır. (Ünalın, 2014, s. 45):

- ❖ Bankaların finansal durumu ve banka büyüklüğü dikkate alınarak sermaye düzeyi ve kalitesi
- ❖ Ek sermayeye ihtiyaç duyulduğunda mevcut kaynakların durumu
- ❖ Mevcut varlıklardan problemlili olanların durumu, bunlara yeterli miktarda karşılık ayrılıp ayrılmadığı
- ❖ Bilanço varlıklarının yapılarının risk yoğunlaşması gibi içerikleri ayrıştırması,
- ❖ Karlılık durumu
- ❖ Bankanın büyüme planı
- ❖ Dağıtılmamış kârların büyüklüğü
- ❖ Mevcut sermaye kaynaklarının dışındaki kaynaklara erişme durumu

3.3.5.2.2. A- Asset Quality (Aktif Kalitesi)

CAMELS değerlendirme bileşenlerinden olan aktif kalitesi bileşeni ile bankaların aktiflerini kaliteli kullanıp kullanmadığı değerlendirilmektedir. Denetçiler aktif kalitesi değerlendirildiğinde dikkate alınması gereken hususları aşağıdaki gibi sıralamışlardır. (Kaya Y. T., 2001, s. 3):

- ❖ Bankaların kredi kullandırma süreciyle ilgili şartlar, yönetsel değerlendirmeler, etkinlik durumu, teminat alınması ve kredinin risk değerlendirmesinin yapılıp yapılmadığına dikkat edilmelidir.
- ❖ Bankanın problemlili alacaklarında göstermiş olduğu başarı,
- ❖ Kredi kullandırılırken oluşabilecek zararlara karşılıkların ayrılması
- ❖ Kredi riskinin düzeyi ve bilanço dışı faaliyetlerde verilen teminatların, türev işletmelerin, kredi limitlerinin incelenerek değerlendirilmesi,
- ❖ Yatırım portföyü ve fonların değerlendirilmesi,
- ❖ Varlıkların yoğunluklarını değerlendirmek,
- ❖ Varlık tahsilatında gösterilen başarının değerlendirilmesi

3.3.5.2.3. M- Management Quality (Yönetim Kalitesi)

Yönetim kalitesi bileşeni öteki bileşenler ile karşılaştırıldığında ölçülmesi güçtür. Yönetim kalitesi bileşeni geçmişten daha fazla geleceğe yönelik performansa

odaklı ve sadece cari mali performansa bağlı olmayan bir kalem niteliği taşımaktadır. Yöneticilerin eğitim düzeyi ve tecrübeleri de bu bileşen kapsamaktadır (Yıldırım, 2012, s. 117-118).

Yönetim kalitesi, yönetsel kapasiteyi ve performansını temsil etmektedir. Yönetim kalitesi bileşeni değerlendirilirken göz önüne alınması gereken kriterler aşağıda belirtilmiştir (Sakarya Ş. D., 2010, s. 15):

- ❖ Banka kararlarının yönetim kurulu tarafından desteklenme şartları
- ❖ Yönetimin üst kademelerinin banka faaliyetlerine ilişkin riskleri kontrol etmelerindeki başarı, stratejilere ve bankacılık sektöründeki gelişmelere uyumu ile önderlik yetenekleri
- ❖ Yönetimin banka faaliyetlerine uygun politika üretebilme düzeyi ve iç kontrol mekanizmasının yeterliliği
- ❖ Bankaların yönetim, bilgi ve risk sistemlerinin yapısı büyüklüğü ve faaliyet alanlarına göre yeterliliği,
- ❖ Bankacılık mevzuatına uygun faaliyet sergilemesi
- ❖ Banka yönetiminin denetçilerin değerlendirmesini dikkate alması
- ❖ Üst yönetimin başarı durumu,
- ❖ Bankaların risk profili ve genel başarı durumu,

3.3.5.2.4. E- Earnings (Kazançlar)

Bankaların aktiflerinin ve özkaynaklarının ne kadar verimli kullanıldığını ifade eden rasyo gurubundan oluşan bir CAMELS bileşenidir. Bankaların kuruluş amacı gereği kâr etme zorunluluğu yadsınamaz bir gerçektir. Bankalar, elde ettikleri kârı özkaynaklarına ilave ederek mali durumlarını güçlendirmektedirler.

Kazançlar bileşeninde, kısa vadeli varlıkları hızlı bir şekilde nakde dönüştürme performansı değerlendirilmektedir. Ayrıca kazançlar bileşeni bankaların kârlılık durumunu da değerlendiren bir kriterdir. Kârlılık durumu ise bankaların yatırım ortaklarının bankaya yatırdıkları parasal kıymetlerin getirilerini ölçmeye yöneliktir.

Bankalardaki kazançların kalitesi değerlendirilirken dikkate alınması gereken kriterler aşağıdaki gibidir (Beycan, 2007, s. 94-95):

- ❖ Kazançların istikrarlı olup olmadığının değerlendirilmesi,

- ❖ Dağıtılmamış kâr kalemleri ile banka için sermaye yeterliğinin sağlanıp sağlanmadığı,
- ❖ Banka kazançlarını meydana getiren kaynakların kalitesi
- ❖ Yönetim bilgi sistemi ve bütçeleme sistemlerinin değerlendirilmesi
- ❖ Bankanın karşılık sistemi ve yeniden değerlendirme sistemindeki başarısı
- ❖ Kazançların piyasa risklerine göstermiş oldukları duyarlılık

3.3.5.2.5. L- Liquidity (Likidite Durumu)

Likidite yönetiminde iki husus önem arz etmektedir. Birinci husus; likidite talebi ve arzının birbirine eşit olduğu anlara nadir olarak rastlanmaktadır. Bankanın sürekli olarak likidite açığı veya fazlası olduğundan söz edebiliriz. İkincisi ise; likidite ile kârlılık arasında bir denge sağlamanın gerekliliğidir. Banka Likidite taleplerine cevap verebilmek için kaynaklarını daha fazla likit varlıklara bağlandığında, diğer faktörler aynı kaldığı sürece bankanın beklenen kârlılığını azaltmaktadır. Aksi takdirde banka fon taleplerini karşılarken yeteri kadar likit olmadığından daha fazla maliyete katlanmak zorunda kalmaktadır. Satılan varlıkların gelecekteki kazançlarından vazgeçmesi, likit fonlar bulundurulurken katlanılan zaman, işlem maliyeti ve ödünç alınan fonların faiz maliyeti gibi durumlarda banka kârlılığına olumsuz etki yapmaktadırlar (Uysal, 2010, s. 20).

Bir bankanın likidite analizinde aşağıdaki faktörleri göz önünde bulundurmak mümkündür (Aslan, 2014, s. 91):

- ❖ Likidite kaynaklarının bugün ve gelecek için değerlendirilmesi,
- ❖ Para piyasası ve par benzeri fon piyasasına ulaşma imkânı,
- ❖ Bankalardaki fon kaynaklarının farklılaşması,
- ❖ Bankaların kısa vadeli fonlara bağlılık durumu,
- ❖ Banka mevduatlarının istikrarlı gelişim gösterebilmesi,
- ❖ Banka varlıklarının menkul kıymetlere dönüşebilme kabiliyeti,

3.3.5.2.6. S- Sensivity to Market Risk (Piyasa Risklerine Duyarlılık)

Bu bileşenin değerlendirilmesi yapılırken faiz oranları, mal fiyatları ve hisse senetlerinin fiyatlarındaki değişimin piyasa riskine duyarlı olup olmadığı değerlendirilir. Bu bileşen değerlendirilirken dikkate alınması gereken kıstaslar; bankanın kazançlarını ve sermayesinin meydana getirdiği bankacılık piyasasındaki olumsuz gelişmeler ile değişimlere duyarlılığı, bankanın etkisinde kaldığı piyasa

riskinin farkına varma ve kontrol etme başarısı ve döviz işlemlerinden ötürü meydana gelen piyasa riski değeri olarak ifade edilirler. (Kılıçkiran, 2010, s. 32).

Banka yöneticileri bilançolarında yer alan likit kaynaklarını etkin bir şekilde kullanarak riski ortadan kaldıracırlar. Federal Mali Kurumlar İnceleme Konseyi (Federal Financial Institutions Examination Council, FFIEC), uzaktan gözetim veya yerinde denetimle, bankanın likidite durumunun analiz ederken 6 aşamalı bir süreç izlerler (Solak, 2010, s. 70-71):

- ❖ **Birinci Aşama:** Likidite kapsamının tespit edilmesidir.
- ❖ **İkinci Aşama:** Bankanın likidite kaynaklarından olan yatırım portföyünün kalitesi değerlendirilmektedir.
- ❖ **Üçüncü Aşama:** Bankanın toptan fonlama kaynakları incelenir.
- ❖ **Dördüncü Aşama:** Likidite risk yönetiminin kalitesi değerlendirilir.
- ❖ **Beşinci Aşama:** Likidite imkânlarının geliştirilmesi ve imkân genişliğinin değerlendirilmesi durumu incelenir.
- ❖ **Altıncı Aşama:** Likidite denetimi ile ilgili sonuçlar gözden geçirilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKACILIĞININ PERFORMANS

ANALİZİ VE TİCARİ BANKALAR İLE MUKAYESESİ

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışma Türk Bankacılık Sistemi bünyesinde yer alan ticari bankalar ile katılım bankalarının etkinlik performanslarını ölçmek ve bankacılıkta etkinliği gösteren kalemlerin finansal durumlarını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Ayrıca etkin ve etkin olmayan tüm finansal göstergelerin yardımı ile katılım bankalarının etkinliğinin gerçekleştirilmesinde hangi finansal göstergelerin daha etkin olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bankacılık sektörü, finans sektörünün en büyük payına sahiptir ve ülkelerin ekonomik kalkınma ve büyümesinde önemli rolü vardır. Bankacılık sektöründe etkinlik düzeylerinin tespiti ile etkin olmayan bankaların bu durumdan kurtulmaları için çözüm önerileri geliştirmek önemlidir. Böylelikle bankaların kaynaklarını etkili kullanmaları sağlanabilir ve bankaların performansı artabilir.

Faiz ile ticari faaliyet yürütmeyi uygun bulmayan yatırım sahiplerini ekonomi sistemine katmak ve ülkelerin birçoğunda etkisiz mevduatları faaliyete geçirip ekonomilere katkıda bulunmak maksadıyla kurulan katılım bankalarının da etkin performans göstermesi ülkelerin ekonomik kalkınması bakımından önem arz etmektedir. Bundan dolayı katılım bankalarının etkin performans gösterebilmeleri ve bunu nasıl geliştirmeleri gerektiği durumunun ortaya konması önemli bir hal almaktadır.

4.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Bu çalışma 2011 ile 2015 yılları arasında katılım bankaları ile ticari bankaların etkinlik performanslarını belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada 3 tane kamu bankası, 8 tane özel sermaye ile kurulan banka, 8 tane yabancı sermaye ile kurulan banka olmak üzere toplam 19 tane ticari banka ile 3 adet katılım bankasının 3'er adet girdi ve 3'er adet çıktı değişkeni bu bankaların finansal performans durumunu belirlemek için kullanılmıştır.

4.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİLER

VZA yönteminde ilk olarak karar birimleri seçilmektedir. Etkinlik performansının karşılaştırmasının anlamlı olması benzer girdi ve benzer çıktı kullanılmasına bağlıdır. Bundan dolayı Türkiye'deki katılım bankaları ile ticari bankaların analizde kullanılmasına karar verilmiştir. Analizde kullanılmasına karar verilen bu bankaların 3 tanesi katılım bankası, 3 tanesi kamu bankası, 8 tanesi özel sermayeli banka ve 8 tanesi yabancı sermayeli banka bankadır. Toplamda 3 katılım bankası ve 19 ticari banka analize dâhil edilmiştir. VZA yönteminde karar birimleri seçilirken tüm karar birimlerinin analiz dönemi boyunca faaliyet göstermeleri gereklidir. Bu nedenle verisi olmayan, analiz dönemi boyunca sürekli faaliyet göstermeyen ve TMSF'nin el koyup kapattığı bankalar analize dâhil edilmemiştir. Analize dâhil edilen bankalar tablo yardımı ile aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 4.1. Çalışmada Kullanılan Ticari Bankalar ve Katılım Bankaları

	BANKALAR	BANKA KODU
KAMU BANKALARI	T.C. ZİRAAT BANKASI	TCR1
	TÜRKİYE HALK BANKASI	TCR2
	TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI TAO	TCR3
ÖZEL SERMAYELİ BANKALAR	AKBANK A.Ş.	TCR4
	ANADOLUBANK A.Ş.	TCR5
	FİBABANKA A.Ş.	TCR6
	ŞEKERBANK A.Ş.	TCR7
	TURKISH BANK A.Ş.	TCR8
	TÜRK EKONOMİ BANKASI A.Ş.	TCR9
	TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.	TCR10
	YAPI KREDİ BANKASI A.Ş.	TCR11
YABANCI	ALTERNATİF BANK A.Ş.	TCR12

SERMAYELİ BANKALAR	ARAP TÜRK BANKASI A.Ş.	TCR13
	CİTİBANK A.Ş.	TCR14
	DENİZ BANK A.Ş.	TCR15
	FİNANSBANK A.Ş.	TCR16
	GARANTİ BANKASI A.Ş.	TCR17
	HSBC BANK A.Ş.	TCR18
	TURKLAND BANK A.Ş.	TCR19
KATILIM BANKALARI	ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	KTLM1
	KUVEYTTÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	KTLM2
	TÜRKİYE FİNANS KATILIM BANKASI A.Ş.	KTLM3

VZA modelinde karar birimleri belirlenirken girdi ve çıktılar değişkenlerinin hangileri olduğu ve kaç tane olacağı önemlidir. Çünkü girdi değişkenleri ile çıktı değişkenlerinin toplamının iki katı karar birimlerinin sayısından küçük olmamalıdır. Çalışmada 3 tane girdi ve 3 tane çıktı değişkeni kullanılmıştır. Bunların toplamının(3+3=6) iki katı (6*2=12) karar birimlerinin sayısından (22) küçüktür.

Literatürde veri zarflama analizi yönteminde kullanılan girdilerin ve çıktılarının çeşitliliği fazladır. Genelde çalışmalarda kullanılan girdiler; şube sayısı, çalışan sayısı, toplam aktifler, krediler toplamı, mevduatlar, duran varlıklar, varlıklar, kısa vadeli borçlar, faiz giderleri ve faiz dışı giderlerdir. Çıktı değişkenleri ise; toplam kredi, mevduatlar, dönem net kârı, özkaynak, gelir getiren aktifler, faiz gelirleri, faiz dışı gelirlerdir.

Bu çalışma için kullanılan girdiler ve çıktılar literatürlerde sıkça kullanılan değişkenlerdir. Bankalar topladığı mevduatları kredi olarak kullandıklarından toplam mevduat girdi değişkeni olarak kullanılmıştır. Mevduat değişkeni ile birlikte özkaynak değişkeni ve faiz gideri değişkeni de girdi olarak kullanılmıştır. Krediler, faiz gelirleri ve dönem net kâr veya zararı kalemleri de çıktı değişkeni olarak kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.2. Çalışmada Kullanılan Girdi ve Çıktı Değişkenleri

Girdi Değişkenleri	Çıktı Değişkenleri
<ul style="list-style-type: none"> • Mevduat/Toplanan Fonlar • Kâr Payı Giderleri/Faiz Giderleri • Özkaynaklar 	<ul style="list-style-type: none"> • Krediler Toplamı • Kâr Payı Gelirleri/Faiz Gelirleri • Dönem Net Kârı veya Zararı

Bu çalışmadaki girdi ve çıktı değişkenleri ile ilgili veriler bankaların 2011-2015 arasındaki 5 yıllık dönem sonu bilançolarından ve gelir tablolarından elde edilmiştir. Katılım bankaları kâr-zarar esasına göre çalıştığı için faiz gelirlerinden ve faiz giderlerinden söz edilememektedir. Bundan dolayı katılım bankalarının faiz geliri ve faiz gideri kalemlerinin yerine kâr payı gelirleri ve kâr payı giderleri kalemleri çalışmada kullanılmıştır. Bu çalışmadaki veri seti hazırlanırken dönem sonu bilanço ve gelir tabloları TKBB, TBB ve Kamuyu Aydınlatma platformunun resmi web sitelerinden yararlanılmıştır.

4.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bankacılık sektöründe bankaların performans analizlerinde genelde oran analizi ile sınır yaklaşımları kullanılmaktadır. Parametrik ve parametrik olmayan yöntemlerde kullanılmaktadır. Yapılan çalışmada Veri Zarflama Analizi ve Malmquist TFV Endeksi yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan Veri Zarflama Analizinin BCC modeli ve CCR modelinin skorlarını elde edebilmek için OSDEA GUI programı kullanılmıştır. 1996 yılında Coelli'nin geliştirmiş olduğu DEAP 2.1 bilgisayar programı da çalışmada kullanılmıştır. Bu program ile Malmquist TFV endeksi hesaplanmaktadır. Programda verilerin girildiği, modellerin uygulandığı ve çıktı sonuçlarının olduğu 3 farklı dosya mevcuttur. Verilerin girildiği dosyaya ilk olarak çıktı değişkenleri sonra da girdi değişkenleri girilerek veri seti hazırlanır. Analizde kullanılacak KVB'ler, analiz dönemi, kullanılacak girdi ve çıktı değişkenlerinin sayısı ve kullanılacak model analizin yapıldığı dosyaya eklenir. Dosyalara eklenen bu kısıtlarla analiz yapılır.

VZA yönteminde karar verme birimlerinin etkinliklerinin ölçümünde her karar birimi için 0 ile 1 arasında değer verilmektedir. Etkinlik çizgisinde yer alan karar birimlerine 1,00 değeri verilmektedir. Etkin olmayan karar birimleri için 1,00'in altında göreceli etkinlik skorları belirlenmektedir. Etkin olmayan karar birimleri için göreceli referans kümeleri oluşturulmakta bu referans kümeleri için hedef değerler belirlenmektedir.

Toplam faktör verimliliklerinin hesaplanmasında 2011-2015 yılları arasındaki 5 yıllık dönem için 4 yıllık sonuç elde edilmiştir. Bunun nedeni

Malmquist TFV endeksinin ilk yıl (t-1) son yıl ise (t+1) çalışma dönemini kapsamasındandır.

4.5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Çalışmanın bu bölümünde 19 ticari banka ile 3 katılım bankasının ölçek getirisi hipotezi ışığında VZA ve Malmquist verimlilik endeksi metoduyla karşılaştırmalı etkinlik performansları analiz edilmiştir. Katılım bankalarının etkinlik performansının skorları ve karar birimlerinin etkinsiz kısımları için belirlenmiş hedef değerler incelenecektir. Bu hedef değerler incelendikten sonra Malmquist TFV Endeksi yardımı ile sonuçlar açıklanacaktır. Ticari bankaların etkinlik performans sonuçları da VZA ve Malmquist TFV endeksi kullanılarak açıklanacak etkin olmayan karar birimleri için çözüm önerileri getirilecektir. Son olarak bu çalışmada katılım bankaları ile ticari bankaların karşılaştırılması analizden elde edilen bulgulara göre yapılacaktır.

4.5.1. Katılım Bankalarının Etkinlik Performansı

Katılım bankalarının VZA skorları incelenerek yıllar itibariyle etkinsiz katılım bankaları için hedef değerler belirlenecektir. Belirlenen bu değerlere ulaşabilmek için yapılacaklar tabloların yardımı ile açıklanmıştır.

4.5.1.1. Katılım Bankalarının CCR ve BCC Bulguları

CCR ve BCC modellerinde etkinlik ölçümü yapılırken iki varsayım söz konusudur. CCR modelinde ölçeğe göre sabit getiri varsayımı söz konusu iken BCC modelinde ölçeğe göre değişken getiri varsayımı söz konusudur. BCC modelinin sonuçlarına göre etkin olan bir karar biriminin CCR modelinin sonuçlarına göre etkin olamaması bahse konu olan karar biriminin yönetsel ve işlevsel anlamda etkin olduğunu gösterir. Ancak bu karar biriminin uygun olmayan ölçekte çalıştığını göstermektedir. Karar verme birimlerinden herhangi bir tanesinin yönetsel etkinliği sağlayamaması onun BCC ve CRR modelinde etkin olmayan karar birimi olarak kabul edilmesine yol açmaktadır. Karar verme birimleri eğer işlevsel etkinlik durumunu sağlayarak en iyi ölçeklerde faaliyet gösterirse her iki modelde de etkin kabul edilir.

Karar verme birimlerinin ölçek etkinliği; CCR ve BCC modellerinden elde edilen toplam etkinlik değerinin teknik etkinliği gösteren CCR değerine bölünmesiyle elde edilir.

VZA yönteminde etkinlik sınırı 1,00 olarak kabul edilmektedir. Karar birimlerinin etkinlik değeri 1,00 ise etkin 1'in altında ise etkinsiz oldukları kabul edilmektedir.

Tablo 4.3. Katılım Bankalarının VZA Modeli İle Etkinlik Değerleri

Yıllar		KTLM1	KTLM2	KTLM3	Ortalama
2011	CCR	1,00	1,00	1,00	1,00
	BCC	1,00	1,00	1,00	1,00
	ÖLÇEK	1,00	1,00	1,00	1,00
2012	CCR	1,00	1,00	1,00	1,00
	BCC	1,00	1,00	1,00	1,00
	ÖLÇEK	1,00	1,00	1,00	1,00
2013	CCR	1,00	1,00	1,00	1,00
	BCC	1,00	1,00	1,00	1,00
	ÖLÇEK	1,00	1,00	1,00	1,00
2014	CCR	1,00	1,00	1,00	1,00
	BCC	1,00	1,00	1,00	1,00
	ÖLÇEK	1,00	1,00	1,00	1,00
2015	CCR	1,00	1,00	1,00	1,00
	BCC	1,00	1,00	1,00	1,00
	ÖLÇEK	1,00	1,00	1,00	1,00
Ortalama		1,00	1,00	1,00	1,00

Katılım bankalarının 2011 ile 2015 yılları arasındaki etkinlik skorları BCC, CCR ve Ölçeğe göre tabloda verilmiştir. Burada Albaraka Türk Katılım A.Ş., Kuveyttürk Katılım Bankası A.Ş ve Türkiye Finans Katılım A.Ş' nin tüm etkinlik skorları 1,00 olarak gerçekleşmiştir. Bunun nedeni hedef değerler ile gerçekleşen girdi ve çıktı değerlerinin yıllar itibari ile fazla bir değişim göstermemesinden kaynaklanmaktadır.

Katılım Bankaların tüm etkinlik değerlerinin 1,00 olarak gerçekleşmesi hem katılım bankalarının hem de ticari bankalarının krediler ve mevduatlarında sektör değerlerine göre büyük değişiklikler yaşanmamasına bağlıdır. Bu durum tüm katılım bankalarının etkin performans sergilediği anlamına gelmektedir.

Bu durumun gerçekleşmesinin bir nedeni de iki adet kamu sermayeli bankanın 2015 yılı itibari ile faaliyete başlaması ve etkinlik durumunu ölçebilecek verinin yetersizliği durumudur. Ayrıca 2015 yılında TMSF tarafından kapatılmasına karar verilen Bank Asya A.Ş 'nin önceki performans durumunun şaibeli olması nedeniyle analize dâhil edilmemiştir. Mevcut 3 katılım bankasının etkin performans

göstermesi 2011'den 2015 yılına kadar istikrarlı olarak finansal durumlarını geliştirmesine bağlı olduğunu söyleyebiliriz.

Aşağıdaki tabloda katılım bankalarının analizinde kullanılan değişkenlerin sektör içerisindeki payları verilmektedir.

Tablo 4.4. Katılım Bankalarının Göstergelerinin Sektördeki Payı

Yıllar	Milyon (TL)	Mevduat	Faiz Giderleri	Öz Kaynaklar	Krediler Toplamı	Faiz Gelirleri	Dönem Net Karı veya Zararı
2011	Sektör	726.321	47.562	126.862	670.836	87.914	19.456
	Katılım	27.471	1.284	4.058	27.892	2.787	584
	Oran%	4%	3%	3%	4%	3%	3%
2012	Sektör	806.499	56.081	157.497	772.807	108.721	22.870
	Katılım	33.407	1.728	5.030	33.449	3.708	727
	Oran %	4%	3%	3%	4%	3%	3%
2013	Sektör	988.486	51.630	168.639	1.011.493	110.025	25.211
	Katılım	44.694	1.831	6.342	45.736	4169	878
	Oran %	5%	4%	4%	5%	4%	3%
2014	Sektör	1.109.876	71.064	204.304	1.199.930	136.836	25.126
	Katılım	57.867	2.757	7.993	59.187	5.712	957462
	Oran %	5%	4%	4%	5%	4%	4%
2015	Sektör	1.308.392	83.917	230.887	1.432.725	160.879	25.366
	Katılım	70.643	3.5237	8.892	71.662	7303	988
	Oran %	5%	4%	4%	5%	5%	4%

2011-2015 yılları arasında kredilerdeki artış mevduattaki artışlardan fazla gerçekleşmiştir. Bur durum banka etkinliğini olumlu yönde etkilemiştir. Nispeten faiz giderlerindeki artış miktarının faiz gelirlerindeki artış miktarından düşük olması da katılım bankalarındaki etkinlik skorlarını 1,00 üzerinde gerçekleşmesinde etkili olmuştur. Katılım bankalarının özkaynakları bankacılık sektöründeki gibi artış eğilimli olması bu bankaların güçlü sermaye yapısını korumasına neden olmuştur. Dönem net kârı veya zararı değişkeninin yıllar itibariyle sektör içerisindeki payı az da olsa artış eğilimi göstermektedir.

Kısaca yukarıdaki tablo incelendiğinde katılım bankalarının tüm kalemlerinin bir önceki döneme göre sektör değerleri oranında büyük bir değişim yaşanmamıştır. Bu durum katılım bankalarının etkinlik değerlerinin 1,00 üzerinde

seyretmesine neden olmuştur. Bu nedenle katılım bankalarının etkinlik skorları değişim göstermemiştir.

4.5.1.2. Katılım Bankalarının Malmquist TFV Endeksi Bulguları

Malmquist TFV Endeksi ile etkinliklerin yıllar itibari ile hangi yönde geliştiği ve etkinlik bileşenlerinin hangileri olduğu açıklanmaktadır. Veri zarflama analizinin statik bir analiz oluşu etkinlik bileşenlerinin değişiminin yıllar itibari ile hangi yönde geliştiğini açıklama da yetersiz kaldığından Malmquist TFV Endeksi kullanılmıştır. Malmquist TFV Endeksi Teknik Etkinlik, Teknolojik etkinlik ve Toplam Faktör Etkinliğinden meydana gelmektedir. Ölçek etkinliği ve saf etkinlik teknik etkinliği meydana getirmektedir. Bu etkinlikler girdi ve çıktı odaklı VZA'nın BCC ve CRR modellerinin sonuçları incelenirken dikkate alındığından Malmquist TFV Endeksinde değinilmeyecektir.

Tabloda teknik ve teknolojik etkinlik ile toplam etkinlik skorları mevcuttur. Bu skorlar Malmquist TFV Endeksi ile elde edilmiştir.

Tablo 4.5. Katılım Bankalarının Malmquist TFV Endeksi Sonuçları

		KTLM1	KTLM2	KTLM3
Teknik Etkinlikteki Değişim	2011-2012	1	1	1
	2012-2013	1	1	1
	2013-2014	1	1	1
	2014-2015	1	1	1
Teknolojik Etkinlikteki Değişim	2011-2012	0.994	0.928	0.984
	2012-2013	1.121	1.168	1.105
	2013-2014	0.901	0.933	0.943
	2014-2015	1.005	1.024	0.983
Toplam Faktör Verimlilik Endeksi	2011-2012	0.994	0.928	0.984
	2012-2013	1.121	1.168	1.105
	2013-2014	0.901	0.933	0.943
	2014-2015	1.005	1.024	0.983

Toplam faktör verimliliklerinin hesaplanmasında 2011-2015 yılları arasındaki 5 yıllık dönem için 4 yıllık sonuç elde edilmiştir. Malmquist TFV endeksi

ile skorlar hesaplanırken ilk dönem için (t-1) faktörü son dönem için (t+1) faktörü geçerli olduğundan 4 yıllık skor elde edilmiştir.

Malmquist TFV endeksi verimlilikteki değişimi incelemektedir. Bu nedenle toplam faktör verimliliğinde bileşenlerin 1,00 olması bir evvelki yıla göre verimlilikte bir değişimin yaşanmadığını, 1,00'dan büyük olması ise verimlilikte yaşanan artışını ifade etmektedir. 2011 ile 2015 yılları arasında BCC ve CCR modelinde saf ve ölçek etkinliği olan Albaraka Türk katılım bankasının teknolojik etkinlikteki değişimi yıllar itibari ile dalgalanmalar göstermiştir. Albaraka Türk katılım bankasının saf ve ölçek etkinliği, teknolojik etkinliğindeki dalgalanmalar sebebiyle toplam faktör verimliliğinde de dalgalanmalar yaşanmasına neden olmuştur. Albaraka Türk katılım bankasının toplam faktör verimliliğinde 2012 yılında % 6 azalma meydana gelmekle birlikte 2013 yılında bir önceki yıla göre toplam verimliliğinde %12'lik bir artış göstermiştir. Teknolojik değişimdeki dalgalanma sebebiyle 2014 yılında toplam verimlilikteki değişim negatif bir eğilim göstermiş ve %19 azalma meydana gelmiştir. Son olarak 2015 yılında teknolojik etkinlikteki %16'lık pozitif eğilimli bir artış toplam faktör verimliliğindeki artışı da olumlu yönde etkilemiştir.

Kuveyt Türk Katılım Bankasının ölçek etkinliği ve saf etkinliği 1,00 olarak belirlenmesinin nedeni girdi ve çıktı kalemlerinin artış yüzdelerinin birbirine yakın seyretmesine bağlıdır. Ayrıca TMSF tarafından el konulan ve 2015 yılında kapatılmasına karar verilen katılım bankasının müşterilerinin bir kısmının mevcut üç katılım bankalarına yönelmesi bu bankaların girdi ve çıktı miktarlarını olumlu yönde etkilemiştir. Bu durumda Kuveyt Türk Katılım bankasının ölçek ve saf etkinliğinin oluşmasına neden olmuştur. Bu katılım bankasının 2011-2015 yılları arasındaki teknolojik etkinliklerinde meydana gelen pozitif ve negatif gelişmeler toplam verimlilik endekslerinde dalgalanma meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. 2011 yılının çalışmamızın ilk yıl olması hasebiyle Malmquist TFV Endeksine göre teknolojik etkinliğini hesaplamayı mümkün kılmadığından bu bankaların toplam faktör verimliliğini hesaplanmamasına neden olmuştur. 2012 yılında teknolojik etkinlikteki %6'lık negatif eğilimli değişim Kuveyt Türk Katılım Bankasının toplam verimliliğinin düşmesine neden olmuştur. 2013 yılında bir önceki yıla göre meydana gelen %25'lik bir teknolojik etkinlik gelişimi toplam faktör verimliliğinin artmasına sebebiyet vermiştir. 2014 yılında teknolojik etkinlikteki negatif yönelimli %10'luk

azalış toplam faktör verimliliğinin 1,00'ın altında seyretmesine sebebiyet vermiştir. Son olarak 2015 yılında teknolojik etkinlikteki %20'lik pozitif artış bu katılım bankasının toplam verimliliğinde artış meydana getirmiştir.

Türkiye Finans Katılım Bankasının 2012 yılında teknolojik etkinlikteki %0,6'lık negatif bir değişim TFV'deki değişimin 1,00'ın altında seyretmesine neden olmuştur. Bu değişim katılım bankasının verimliliğinde çok büyük değişime neden olması da dikkat edilmesi gereken bir durumdur. 2013 yılında bir önceki yıla nazaran Türkiye Finans Katılım Bankasının teknolojik etkinliğindeki değişiminde meydana gelen %12'lik bir artış toplam faktör verimliliğinin oluşmasını sağlamıştır. 2014 yılında CCR ve BCC modeline göre saf etkinlik ve ölçek etkinliği 1,00 olarak gerçekleşmiştir. Teknolojik etkinlikteki değişimde %6'lık bir azalış meydana gelmiştir. Teknolojik etkinlikte meydana gelen bu değişim toplam faktör verimliliği düşürmüştür. Bu durum Türkiye Finans Katılım Bankasının 2014 yılında etkin ama toplam verimliliğinin düşük olmasına sebebiyet vermiştir. 2015 yılında saf etkinlik ve ölçek etkinliği değişmeyen katılım bankası teknolojik değişimde meydana gelen %4,3'lük bir artış meydana gelmiştir. Teknolojik etkinlikte meydana gelen bu değişime rağmen toplam faktör verimlilik endeksi 1,00 altında seyretmiştir. Bu durumda Türkiye Finans Katılım Bankasının etkinliğinin devam etmesine karşın toplam verimliliğinde ise azalma olduğu görülmektedir.

4.5.2. Ticari Bankalarda Etkinlik Performansı

Bu çalışmada katılım bankalarının etkinlik performansları ölçülmüş ve toplam faktör verimlilikleri Malmquist TFV Endeksi ile değerlendirilmiştir. Ancak katılım bankalarının bankacılık sektöründeki durumunun ne olduğunu anlamak ve ticari bankalar ile rekabet edilebilirliği açısından performansı değerlendirmek yerinde olacaktır. Bunun içinde ticari bankaların etkinliklerini ve toplam faktör verimliliğini bilmek gerekmektedir. Bu nedenle çalışmanın bu kısmında ticari bankaların VZA modeline göre etkinlik skorları ile Malmquist TFV Endeksi skorları değerlendirilecektir.

4.5.2.1. Ticari Bankaların CCR ve BCC Modeli Bulguları

Ticari bankaların saf etkinliğini, ölçek etkinliğini ve toplam etkinliğini belirleyebilmek için VZA metodunun CCR ve BCC modelleri kullanılmaktadır. Bu kısımda ticari bankaların etkinlik skorları her ikil model ile açıklanacaktır. Ticari

bankaların Tablo 4.6 ve Tablo 4.7’de etkinlik skorları bulunmaktadır. Bu skorlar bankaların etkin performans sergileyip sergileyemediklerini ifade etmektedirler.

Tablo 4.6. Ticari Bankaların BCC Etkinlik Skorları

		2011	2012	2013	2014	2015	Ortalama
KAMU	TCR1	1	1	1	1	1	1
	TCR2	1	1	1	1	0,96	0,99
	TCR3	1	1	1	1	1	1
ÖZEL SERMAYELİ	TCR4	0,95	0,99	1	1	0,93	0,97
	TCR5	0,99	1	0,97	0,93	0,86	0,95
	TCR6	1	1	1	1	0,99	1
	TCR7	1	1	0,96	1	0,99	0,99
	TCR8	1	1	1	1	1	1
	TCR9	1	1	1	1	1	1
	TCR10	1	1	1	1	1	1
	TCR11	1	1	1	1	1	1
YABANCI SERMAYELİ	TCR12	1	1	1	1	1	1
	TCR13	1	1	1	1	1	1
	TCR14	1	1	1	1	1	1
	TCR15	1	1	1	1	1	1
	TCR16	1	1	1	1	1	1
	TCR17	1	1	0,99	1	1	1
	TCR18	1	1	1	0,95	0,94	0,98
	TCR19	0,92	0,90	0,83	0,83	0,77	0,85
Ortalama	0,99	0,99	0,99	0,98	0,97		

VZA metodunda BCC modeli ile hesaplanmış etkinlik skorları bankaların saf etkinliğini göstermektedir. Karar verme bilimlerinin girdi ve çıktılarında meydana gelen değişimlerin yönetsel etkinlik sonuçları da bu model ile incelenmektedir.

Kamu bankaları içerisinde yer alan Ziraat Bankası ve Türkiye Vakıflar Bankası tüm yıllar itibari ile yönetsel etkinliğe sahiptirler. Kamu bankalarından olan Türkiye Halk Bankası sadece 2015 yılında yönetsel etkinliği yakalamıştır.

Özel sermayeli bankalar grubu içerisinde yer alan Akbank 2011 yılında yönetsel etkinliği sağlayamamıştır. 2012 yılında yönetsel etkinliği 0,99 olarak gerçekleşmiş ancak tam bir yönetsel etkinlikten söz edemeyiz. Diğer yıllarda ise bu banka yönetsel etkinliği sağlamayı başarmıştır. Anadolubank A.Ş.'de ise 2012 yılı dışında yönetsel etkinlik sağlanamamıştır. Fibabanka A.Ş 2015 yılı haricinde diğer yıllarda yönetsel etkinlik, saf etkinlik sağlanabilmiştir. Şekerbank ticari bankasında saf etkinlik yalnızca 2011,2012 ve 2014 yıllarında sağlanabilmiştir. Özel sermayeli banka grubu içerisinde yer alan Turkishbank, Türkiye İş Bankası, Türk Ekonomi Bankası, Yapı Kredi Bankası tüm yıllarda saf etkinliği sağlamışlardır.

Yabancı sermayeli banka grubunda yer alan Arap Türk Bankası, Citibank, Denizbank ve Finansbank bankaları tüm yıllarda yönetsel etkinliği sağlamışlardır. Garanti Bankası 2013 yılında saf etkinlik skoru 0,99 olarak yönetsel etkinliği tam sağlayamamıştır. Ancak buna rağmen 2013 yılında etkin olmadığı söylemek de mümkün değildir. Garanti Bankası diğer tüm yıllarda etkin performans sergilemiştir. HSBC Bank 2014 ve 2015 yılları hariç diğer tüm yıllarda yönetsel etkinliği sağlamıştır. Turklandbank A.Ş. tüm yıllarda yönetsel etkinliği sağlayamamıştır. Bu banka yönetsel etkinliği sağlayamamakla birlikte 2011 yılından itibaren her yıl etkinliği düşüş göstermiştir.

BCC modelinde karar birimlerinin girdilerini çıktıya dönüştürme yeteneğinin mevcut yönetsel etkinliğe göre ticari bankaların sonuçlarını özetlemek mümkündür. 2011 yılında 3 kamu bankası, 6 özel sermayeli banka, 7 yabancı sermayeli banka olmak üzere toplam 16 banka yönetsel etkinliği sağlamışlardır. 2012 yılında Özel sermayeli bir banka ve yabancı sermayeli bir banka dışındaki diğer 17 banka saf etkinliği sağlamayı başarmışlardır. 2013 yılında yönetsel etkinliği sağlayan bankaların sayısında bir düşüş meydana gelmiş ve yönetsel etkinliği sağlayan banka sayısı 15 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında özel sermayeli bir, yabancı sermayeli iki banka dışındaki diğer 16 banka etkin performans göstermişlerdir. 2015 yılında 4 tane özel sermayeli banka, 2 tane kamu bankası ve 2 tane yabancı sermayeli banka yönetsel etkinlik sağlayamazken diğer 12 banka yönetsel etkinliği sağlamışlardır.

Yıllar itibari ile etkin banka sayısında dalgalanmalar yaşanmıştır. 2011-2015 yıllarında etkin banka sayısı bakımından ticari bankaların başarı oranı %80 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum ticari bankaların genel itibari ile saf etkinliği sağladıklarını göstermektedir.

Tablo 4.7. Ticari Bankaların CCR Etkinlik Skorları

		2011	2012	2013	2014	2015	Ortalama
KAMU	TCR1	1	0,92	0,99	1	1	0,98
	TCR2	1	1	1	1	0,92	0,98
	TCR3	0,88	0,89	0,94	0,95	0,94	0,92
ÖZEL SERMAYELİ	TCR4	0,86	0,95	0,97	0,99	0,93	0,94
	TCR5	0,96	1	0,97	0,92	0,85	0,94
	TCR6	1	1	1	1	0,97	0,99
	TCR7	1	0,96	0,95	0,97	0,94	0,96
	TCR8	0,86	0,75	0,84	0,89	0,97	0,86
	TCR9	0,97	0,90	0,92	1	0,99	0,966
	TCR10	0,90	1	1	1	1	0,98
	TCR11	0,98	0,99	1	0,96	0,94	0,97
YABANCI SERMAYELİ	TCR12	1	1	1	1	1	1
	TCR13	1	1	1	1	1	1
	TCR14	1	1	1	1	1	1
	TCR15	1	0,96	1	1	1	0,99
	TCR16	1	1	1	0,98	1	1
	TCR17	0,92	0,98	0,95	1	1	0,97
	TCR18	1	1	1	0,93	0,92	0,97
	TCR19	0,82	0,81	0,79	0,81	0,76	0,80
Ortalama		0,96	0,95	0,96	0,97	0,95	

VZA metodunun CCR modeli ile yapılan hesaplama neticesinde elde edilen skorlar bankaların toplam teknik etkinliğini ifade etmektedirler. CCR modeline ifade edilen toplam teknik etkinlik ise ölçek etkinliği ve saf etkinliği bileşimini ifade etmektedir.

Tabloya bakıldığında bankaların büyük çoğunluğunun toplam teknik etkinliğinin düşük olduğu gözlemlenmektedir. Ziraat Bankası 2012 ve 2013 yılları dışındaki diğer yıllarda saf etkinlik ve ölçek etkinliğini sağlayamamıştır. Türkiye Halk Bankası yalnızca 2015 yılında toplam teknik etkinliği sağlayamamıştır. Türkiye Vakıflar Bankası CCR modelinde tüm yıllarda etkinlik sağlayamamıştır.

Akbank ve Turkish Bank tüm yıllarda etkin kabul edilmedikleri görülmektedir. Şekerbank 2011, Anadolubank ise sadece 2012 yılında etkinlik sağlayabilmişlerdir. Fibabanka 2015 yılı hariç diğer tüm yıllarda toplam teknik etkinliği sağladığı görülmektedir. Türkiye İş Bankası 2011 yılında etkin performans gösteremezken takip eden diğer tüm yıllarda etkin performans sergilemiştir. Yapı Kredi Bankası 2013 ve Türkiye Ekonomi Bankası da sadece 2014 yılında saf etkinlik ve ölçek etkinliğini sağlayabilmişlerdir. Alternatif Bank, Arap Türk Bankası ve Citibank, tüm yıllarda toplam teknik etkinliği sağlamıştır. Denizbank 2012, Finansbank ise 2014 yılında etkinlik sağlayamamıştır. Garanti Bankası 2014 ve 2015 yılında etkinlik göstermiştir. HSBC Bank sadece 2014 ve 2015 yıllarında etkinlik gösterememiştir. Turkland Bank tüm yıllarda etkinsiz olarak gözlemlenmiştir.

2011 yılında 10 banka, 2012 yılında 9 banka, 2013 yılında 10 banka, 2014 yılında 10 banka ve 2015 yılında 8 banka etkinlik sağlamışlardır. Etkinlik sayıları bakımından BCC modeli ile gerçekleşen başarı oranı %80,00 iken bu oran CCR modeli ile gerçekleşen etkinlikte %49,47 gerçekleşmiştir. Karar birimlerinden herhangi biri BCC modelinde etkinliği sağlayamamış ise CCR modelinde de etkinliği sağlayamamış kabul edilir. Yani saf teknik etkinliği sağlayamayan bir karar birimi toplam etkinliği de sağlayamamaktadır. BCC ve CCR tabloları karşılıklı olarak incelendiğinde BCC modelinde etkin olmayıp, CCR modelinde etkin karar birimi bulunmamaktadır. Katılım bankalarının yıllar itibarıyla etkinlik başarı oranları BCC ve CCR modellerinin her ikisinde de %100'dü. Bu durum, katılım bankalarının ticari bankalara göre etkinlik başarısının daha yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

4.5.2.2. Ticari Bankaların Malmquist TFV Endeksi Bulguları

Saf etkinlik ve ölçek etkinliğinin ticari bankalar açısından durumu daha önce irdelenmişti. Burada ticari bankaların toplam faktör verimliliğindeki değişim incelenip değerlendirilecektir.

	Teknik Etkinlik Değişimi				Teknolojik Etkinlik Değişimi				Toplam Faktör Verimlilik Değişimi			
	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
T.C. Ziraat Bankası	0,92	1,08	1,01	1,00	1,06	1,00	0,86	1,11	0,98	1,08	0,87	1,11
T. Halk Bankası	1,00	1,00	1,00	0,92	0,96	1,01	0,76	1,03	0,96	1,01	0,76	0,95
T. Vakıflar Bankası	1,01	1,06	1,01	0,99	1,01	1,04	0,94	0,98	1,02	1,10	0,95	0,97
Akbank	1,10	1,02	1,02	0,94	0,98	0,99	0,92	0,98	1,08	1,01	0,94	0,92
Anadolubank	1,04	0,97	0,95	0,92	1,07	0,90	0,96	1,00	1,11	0,87	0,91	0,92
Fibabanka	1,00	1,00	1,00	0,97	0,93	1,15	0,96	0,92	0,93	1,15	0,96	0,89
Şekerbank	0,96	0,99	1,02	0,97	1,18	0,93	1,02	0,99	1,13	0,92	1,04	0,96
Türkish Bank	0,87	1,12	1,06	1,09	1,15	1,00	0,96	0,99	1,00	1,12	1,02	1,08
T. Ekonomi Bankası	0,93	1,02	1,09	0,99	1,03	1,07	0,94	1,02	0,96	1,09	1,02	1,01
Türkiye İş Bankası	1,11	1,00	1,00	1,00	1,01	1,01	0,97	0,96	1,12	1,01	0,97	0,96
Yapı Kredi Bankası	1,01	1,01	0,96	0,98	0,96	1,08	0,83	0,98	0,97	1,09	0,80	0,96
Alternatif Bank	1,00	1,00	1,00	1,00	1,18	0,98	1,06	0,94	1,18	0,98	1,06	0,94
Arap Türk Bankası	1,00	1,00	1,00	1,00	1,09	1,08	0,99	0,92	1,09	1,08	0,99	0,92
Citibank	1,00	1,00	1,00	1,00	1,15	1,05	1,11	0,83	1,15	1,05	1,11	0,83
Denizbank	0,96	1,04	1,00	1,00	0,95	1,10	0,89	0,97	0,91	1,14	0,89	0,97
Finansbank	1,00	1,00	0,98	1,02	1,07	0,90	1,02	0,97	1,07	0,90	1,00	0,99
Garanti Bankası	1,07	0,97	1,05	1,00	0,94	0,99	0,92	0,99	1,01	0,96	0,97	0,99
Hsbc Bank	1,00	1,00	0,93	0,99	1,07	0,98	0,95	1,02	1,07	0,98	0,88	1,01
Turklandbank	0,99	0,98	1,03	0,94	1,04	1,05	0,96	1,02	1,03	1,03	0,99	0,96

Coelli tarafından 1996 yılında geliştirilen DEAP 2.1 programı ile Malmquist TFV Endeksi hesaplanmıştır. Mevduat bankalarının Malmquist TFV Endeksi ile hesaplanan toplam verimliliklerindeki değişim geometrik ortama ile hesaplanmıştır. Mevduat bankalarının Malmquist TFV Endeksi ile hesaplanan toplam verimliliklerindeki değişim yıllar itibari ile dalgalanmalar yaşandığını göstermektedir. Toplam verimlilikte yıllar itibariyle yaşanan değişimlerin aritmetik ortalaması ile bankaların verimli çalışıp çalışmadığı tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Geometrik ortalama ile hesaplanan Ziraat Bankasının yıllar itibariyle toplam faktör verimliliğindeki değişimler 2012 ve 2014 yılında istenilen verimlilik skorlarını gerçekleştirememiştir. Ancak 2013 ve 2015 yıllarında toplam faktör verimliliği sağlanmıştır. Ziraat bankası için tüm yılların aritmetik ortalaması alındığı zaman bu bankanın analiz dönemi boyunca verimlilik performansının etkin olduğu anlaşılmaktadır.

Ziraat Bankası, Türkiye Vakıflar Bankası, Şekerbank, Türkishbank, Türk Ekonomi Bankası, Türkiye İş Bankası, Alternatif Bank, Arap Türk Bankası, Citibank, Turklandbank toplam faktör verimliliğini tüm yıllarda sağlayamamışlardır. Ancak Malmquist TFV Endeksine göre analiz kapsamına alınan 4 yıllarının aritmetik ortalaması bu bankaların total dönemde verimli bir performans sergilediklerini göstermektedir. Teknolojik değişimlerindeki etkinlik dalgalanmaları bu bankaların toplam faktör verimliliklerini etkilemiştir.

Türkiye Halk Bankası, Akbank, Fibabanka, Anadolu Bank, Yapı Kredi Bankası, Deniz Bank, Finansbank, Garanti Bankası, HSBC Bankası, Toplam verimlilik endeksine göre etkin bir verimlilik performansı sergileyememişlerdir. Bu bankaların genel itibariyle verimsiz çalıştıkları yıl 2014 ve 2015 yıllarıdır. Bu bankaların teknolojik etkinlik skorlarının düşük olması böyle bir sonucu doğurduğu görülmektedir.

Tüm yıllarda toplam faktör verimliliği düşük olan bu bankalardan Finansbank 0,99, Garanti Bankası 0,98, HSBC Bankası 0,985 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum bu bankaların verimsiz olduklarını göstermekle beraber bu bankaların verimlilik skorlarını aşırı derecede yaklaştıklarını göstermektedir. Bu bankaların teknolojik değişim etkinliğini iyileştirdiği takdirde toplam faktör verimliliğini de yakalamasına zemin hazırlayabilecektir.

2012 yılında toplam faktör verimlilik endeksine göre yapılan ölçümde mevduat bankalarının %63'ü verimlilik performansı göstermişlerdir. Takip eden 2013 yılında verimlilik performansı %5'lik bir artış ile bu bankaların %68 oranında etkin kılınmıştır. 2014 ve 2015 yıllarında ise toplam faktör verimliliğini sağlayan bankalarda düşüş yaşanmıştır. Bu yıllarda etkin verimlilik performansı sergileyemeyen banka sayısı 14 olarak gerçekleşmiştir. Bu da oransal olarak %73 olarak ifade edilebilmektedir. Yani mevduat bankalarının %73'ü 2014 ve 2015 yıllarında toplam verimliliği sağlayamamışlardır.

Mevduat bankalarının 2011-2015 çalışma dönemindeki toplam faktör verimliliklerinin aritmetik ortalaması alındığında 10 bankanın toplam verimliliği sağladığı 9 bankanın ise toplam verimliliği sağlayamadıkları görülmektedir. Mevduat bankalarının saf yönetsel etkinliğinin yüksek olmasına karşın bu bankaların teknik ve ölçek etkinliklerinin düşük olması toplam verimliliği olumsuz etkileyen bir nedendir. Diğer bir neden ise teknolojik etkinlikte meydana gelen değişim skorlarının yıllar itibari ile dalgalı ve düşük olmasıdır.

Mevduat bankalarının teknik ve yönetsel etkinliğini artırmanın yanında teknolojik değişimlere ayak uydurma kabiliyetini yukarı çekmesi durumunda toplam faktör verimliliğini sağlayabileceği görülmektedir. Böylelikle mevduat bankaları toplam verimlilik performansını artırabilirler.

4.5.3. Katılım Bankalarının Performansının Ticari Bankalar ile Karşılaştırılması

Bankacılık sistemi içerisinde yer alan katılım bankaları ticari bankalara göre istenilen seviyede değildir. Katılım bankalarının özellikle 2002 yılından sonra yapılan yasal düzenlemeler ve değişen konjonktürle birlikte gelişim kaydetmişlerdir. Özellikle 2001 ve 2008 yıllarında yaşanan krizlerde ticari bankalara naziren daha güçlü durmaları yatırımcıların bu bankalara olan güveni artırmıştır. Böylelikle atıl kaynaklarını İslami usullere göre değerlendirmek isteyen müteşebbislerin tercih ettiği finansal kurumlar olmuştur.

Bu bölümde katılım bankalarının ticari bankalarının bazı girdi ve çıktı kalemleri ile karşılaştırmalı olarak irdelenmiştir.

Tablo 4.8. Katılım Bankaları ile Ticari Bankaların Büyüklüklerinin Karşılaştırılması

Yıllar	Milyon (TL)	Mevduat	Faiz Giderleri	Öz Kaynaklar	Krediler Toplamı	Faiz Gelirleri	Dönem Net Karı veya Zararı
2011	Ticari	69.8850	462.79	122.803	642.944	85.127	18.871
	Katılım	27.471	1.284	4.058	27.892	2.786	585
2012	Ticari	773.092	54.353	152.467	739.359	105.013	22.143
	Katılım	33.407	1.728	5.030	33.448	3.708	727
2013	Ticari	943.792	49.799	162.296	965.757	105.856	24.333
	Katılım	44.694	1.831	6.343	45.736	4.170	878
2014	Ticari	1.052.009	68.306.257	196.311	1.140.743	131.124	24.169
	Katılım	57.867	2.757	7.993	59.187	5.712	957
2015	Ticari	1.237.749	80.394	221.995	1.361.063	153.576	24.377
	Katılım	70.643	3.522	8.892	71.662	7.303	988

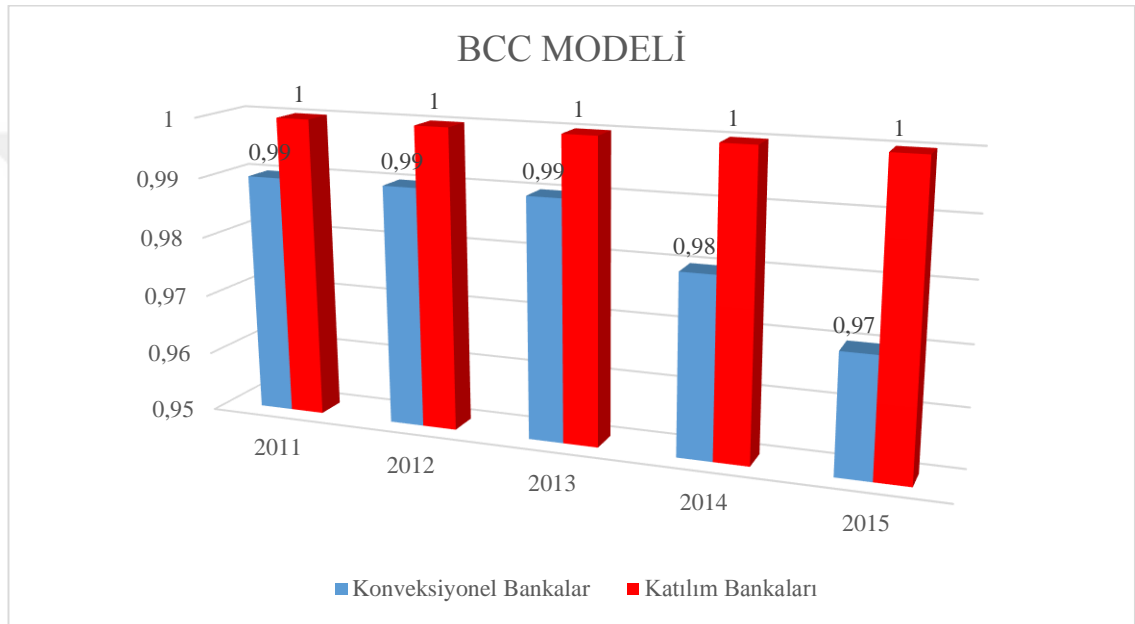
Yıllara göre veriler incelendiğinde katılım bankalarının girdi ve çıktı kalemlerinin büyüme odaklı değişimleri gözlemlenmektedir. Katılım bankalarının özellikle kredilerindeki artışın mevduat artışından fazla olması bu bankaların performansını olumlu yönde etkilemiştir. Mevduat bankalarının genel itibari ile büyüme yönünde değişim göstermiştir. Ancak bu büyüme oransal olarak katılım bankalarına nazaran daha düşük seviyede seyretmiştir. Güçlü bir sermaye yapısına sahip olduğu gözlemlenen katılım bankalarının finansal performansının yüksek olmasının da temel kaynağıdır. Ancak katılım bankalarının ulaştıkları nokta itibariyle halen ticari bankaların gerisindedirler.

Kaynakları ticari bankalara göre daha sınırlı olan katılım bankalarının kaynaklarını hangi yönde kullandığı ve ticari hacmini ne miktarda artırdığı sürekli bir

araştırma konusu olmuştur. Bu bölümde katılım bankaları ile ticari bankaların etkinlik ve verimlilik performansının karşılaştırılması yapılacaktır.

4.5.3.1. Katılım Bankaları ile Ticari Bankaların Saf Etkinlik, Teknik Etkinlik Ve Ölçek Etkinliği Skorları İle Karşılaştırılması

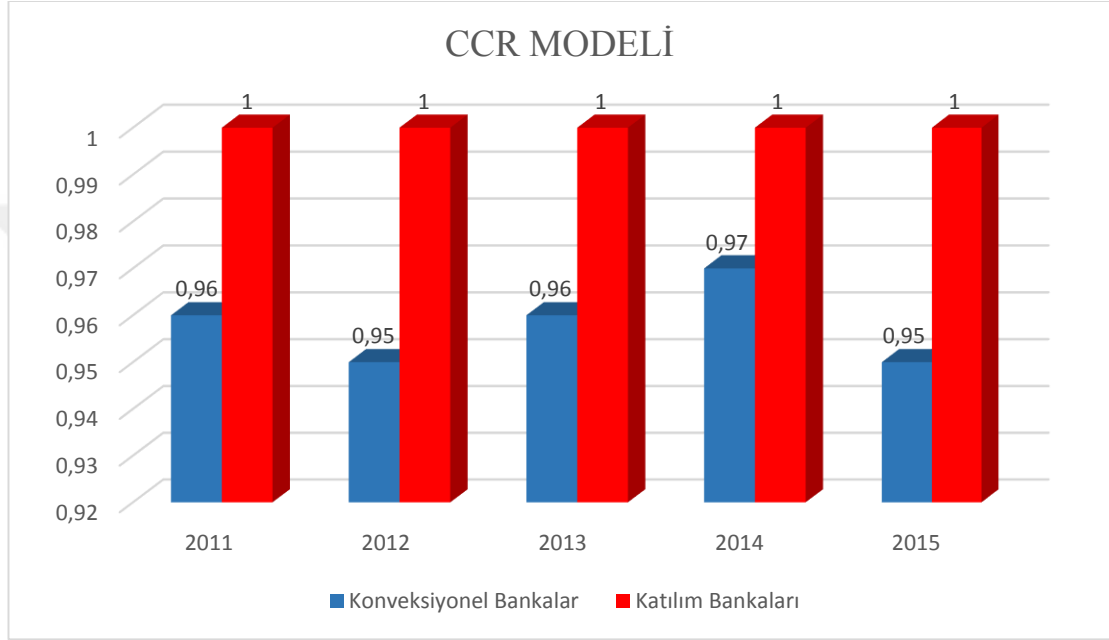
Katılım bankası ticari bankaların saf etkinliği BCC modeli ile teknik etkinlik ve ölçek etkinliği CCR modeli ile değerlendirilecektir. Bu bölümde BCC ve CCR modellerinin etkinlik ortalamaları şekiller yardımıyla incelenecek ve katılım bankaları ile mevduat bankalarının karşılaştırması yapılacaktır.

Şekil 4.1. BCC Modeli İle Katılım Bankaları ve Ticari Bankaların Etkinlik Ortalamaları

Katılım bankalarının BCC modeline göre saf etkinliği 1,00 olarak gerçekleşerek yönetsel ve işlevsel etkinliği sağlamaktadırlar. Ticari bankalar için tüm yılların saf etkinliğinin ortalaması yönetsel etkinliği sağlayamamıştır. Ticari bankaların saf etkinlik skorları 2014 ve 2015 yılında negatif bir eğilim sergilemiştir. Katılım bankalarında saf etkinliğin ticari bankalara göre daha yüksek gerçekleşmesi finansal kaynaklarını daha etkin kullandıkları göstermektedir. Katılım bankalarının tüm yıllardaki etkinlik skorlarının 1,00 olarak gerçekleşmesi girdi ve çıktı kalemlerinin artış oranlarının yıllar itibariyle birbirine yakın olmasından kaynaklanmaktadır.

Bankaların saf etkinliğinin yönetsel etkinliği ifade ettiğine değinmiştik. Yönetsek etkinlik skorları tek başına bankaların performansını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Nitekim bankaların ölçek etkinliği ve teknik etkinliğini bilmek bankaların performansı hakkında daha fazla bilgi sahibi olmayı sağlamaktadır. Bundan dolayı katılım bankaları ile mevduat bankalarının CCR modelinde elde edilen teknik ve ölçek etkinliği skorlarının ortalamaları ile karşılaştırmaya yer verilecektir.

Şekil 4.2. CCR Modeli ile Katılım Bankaları ve Ticari Bankaların Etkinlik Ortalamaları

CCR modeli etkinlik sonuçlarına göre ticari bankaların teknik ve ölçek etkinliğinde azalma meydana gelmiştir. Bu durum ticari bankaları ile katılım bankaları arasındaki performans etkinliği arasındaki farkı artırmaktadır. Katılım bankalarının ölçek ve teknik etkinliği değişmemiş ve ticari bankalara göre daha yüksek çıkmıştır. 2011-2015 dönemi boyunca Türkiye ekonomisinin gelişimi bankacılık sektörünün de gelişmesini sağlamıştır. Bu gelişmeler ışığında ticari bankalar, katılım bankalarının gerisinde kalmıştır. Ticari bankaların etkinlik ortalamaları yıllar itibarı ile dalgalanmalar yaşamış ve istikrar sağlayamamıştır.

4.5.3.2. Katılım Bankaları ile Ticari Bankaların Toplam Faktör Verimliliklerinin Karşılaştırılması

Saf etkinlikteki değişim, teknik etkinlikteki değişim ve ölçek etkinliğindeki değişim bankaların etkinlik performanslarını göstermektedir. Etkinlik performansının yanında toplam faktör verimliliğinin incelenmesi bankaların performans değerlendirmesini daha anlamlı kılacaktır. Bu bölümde Malmquist TFV Endeksi ile katılım bankaları ile ticari bankaların toplam faktör verimliliği karşılaştırılacaktır.

Tablo 4.9. Malmquist TFV Endeksi ile Katılım Bankaları ve Ticari Bankaların Etkinlik Sonuçları

	Yıllar	Katılım Bankaları	Ticari Bankalar
Saf Etkinlik Değişimi	2011-2012	1,00	1,00
	2012-2013	1,00	1,00
	2013-2014	1,00	0,99
	2014-2015	1,00	0,99
Ölçek Etkinliğindeki Değişim	2011-2012	1,00	1,00
	2012-2013	1,00	1,01
	2013-2014	1,00	1,02
	2014-2015	1,00	1,00
Teknik Etkinlikteki Değişim	2011-2012	1,00	1,00
	2012-2013	1,00	1,01
	2013-2014	1,00	1,01
	2014-2015	1,00	0,99
Teknolojik Etkinlikteki Değişim	2011-2012	0,97	1,04
	2012-2013	1,13	1,02
	2013-2014	0,93	0,95
	2014-2015	1,01	0,98
Toplam Faktör Verimlilik Endeksi	2011-2012	0,98	1,04
	2012-2013	1,13	1,03
	2013-2014	0,93	0,95
	2014-2015	1,00	0,97

Katılım bankalarının BCC modeli ile ölçülen saf etkinlikteki değişim tüm yıllarda etkin kabul edilmiştir. Mevduat bankalarının saf etkinliği 2014 ve 2015

yıllarında negatif bir eğilim göstermiştir. Böylelikle ticari bankaların saf etkinliği katılım bankalarının saf etkinliğinden daha düşük çıkmıştır. Saf etkinliği 1,00 olarak gerçekleşen katılım bankaların yönetsel etkinliği olumlu yönde gelişmiştir.

Ölçek etkinliğindeki değişim hem katılım bankalarında hem de ticari bankalarda tüm yıllar itibariyle pozitif bir eğilim sergilemiştir. Her iki bankanın ölçek etkinliğine sahip olduğu görülmektedir. Ticari bankalarının 2013 ve 2014 yıllarındaki ölçek etkinliği ortalaması aynı yıllardaki katılım bankaların ölçek etkinliğinden daha yüksek seviyede seyretmektedir.

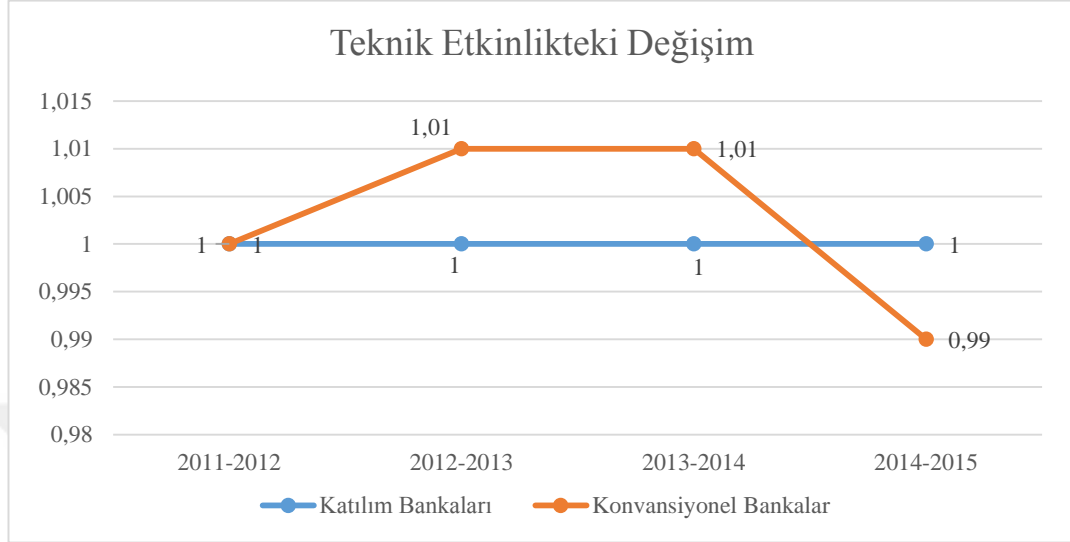
Teknik etkinlik değişim skorları katılım bankalarının tüm yıllarda etkin performans sergilediklerini göstermektedir. Ticari bankalarda ise 2015 yılında teknik etkinlik değişimi 1,00'ın altında gerçekleşmiştir. Tüm yılların ortalama etkinlik değerleri göz önüne alındığında teknik etkinlikteki değişim bakımından ticari bankaların daha verimli çalıştıkları görülmektedir. BBC ve CCR modelleri ile hesaplanan saf etkinlik, ölçek etkinlik ve teknik etkinlik durumlarında yaşanan değişim katılım bankalarında daha etkin olmuştur.

Teknolojik etkinlikte yaşanacak değişimler toplam faktör verimliliğinde değişimler meydana getirmektedir. Tüm yıllar boyunca katılım bankalarının teknolojik etkinlik değişimlerinin ortalaması incelendiğinde yalnızca 2013 ve 2015 yıllarında etkin performans sergiledikleri görülmektedir. Teknolojik etkinlikteki değişim ticari bankalarda 2012 ve 2013 yıllarında pozitif yönlü bir değişim olmuştur. Nitekim tüm yıllardaki teknolojik etkinlikteki değişimlerin aritmetik ortalamasına bakıldığında katılım bankalarının ticari bankalara göre daha yüksek performans sergilemektedirler.

Toplam faktör verimliliğindeki değişim teknolojik etkinlikteki değişim ve toplam faktör etkinliğindeki değişimlerden meydana gelmektedir. Tablo incelendiğinde Tüm yıllar boyunca katılım bankalarının toplam faktör verimliliği incelendiğinde 2013 ve 2015 yıllarında verimlilik söz konusudur. Ticari bankalarda 2012 ve 2013 yıllarında toplam faktör verimliliği sağlanmıştır. Netice itibariyle katılım bankaları analiz dönemi boyunca toplam etkinlik ve toplam verimliliğinde ticari bankalara nazaran daha yüksek bir performans sergilemiştir.

Bu bölümde katılım bankaları ile ticari bankalarının performans durumlarının karşılaştırması grafikler yardımıyla yapılmaya devam edilecektir.

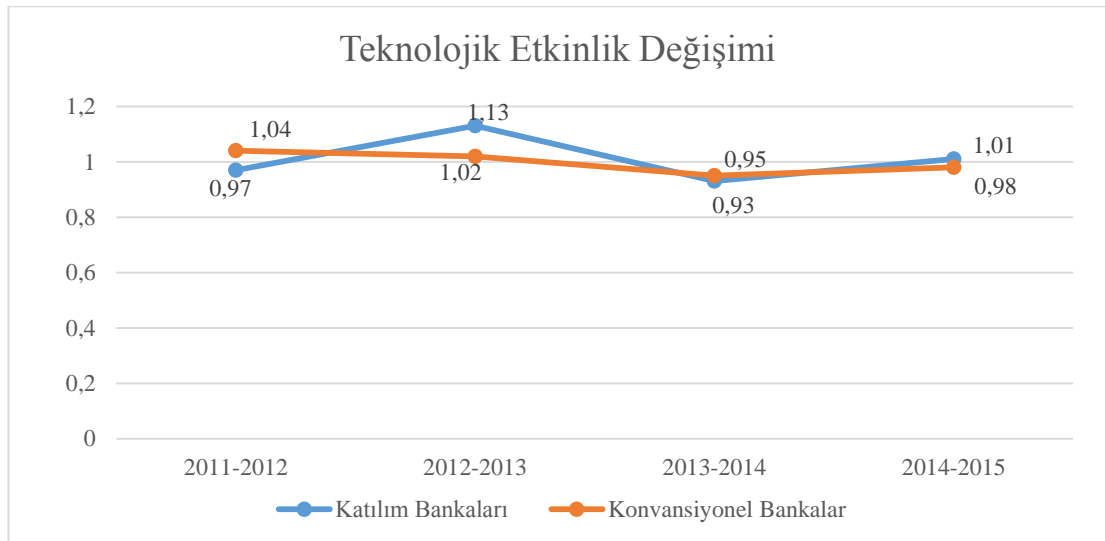
Nitekim Katılım bankaları ile ticari bankaların teknik etkinlikteki değişimleri aşağıdaki grafik yardımıyla açıklanmıştır.

Şekil 4.3. Teknik Etkinliğin Yıllara Göre Değişim Ortalamaları

Şekil incelendiğinde katılım bankalarının tüm yıllarda istikrarlı bir performans sergilediği görülmektedir. 2012 ve 2014 yıllarında ticari bankalarda yükselme söz konusudur. Bu yükselmenin Türkiye'deki ekonomik dalgalanmalardan kaynaklandığı söylenebilir. Ticari bankalarda 2015 yılında bir önceki yıla göre teknik etkinlikteki değişim %2'lik bir negatif eğilim göstermiştir.

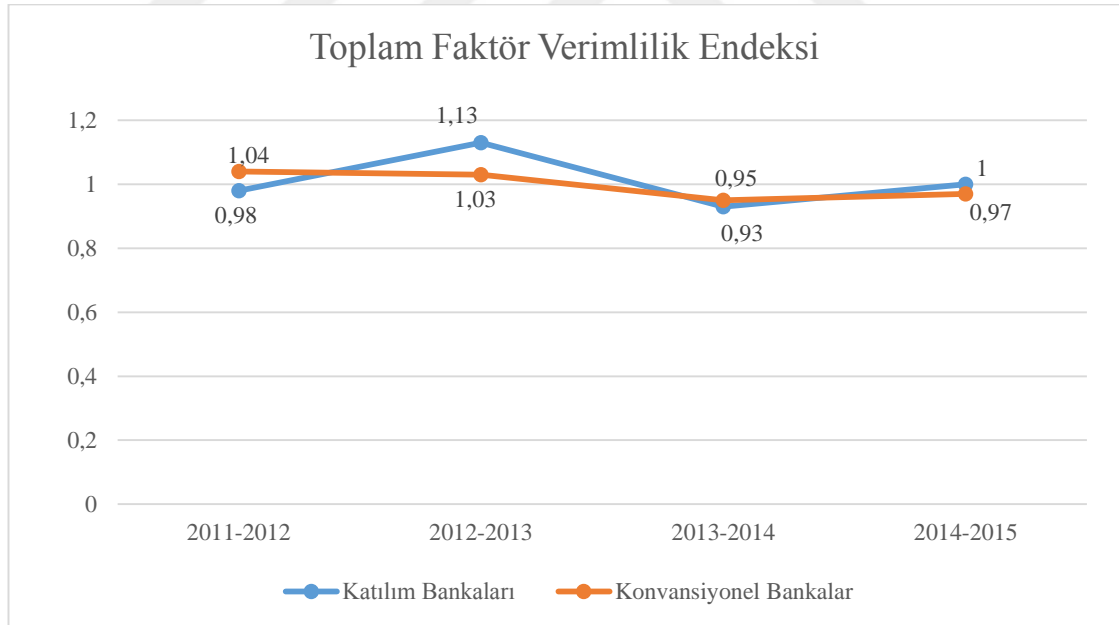
Teknolojik etkinlik değişiminin katılım bankası ve ticari bankalarda hangi yönde eğilim gösterdiği aşağıdaki grafik ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Şekil 4.4. Teknolojik Etkinliğin Yıllara Göre Değişim Ortalamaları

Malmquist TFV Endeksine göre hesaplanan toplam faktör verimliliğindeki değişim teknolojik faktörlerden kaynaklanmaktadır. Grafik incelendiğinde hem katılım bankaları hem de ticari bankalar teknolojik etkinlik bakımından dalgalanmalar yaşadığı görülmektedir. Teknolojik etkinlikteki bu dalgalanmalar etkinlik sınırının yer değiştirmesi olarak ifade edilebilir. Etkinlik sınırının yer değiştirmesi, az girdi ile yüksek verim elde etme, yönetsel etkinlik ile verimliliği sağlama, kaliteli ürün ve hizmet sunma, yeni teknolojileri bankanın hedefleri doğrultusunda etkin kullanma anlamı taşımaktadır.

Katılım bankalarında 2013 ve 2015 yıllarında teknolojik etkinlikteki değişim etkin bir performans sergilemiştir. Ticari bankalarda ise yalnızca 2012 ve 2013 yıllarında teknolojik etkinlik sağlanmıştır. Katılım bankası ve ticari bankaların birlikte teknolojik etkin olduğu yıl 2013 olmuştur. Tüm yıllardaki teknolojik etkinlikteki değişimlerin aritmetik ortalamasına bakıldığında katılım bankalarının ticari bankalara göre daha yüksek performans sergilemektedirler.

Şekil 4.5. Toplam Faktör Verimliliğinin Yıllara Göre Değişim Ortalamaları

Ticari bankaların 2014 ve 2015 yılları itibariyle toplam faktör verimliliğinde azalma meydana gelmektedir. 2013 yılında toplam faktör verimliliğinde %9 oranında azalma meydana gelmiştir. Bu azalma 2014 yılında bir önceki yıla göre % 7,7 olarak

gerçekleşmiştir. 2015 yılında bir evvelki seneye göre bir azalma meydana gelmiştir. 2014 ve 2015 yıllarında ticari bankaların toplam faktör verimliliğinin 1,00'ın altında gerçekleşmesi faktör verimliliğinin negatif eğilim göstermesine neden olmuştur.

Katılım bankalarında 2013 ve 2015 yıllarında toplam faktör verimlilik endeksindeki değişim pozitif yönlüdür. 2013 yılında katılım bankaları bir önceki yıla göre %15'lik bir verimlilik artışı sağlamıştır. 2014 yılında toplam faktör verimliliğinde %7'lik bir azalma söz konusudur. Son olarak 2015 yılında verimlilik artışı bir önceki yıla göre %7,5 artmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bankacılık sektörü ülkemizdeki finans sektörünün en önemli unsuru olduğundan bankaların rekabet ortamında etkin performans göstermeleri gereklidir. Katılım bankalarının da ticari bankalardaki gibi rekabet ortamında süreklilik göstermeleri Türkiye'deki finans sektörü açısından önem arz etmektedir.

Faiz ile ticari faaliyet yürütmeyi uygun bulmayan yatırım sahiplerini ekonomi sistemine katmak ve birçok ülkedeki etkisiz mevduatları faaliyete geçirip ülke ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla kurulan faizsiz bankalar önem arz etmektedirler. Bundan dolayı katılım bankalarının çalışmalarını etkin/verimli yürütmeleri, gelişim göstermeleri ve sağlıklı büyümeleri gerekli bir durumdur.

Son on yıllık zaman diliminde yaşanan küresel krizler ve ülkemizdeki ekonomik dalgalanmalar neticesinde faizli işlem yürüten ticari bankalara olan güveni azaltmış ve bu bankaların sorgulanmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum katılım bankalarının gelişimini de hızlandıran bir olgudur. Nitekim katılım bankaları son 5 yılda %17'lik bir büyüme göstermiştir. Katılım bankalarının gelişimine baktığımızda son on yılda toplam varlık payının %2 seviyesinden %6'lara çıktığını görmekteyiz. Tüm bu bilgiler ışığında katılım bankalarının faizli işlem yürüten ticari bankalar karşısında varlıklarını devam ettirmek, gelişimlerini sürdürmek ve finans sektörü içerisinde önemli yer tutmak için kaynaklarını etkin ve verimli kullanmak zorunluluğu doğurmaktadır.

Çalışmada katılım bankalarının ve ticari bankaların etkinlik ve toplam faktör verimlilikleri incelenerek karşılaştırma yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde katılım bankalarının 3'ü de bütün yıllarda yönetsel etkinliği sağladıkları görülmektedir. Bu bankalar ölçek ve teknik etkinliği de sağladıkları görülmektedir. Katılım bankalarının Malmquist TFV Endeksi ile elde edilen toplam faktör verimliliğine bakıldığında 2013 ve 2015 yıllarında bu bankaların toplam faktör verimliliğini sağladıkları görülmektedir.

Çalışmadan elde edilen bulguları bakıldığında faizli işlem yürüten ticari bankaların 2011 yılında 16 tanesi, 2012 yılında 17 tanesi, 2013 yılında 15 tanesi, 2015 yılında 12 tanesi saf etkinliği sağladıkları görülmektedir. Saf etkinliği gösteren bu bankaların yönetsel etkinliği %80 olarak gerçekleşmiştir. Bu bankaların 10 tanesi 2011, 2013, 2014 yılında, 9 tanesi 2012 yılında, 8 tanesine de 2015 yılında ölçek ve teknik etkinlik sınırını sağlamışlardır. Ticari bankaların ölçek ve teknik etkinliği göstermesindeki başarısı %49,47 olarak gerçekleşmiştir. Ticari bankaların Malmquist TFV Endeksi ile elde edilen toplam faktör verimliliği 2012 ve 2013 yıllarında verimliliği sağlamışlardır. 2013 ve 2014 yıllarında ise toplam faktör verimliliğini sağlayan etkin sınıra yaklaşmışlardır.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre faizli işlem yürüten ticari bankaların yönetsel, teknik ve ölçek etkinliği katılım bankalarına nazaran daha düşük seviyede seyretmiştir. Toplam faktör verimliliği de katılım bankalarında daha yüksek gerçekleşmiştir. Faizli işlem yürüten bankaların finansal sektöre hâkim oldukları gözlemlenmektedir. Katılım bankaları ile karşılaştırıldığında görece olarak bu bankaların ticari bankalardan finansal yönden daha etkin oldukları saptanmıştır. Finansal sektöre hâkim olma finansal performansa pozitif etki eden bir unsur olmadığı anlaşılmaktadır.

Katılım bankalarının performansı incelenirken kullanılan girdi ve çıktı kalemlerinin performans durumuna değinmek gerekir. Katılım bankalarının topladığı fonları, kullandığı kredilere çevirme durumu oransal olarak mevduat bankalarına göre daha yüksektir. Faiz geliri ve faiz gideri arasındaki oransal ilişki dikkate alındığında katılım bankalarının bu noktada daha verimli çalıştıkları görülmektedir. Katılım bankalarının özkaynaklarını daha etkin kullandığı elde edilen bulgulardandır.

Bu çalışmada 2011 yılı ile 2015 yılları arasındaki dönemde faizli işlem yürüten ticari bankalar ile katılım bankalarının görece etkinlik analizi yapılmıştır. Literatürde etkinlik analizi için farklı yöntemlerin olduğu görülmektedir. Bu yöntemlerden hangilerinin etkinlik performansını daha doğru yansıttığı tartışılmaya devam edilmektedir. Çalışmada çok sayıda girdi ve çıktı kullanan yöntem olması hasebiyle finansal etkinlik performans durumu ile ilgili saptamalarda bulunmak adına VZA yöntemi kullanılmıştır. Etkinlik durumunun tek başına çalışmanın problemine

cevap vermesine yetersiz kaldığından VZA modelinin tamamlayıcısı durumunda olan Malmquist TFV Endeksi ile de banka gruplarının toplam faktör verimlilik durumları ortaya konmuştur.

Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payını artırması için yapılan çalışma ışığında bazı öneriler saptanmıştır:

- Tüm sektörlerde etkin ve verimli çalışma yürütmek büyük önem arz etmektedir. Katılım bankalarında da etkin ve verimli performans ortaya koymak önemlidir. Yapılan araştırmada katılım bankalarının yönetsel etkinliği sağladıkları görülse de katılım bankaları bu anlamda sıkıntı yaşamamak ve mevduat bankalarıyla rekabet edebilmek adına bankacılık sektöründe yaşanan gelişmeler ile konjonktürel gelişmeleri göz ardı etmemelidirler. Bu gelişmeleri yakından takip etmeli ve bu gelişmelere uyum sağlamalıdır.
- Katılım bankaları etkili reklamlar yardımı ile tasarruf sahiplerinden maksimum düzeyde fon elde etmelidir. Katılım bankaları topladıkları fonları minimum risk taşıyan yatırımlara kanalize ederek kullandırmalıdır. Bu şekilde katılım bankalarının verimlilikleri maksimize edilebilmektedir.
- Katılım bankaları mevduat bankalarına göre ekonomik krizlerden daha az etkilenirler. Bunun sebebi güçlü sermaye yapılarının olması ve reel ekonominin içerisinde olmalarıdır. Katılım bankaları etkinliklerini sürdürmek adına reel ekonominin içerisinde daha fazla yer almalıdırlar. Bunun için üretim sektöründeki yatırımlarını artırmalıdırlar.
- 2002 yılından günümüze kadar katılım bankacılığı için kanuni düzenlemeler yapılmıştır. Özellikle 2015 yılında bu bankacılık sistemi için yapılan kanuni düzenlemeler bu bankacılık sistemine pozitif bir ivme kazandırmıştır. Ancak bu kanuni düzenlemeler yetersiz kalmaktadır. Katılım bankalarının bankacılık sistemi içerisinde büyüme gösterebilmesi ve mevduat bankaları ile rekabet edebilmesi için kanuni altyapı eksiklikleri giderilmelidir.
- Katılım bankaları menkul kıymet ihracı, yatırım sertifikaları ve faizsiz finans araçlarına yönelik düzenlemeler geliştirmelidir.

- Katılım bankaları faizsiz finans enstrümanlarının sayısını artırarak daha geniş bir yatırımcı portföyüne ulaşmalıdırlar. Bu şekilde ekonomiye daha fazla atıl kaynak dâhil edebilirler.
- Yapılan çalışmada katılım bankalarının teknolojik etkinlikteki değişimi dalgalanmalar göstermiştir. Bu durum katılım bankalarının teknolojik gelişmelere adaptasyon sağlamada güçlük yaşadığını göstermektedir. Teknolojik etkinlikteki bu değişim toplam verimliliği de etkilemektedir. Bu sebeple katılım bankaları teknolojik gelişmelere adaptasyon sağlamalıdır. Bankalar yeni çıkan teknolojilere adaptasyon sağlayacak nitelikli işgücü teminini de göz ardı etmemelidir.

Katılım bankacılığın bankacılık sistemi içerisindeki payını artırabilmesi ve mevduat bankaları ile rekabet edebilmesi için saptanan önerileri şube sayılarını artırmak, reklam faaliyetlerine ağırlık vermek, teknolojik anlamda meydana gelen gelişmeleri takip etmek ve bu yeni teknolojilere adaptasyon sağlamak, müşteri guruplarına kaliteli hizmet sunmak, kanuni altyapı yetersizliğinin giderilmesi için öneriler geliştirmek, faizsiz yatırım araçlarının sayısını artırmak şeklinde sıralamak mümkündür.

KAYNAKÇA

- Abdullayev, M. (2013). Türk Bankacılık Sektöründe Dezenflasyon Sürecinde CAMELS Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(37), 97-112.
- Acar , M., Erkoç, T., & Yılmaz , B. (2014). Türk Bankacılık Sektörü İçin Karşılaştırmalı Performans Analizi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(2), 1-11.
- Adil, B. (2011). *Katılım Bankalarında Verilen Hizmet İçi Eğitimin Personel Algısına Etkileri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Akhter, W. D., Raza, A., Orangzab, & Akram, M. (2011). Efficiency and Performance of Islamic Banking: The Case of Pakistan. *Far East Journal of Psychology and Business*, 2(2), 54-70.
- Aktepe, İ. D. (2013). *Sorularla Katılım Bankacılığı* (Cilt 4). İstanbul: TKBB.
- Aktepe, İ. E. (2010). *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık* . İstanbul: Erkam Matbaası.
- Akyüz , Y., Yıldız , F., & Kaya , Z. (2013). Veri Zarflama Analizi (VZA) ve Malmquist Endeksi ile Toplam Faktör Verimlilik Ölçümü : BİST'te İşlem Gören Mevduat Bankaları Üzerine Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(4), 110-130.
- Aladağ, A. S. (2010). *Türkiye’de Bireysel Bankacılığın Katılım Bankalarındaki Gelişimi ve Bir Katılım Bankası Uygulaması*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Üretim Yönetimi Ve Pazarlama Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Alpaslan, Y. D., & Kudun, C. (2016). Türkiye’de Sukuk Uygulamaları ve Vergisel Boyutu. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(2/1), 319-337.

- Apak, S. P., & Açıkgöz, A. Ö. (2012). *Türkiye’de Katılım Bankacılığının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Finansal İstikrara Katkısı*. www.acarindex.com.
- Arabacı, N. (2007). *Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi Ve Performans Analizi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansman Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Aras , O., & Öztürk , M. (2011). Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 167-179.
- Arıçelik, G. (2010). *Ticari Bankalarda Performans Ölçümü: CAMELS Analizine Dayalı Bir İnceleme*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Para ve Banka Programı Yüksek Lisans Tezi.
- Arslan, B., & Ergeç, E. (2010). The Efficiency of Participation and Conventional Banks in Turkey: Using Data Envelopment Analysis. *International Research Journal of Finance and Economics*, 156-168.
- Aslan, M. (2014). *Bankacılık Sektöründe CAMELS Analizi ve Bir Uygulama*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Ateş, F. (2007). *Türk Bankacılık Sisteminin Etkinliğinin Ölçülmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Avcı , T., & Aktaş, M. (2015). Katılım Bankalarının Kâr Payı Ödemeleri ile Mevduat Bankalarının Faiz Ödemelerinin Birbirlerine Yakın Olmasının Nedenlerinin Araştırılması. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 41-51.
- Ayrıçay, Y., Yardımcıoğlu, M., & Demir , B. (2014). Mevduat ve Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dergisi*, 4(2), 1-17.
- Bağcı, A. (2014). *Türkiye’deki yerli ve Yabancı Kaynaklı Bankaların Grup Bazında Finansal Performansları ve Performans Sürekliliğinin Analizi*. Sivas:

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı
Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Battal, A. (2010). *Katılım Bankalarında Kredilendirme, Maliyet ve Fiyatlama*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Baykara, H. V. (2012). *Katılım Bankalarında Etkinlik Ve Verimlilik Analizi*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Behdioğlu , S. Y., & Özcan, G. A. (2009). Veri Zarflama Analizi ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 301-326.

Beycan, M. (2007). *Bankalarda Performans Değerlemesi ve Bir Uygulama*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Bilge, F. (2015). *Dünyada ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Uygulamaları Ve 2008 Küresel Finans Krizi Sürecinde Faizsiz Bankaların ve Konvansiyonel Bankaların Performansı Üzerine Bir Analiz*. Düzce: Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Bilir, A. (2010). *Katılım Bankacılığında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Birden, B. (2013). *Türk Katılım Bankacılığı Sektöründe Yeni Faizsiz Bankacılık Ürünlerinin Gelişimi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Yüksek Lisans Programı.

Budak, H. (2011). Veri Zaflama Analizi ve Türk Bankacılık Sektöründe Uygulaması. *Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 23(3), 95-110.

Buğan, M. F. (2015). *Katılım Bankaları İle Konvansiyonel Bankaların Etkinliklerinin VZA ve Malmquist TFV Endeksi İle Karşılaştırılması*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

- Bulut, H. D., & Er, B. D. (2012). *Katılım Finansmanı, Katılım Bankacılığı ve Girişim sermayesi*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- Bulut, H. Y., & Er, B. A. (2009). *Katılım Bankacılığında İki Yeni Finansal Teknik Önerisi: Mudaraba-Risk Sermayesi, Yatırım Ortakları ve Mudaraba-Risk Sermayesi Yatırım Fonları*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- Bulut, Ş. (2014). *Müşteri Tercihlerinin Belirleyicisi Olarak Ürün Ve Hizmet Kalitesi: Katılım Bankaları İle Ticari Bankaların Karşılaştırmalı Analizi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İşletme Eğitimi Anabilim Dalı Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Büyükçelebi , B., & Coşkun, M. (2015, Aralık). Ticari Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi Açısından Mevduat Bankaları ile Katılım Bankalarının Karşılaştırılması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(21), 1004-1024. 11 01, 2015 tarihinde alındı
- Canbaz, M. F. (2013). *Katılım Bankacılığının Türk Bankacılık Sistemindeki Yeri, Çalışma Şekli, Enstrümanları Ve Performans Analizi*. Kırklareli : Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Candan, E. (2007). *Türk Bütçe Sisteminde Performans Denetimi*. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Coelli, T. (1996). *A Guide to DEAP Version 2.1: A Data Envelopment Analysis (Computer) Program*. Australia: Centre for Efficiency and Productivity Analysis Department of Econometrics University of New England CEPA Working Paper 96/08.
- Coşan, Ş. (2016). *Kurumsal ve Tivari Bankacılık Açısından Katılım Bankalarının Etkinliğini Ölçülmesi: Türkiye Örneği*. İktisat Teorisi Programı. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Coşkun, A. (2008). *Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri Ve Önemi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Politikası Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

- Coşkun, M. (2010). *Türkiye'de Banka Konsalasyonlarının Etkinliğinin Veri Zarflama Analizi ile Değerlendirilmesi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Para Banka Programı Yüksek Lisans Tezi.
- Çağıl, G., & Mukhtarov, S. (2014, Ocak). Azerbaycan Ticari Bankacılık Sektörünün CAMELS Yöntemi İle Performans Analizi. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11(41), 77-94.
- Çakar, T. (2012). *Options And Their Uses In Participation Bank*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Yüksek Lisans Tezi.
- Çakırcalı, A. E. (2015). *Kârlılık Analizi ve Makroekonomik Değişkenlerle İlişkisi Üzerine Banka Sektöründe Bir Araştırma*. Marmara: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Sayısal Yöntemler Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Çalım, A. E. (2012). *Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığı Belirleyen Faktörler*. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Çerçi, G. (2011). *Bankalarda Kârlılık Analizi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Çetin, A. Y., & Bıttırak, İ. (2010). *Banka Karlılık Performansının Analitik Hiyerarşi Süreci ile Değerlendirilmesi: Ticari Bankalar İle Katılım Bankalarında Bir Uygulama*. Isparta: www.ulakbim.gov.tr.
- Çobankaya, F. T. (2014). *Katılım Bankalarının Türkiye'deki Farkındalık Düzeyinin Tespiti: Batı Akdeniz Bölgesinde Bir Araştırma*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Çürük, S. A. (2013). *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi.

- Dağ, S. (2011). *Türkiye'de Katılım Ve Mevduat Bankalarının Etkinliklerinin Veri Zarflama Yöntemi İle Karşılaştırılması* . Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Darçın, A. C. (2007). *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşüm Sebepleri*. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansman Anabilim Dalı, Ankara.
- Dash, M., & Das, A. (2009). *A CAMELS Analysis Of The Indian Banking Industry*. Alliance University - School of Business. <http://papers.ssrn.com>
- Demir, A. Z. (2012). *İMKB'de İşlem Gören Bazı Mevduat ve Katılım Bankalarının Büyüklüğüne Bağlı Olarak Karlılık ve Verimlilik Analizi*. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İstatistik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Demir, M. S. (2015). *Türkiye'ki Katılım Bankalarının Gelişimi ve Performanslarının Değerlendirilmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Demirarslan, A. E. (2007). *İşletmeler İçin Performans Ölçümü : Bir Finansal Performans Değerlendirme Modeli Önerisi*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Demirci, A. (2012). *OECD Üyesi Ülkelerin Ekonomik ve Sosyal Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Belirlenmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Doğan, İ. Ç. (2013). *Katılım Bankaları Performans Analizi*. Ankara: Gazi üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Doğan, M. (2013, Nisan). Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 175-188.
- Doğan, M. (2015). Türkiye'de Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması. *Journal of Economics, Finance and Accounting*, 2(4), 1-13.

- Doğan, S. (2008). *Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Dursun, F. (2013). *Veri Zarflama Analizi ve Çağrı Merkezleri Etkinlik Kıyaslama*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Ekim, S. (2010). *Banka Etkinliği ve Finansal Performans İlişkisi: Türk Bankacılık Sektöründe Veri Madenciliği Uygulaması*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Er, B., & Uysal , M. (2012). Türkiye'deki Ticari Bankalar ve Katılım Bankalarının Karşılaştırmalı Etkinlik Analizi: 2005-2010 Dönemi Değerlendirmesi . *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(3-4), 365-387.
- Erdaş, M. L. (2012). *Katılım Bankalarının Kar Dağıtım Metodları ve Bankacılık Sektöründeki Yapısal Analizi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Eskici, M. M. (2007). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Esmer, Y., & Bağcı , H. (2016, Haziran 15). Katılım Bankalarında Finansal Performans Analizi: Türkiye Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 17-30.
- Eşiyok, Z. (2008). *Katılım Bankalarının Kullandıkları Krediler ve Karşılaştıkları Riskler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Fahad, M. (2013). *The Evolvment Of Participatory Banks In Turkey Over 1985 And 2010*. İstanbul: Fatih University Institute of Social Scienses Economy Department Master Of Arts.
- Fidancı, H. A. (2011). *Katılım Bankalarının Türkiyedeki Gelişimi Ve Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma*. Kahramanmaraş:

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Gemici, Ç. G. (2010). *Mali Oranların Firma Değerine Etkisinin Analizi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Gökalp, F. (2014). Kriz Öncesi ve Kriz Sonrası Dönemler İtibariyle Katılım Bankaları ve Ticari Bankaların Karlılığı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(32), 191-201.

Gudil, O. (2007). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankalarının Getirisi İle Alternatif Yatırım Araçları Getirilerinin Analizi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Güler, R. (2014). *Türkiye'de Katılım Bankaları İle Ticari Bankaların Fon Toplama Ve Kullanırma Yöntemlerinin Karşılaştırılması*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Gülşen, M. (2010). *Katılım Bankalarında Mali Tablo Analizi ve Performanslarının Değerlendirilmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Güngören, Y. D. (2013). Bir Finansal Enstrüman Olarak Sukuk Katılım Bankalarına Uyum Modellemesi. *Sektörel Etütler ve Araştırmalar*(2012-38).

Halaçoğlu, B. (2016). *Türkiye Katılım Bankaları Birliği*. www.tkbb.org.tr: <http://www.tkbb.org.tr>

Hancı, M. (2007). *Katılım Bankalarında Sigortacılık İşlemleri Ve Uygulanması*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Hazıroğlu, T. (2015). *Katılım Ekonomisi ve Katılım Bankacılığı*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim

Dalı Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

<http://www.kuveytturk.com.tr>.

<http://www.tkbb.org.tr/>. (2016)

İnan, E. A. (2000). Banka Etkinliğinin Ölçülmesi ve Düşük Enflasyon Sürecinde Bankacılıkta Etkinlik. (34), 82-97.

Kahya, H. K. (2012). *İslam Borçlar Hukukunda Selem Akdi*. İstanbul. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans.

Kalay, Ö. (2014). *Kriz Sürecinde İşletmelerin Finansmanında Katılım Bankalarının Rolü ve Mevduat Bankaları İle Mukayesesi: Bir Uygulama*. İstanbul: Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi.

Kalaycı, İ. D. (2013). Katılım Bankacılığı Mali Kesimde Nasıl BİR Seçenek. 9(19), 51-74.

Kandemir, T. D., & Arıcı, N. A. (2013). Mevduat Bankalarında Camels Performans Değerleme Modeli Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma (2005-2010). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 61-87.

Karaayhan, İ. (2008). *Bankalarda Performans Değerlendirme Ve Türkiye'de Faliyet Gösteren Katılım Bankaları Üzerinde Bir Uygulama*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Karabacak, A. (2015). *Katılım Bankacılığı Ürün Ve Hizmetleri Kapsamında Türkiyede'ki Sukuk Uygulamaları*. Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Karaman, R. (2009). İşletmelerde Performans Ölçümünün Önemi ve Modern Bir Performans Ölçme Aracı Olarak Balanced Scorecard. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*(16), 411-427.

- Karapınar, A., & Doğan, İ. (2015). An Analysis on the Performance of the Participation Banks in Turkey. *Accounting and Finance Research*, 24-33.
- Karhan, C. (2015). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Katılım Bankalarının Etkinlik ve Verimliliklerinin Ölçülmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Kaya, B. (2013). *Katılım Bankalarında Bireysel Emeklilik Sistemi Ve İşleyişi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İşletme Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Kaya, Ö. (2010). *Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finans Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Kaya, R. (2013). *Türk Bankacılık Sistemindeki Katılım Bankalarının Tercih Nedenleri Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Entitüsü Bankacılık Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Kaya, Y. T. (2001). *Türk Bankacılık Sektöründe CAMELS Analizi*. İstanbul: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu MSPD Çalışma Raporları.
- Keskin, M. (2014). *Katılım Bankalarında Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Uluslararası Finansve K Yüksek Lisans Tezi.
- Kılıçkırın, S. (2010). *Banka Performanslarının Ölçümü Üzerine İstatistiksel Bir Uygulama*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Kılınç, Ö. F. (2014). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı Ve Müşteri Tercih Kriterleri Üzerine Bir Uygulama: Isparta İli Örneği*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Limited, E. &. (2016). *Dünya Katılım Bankacılığı Raporu 2016*. www.ey.com

- Mukhtarov, S. (2012). *Azerbaycan Bankacılık Sektörünün Camels Performans Analizi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Mutlu, D. (2013). *Approaches Of Participatory Banks Clients To Participatory Banking Values: The Case Of Istanbul*. Ekonomi. İstanbul: www.tkbb.gov.tr.
- Mücahitoglu, N. (2015). *Katılım Bankalarının Finansal Kiralamadaki Yeri, Diğer Finansal Kiralama Şirketleriyle Karşılaştırılması ve Sektörde Sukuk Uygulamaları Beklentisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Teorisi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Narince, Ü. (2013). *Katılım Bankası Şubesi Açılması Uygun Olan İlçelerin AHP Yöntemiyle Belirlenmesi: İstanbul Anadolu Yakası Örneği*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Odabaşı, M. (2016). *İslam Ekonomisi Talim ve Tedkik Merkezi*. www.islamekonomisi.org.
- Öncü, O. V. (2011). *Yeniden Yapılandırma Sürecinin Ticari Bankacılıkta Verimlilik ve Etkinlik Üzerindeki Etkisinin Temel Bankacılık İlkeleri Çerçevesinde Analizi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Özçalık, İ., & Gülten, S. (2015). *Tek Düzen Hesap Planına Uygun Mali Tablolarda Mali Analiz Teknikleri*. <https://scholar.google.com.tr>.
- Özdemir, A. Y., & Demireli, E. D. (2013). Ağırılık Kısıtlı Veri Zarflama Analizi ile Mevduat Bankalarının Etkinlik Ölçümüne Yönelik Bir Uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(19), 215-238.
- Özden, Ü. H. (2008). Veri Zarflama Analizi (VZA) ile Türkiye'deki Vakıf Üniversitelerinin Etkinliğinin Ölçülmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 37(2), 167-185.
- Özer , A., Öztürk, M., & Kaya, A. (2010). İşletmelerde Etkinlik ve Performans Ölçmede VZA, Kümeleme ve TOPSIS Analizlerinin Kullanımı: İMKB

İşletmeleri Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2010, 14(1), 233-260.

Özer, M. (2009). Performans Yönetimi Uygulamalarında Performansın Ölçümü ve Değerlendirilmesi. *Sayıştay Dergisi*(73), 3-29.

Özgür, E. (2007). *Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği Ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği*. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi.

Özkan, A. (2010). *Etkin Verimlilik Ölçme ve Değerlendirme Yöntemi Olarak Kazukiyo Kurusowa Modelinin Bir Üretim İşletmesine Uygulanabilirliğine Yönelik Çalışma*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Özkan, H. (2012). *Katılım Bankacılığın Klasik Bankalarla Karşılaştırılması Ve Muhasebe Uygulamaları*. Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Özkara, B. (2010). *Katılım Bankalarının Fon Toplama İle Fon Kullandırma İşlemleri ve Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Ve Finansman Bilim Dalı.

Öztürk, Y. (2007). *Veri Zarflama Analizi ile Bankacılıkta Verimlilik Analizi*. Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Özulucan, A. D., & Deran, A. Y. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. 6(11), 11-85.

Pehlivan, P. (2010). *Türkiye Ekonomisinde Bankacılık Sektörünün Verimlilik Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi.

- Pekcan, M. (2006). *Katılım Bankacılığı Faliyetleri ve Muhasebe Sistemi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Polat, A. (2011). *Katılım Bankalarının Karını Etkileyen Faktörlerin Karşılaştırmalı Analizi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İşletme Eğitimi Anabilim Dalı Bankacılık Eğitimi Yüksek Lisans Tezi.
- Rashidah, A. R. (2014). The Use Of "CAMELS" In Detecting Financial Distress Of Islamic Banks In Malaysia . *The Journal of Applied Business Research*, 30(2), 445-452.
- Sakarya , Ş. D. (2010). CAMELS Değerlendirme Sistemine Göre İMKB'deki Yerli ve Yabancı Sermayeli Bankaların Karşılaştırmalı Analizi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 7-21.
- Sakarya, B., & Kaya, Y. (2013). Türk Bankacılık Sektöründe Katılım ve Mevduat Bankalarının Performans Farklılaşması. *Ekonomik Yaklaşım*, 1-14.
- Sarı, Z. (2015). *Veri Zarflama Analizi ve Bir Uygulama*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstatistik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Sarker, A. A. (2008). *CAMELS Rating System in the Context of Islamic Banking: A Proposed 'S' for Shariah Framework*. İslami Bank Training and Research Academy.
- Sarp, Ç. (2009). *İktisadi Yönelimler ve İş Tercihleri Üzerinde Sosyo-Kültürel Değerlerin Etkisi; Türkiye Finans Katılım Bankası Örneği*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Sert, S. (2010). *Katılım ve Mevduat Bankası Çalışanlarının Örgütsel Bağlılıklarına Yönelik Ampirik Bir Çalışma*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Seyrek , H., & Ata, H. (2010). Veri Zarflama Analizi ve Veri Madenciliği ile Mevduat Bankalarında Etkinlik Ölçümü. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 4(2), 67-84.

- Solak, S. (2010). *Türk Ticari Bankacılık Sektörünün 2001 Krizi Öncesi ve Sonrası CAMELS Analizi*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Şahin, E. (2007). *Türkiye'de Düünden Bugüne Katılım Bankaları*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Şahin, M. (2010). *Örgüt Kültürü İle Bilgi Paylaşma Tutumu Arasında İlişki Üzerine Türk Katılım Bankacılığı Alanında Bir Araştırma*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim Organizasyon Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Şen, S. (2011). *Türk Bankacılık Sistemi İçerisinde Katılım Bankacılığının Yapısal Analizi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Şenfert, Ö. (2006). *Ticari Bankalarda Aktif-Pasif Yönetimi Açısından Mali Tablo Analizi Teknikleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Şit, A. (2012). *Katılım Bankalarının Gelişmesinde İşletmelerin Rolü*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Programı Yüksek Lisans Tezi.
- Tekbaş, M., Seval, B., Köse, A., Kıyılar, M., & Sarıkovanlık, M. (2014). *Finansal Yönetim ve Mali Analiz*. İstanbul: Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu.
- Tekbaş, P. D. (2013). *İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye'de Gelişimi ve Geleceği*. İstanbul: Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Terzi, A. (2013). Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı? Kitaba uydurmak mı? 5(9), 55-76.
- TKBB. (2015). *Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015- 2025*. İstanbul: www.tkbb.gov.tr.
- TKBB. (2015, Mayıs 25). *Katılım Bankaları 2015 Raporu*

- Tok, A. (2006). *Türk Hukukunda Katılım Bankalarının Fon Toplama ve Kullandırma İşlemleri İle Klasik Banka İşlemleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Ana Bilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Toraman, C., Ata, H. A., & Buğan, M. F. (2015). Mevduat ve Katılım Bankalarının Karşılaştırmalı Performans Analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(2), 301-310.
- Tuhan, A. (2014). *Katılım Bankacılığı Ve Türkiye Uygulamaları*. Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Tükmenoğlu, R. E. (2007). *Katılım Bankacılığı ve Türkiyedeki Finansal Yapı*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Uslucan, E. (2013). *Katılım Bankalarında Bireysel Pazarlama Faliyetleri ve Tüketicilerin Katılım Bankaları Tercihinde Etkili Olan Faktörler*. Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Ustaoglu, D. (2014). *Türkiyede'ki Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Uysal, M. (2010). *Türkiye'deki Mevduat Bankalarının CAMELS Performans Analizi*. Trabzon: Karadeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Ünal, S. (2016). *Etkinlik Ölçümünde Bir Araç Olarak Veri Zarflama Analizi ve Hızlı Tüketim Sektöründe Bir Uygulama*. İstanbul : Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Ünalın, B. (2014). *Türk Bankacılık Sisteminde Yabancı Sermayeli Bankaların 2003-2013 Yılları Arasındaki Etkilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Uygulama*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

- Wirnkar , A. S., & Tanko, M. P. (2008). *CAMELS and Banks Performance Evaluation: The Way Forward*. Social Science Research Network.
- Yahşi, F. (2014). *Katılım Bankalarında Risk Odaklı İç Denetim Bir Model Önerisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Yaşa, A. (2008). *Bankacılık Sektöründe Etkinlik ve Veri Zarflama Analizi Yöntemi İle Ölçülmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Yayar , R., & Baykara , H. (2012). TOPSIS Yöntemi ile Katılım Bankalarının Etkinliği ve Verimliliği Üzerine Bir Uygulama. *Business and Economics Research Journal*, 3(4), 21-42. www.berjournal.com
- Yıldırım, H. (2012). *Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Etkisi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Yılmaz, A., & Güneş, N. (2015). Efficiency Comparison of Participation and Conventional Banking Sectors in Turkey between 2007-2013. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 383-392.
- Yılmaz, H. N. (2010). *Türkiye'de Katılım Bankaları Alanında Müşteri Memnuniyeti:Türkiye Finans Katılım Bankası Örneği*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Yılmaz, U. (2009). *İşletmelerde Oran Analizi Yoluyla Finansal Performans Ölçümlemesi ve Bir Uygulama*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Uluslararası İşletmecilik bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Yükçü , S., & Atağan, G. (2009). Etkinlik, Etkililik ve Verimlilik Kavramlarının Yarattığı Karışıklık. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(4), 1-13.

Zengin, O. (2011). *Verimlilik: Kurumsal Bir Çözümleme ve Kamu Yönetimi Disiplini*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi(Yönetim Bilimleri) Anabilim Dalı Doktora Tezi.

Zerenler, M. (2005). Performans Ölçüm Sistemlerinin Tasarımı ve Üretim Sistemlerinin Performansının Ölçümüne Yönelik Bir Araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Bahar(1)*, 1-36.

ÖZGEÇMİŞ

Abdulaziz Deniz 1990 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlköğretim ve Liseyi burada bitirdi. 2013 yılında Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nden mezun oldu. 2014 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Abdulaziz Deniz 2014 yılından itibaren özel bir şirkette muhasebeci olarak çalışmaktadır.